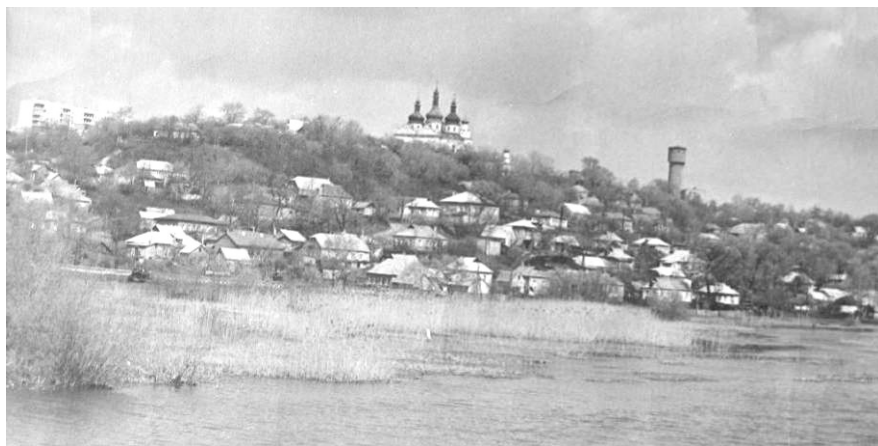


НА БЕРЕГАХ СУЛИ І ПСЛА

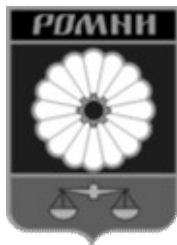
РОЗДІЛ ПЕРШИЙ РОМНИ РОМЕНСЬКИЙ РАЙОН



Вид на місто Ромни

*Ромен, Ромен, крізь сивий дим віків
Я бачу щит і меч твій над Сулою...*

Павло Ключина



Ромні - місто обласного підпорядкування. Одноразово - і центр Роменського району.

Один із провідних промислових центрів Сумщини. Поліграфічне обладнання, облицювальна цегла, нафтогазоустановка, м'ясопродукти та борошняні вироби, одяг, взуття, гардинно-тюлеве полотно та інші вироби роменських підприємств широко відомі в Україні та за її межами. Місто розкинулося на високому мальовничому березі, над річкою Сулою та її притокою Великим Роменом. Одне з найдавніших міст України з бага-

товіковою історією. Вчені вважають, що саме Роменщина є центром священної землі «Геррос». Тут, за свідченням грецького історика Геродота, скіфи ховали своїх царів і вельмож. Багато знахідок з курганів є шедеврами світової культури: вони займають почесні місця в експозиціях музею історичних коштовностей України, Національному історичному музеї Києва, провідних музеях Росії. У стародавньому українському літописі «Повісті минулих літ» розповідається про будівництво після 988 року за наказом володаря Київської Русі Володимира Великого, укріплених міст по Сулі для стримування натиску кочівників. Саме з цими подіями дослідники пов'язують спорудження на крутому схилі Сули Роменської фортеці. Ромен.

Уперше місто під назвою Ромен згадується 1096 року в «Повчанні дітям» князя Володимира Мономаха. Походження назви Ромен точно невідоме. Одні дослідники виводять її від скіфського «раймон» - стійбище, інші - від латинського «рамено» - фортеця, а народна легенда пов'язує походження цієї назви з ромен-цвітом - польовою ромашкою.

У 1239 році Ромни, зазнавши нищівної навали монголо-татар, потрапили під тяжкий гніт золотоординських ханів. У 1362 році звільняються від загарбників українсько-литовськими військами князя Ольгерда. За часів польсько-литовського панування Ромни стають значним укріпленим містом на кордоні з Московською державою. В першій половині 17 століття Ромни належать польським магнатам Вишневецьким. Стають найбільшим населеним пунктом їхніх лівобережних володінь.

З початком визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького роменці з допомогою загону запорожців на початку червня 1648 року вигнали польське військо з міста. Ромни стають центром козацької сотні Миргородського, а з 1658 року - Лубенського полку.

У 1782 році російською царицею Катериною II було затверджено герб Ромен - золотий хрест на двоступеневому підвищенні, зображений на зеленому полі. Прообразом герба стала печатка, що здавна використовувалася в Роменській міській ратуші. У цьому ж році мешканці міста з дозволу царської влади вперше за московського панування обрали міського голову, яким став бунчуковий товариш Іван Безпальчев. Поступальний

розвиток Ромен сприяв подальшому культурному і архітектурному будівництву.

У першій половині 18 століття центр міста прикрасила одна з перших кам'яних споруд - Святодухівський собор - видатна пам'ятка архітектури, найдавніша нині будівля в місті.

У 18 столітті Ромни стають значним центром по вирощуванню і переробці махорки. Місто славалося в ті часи великомасштабними ярмарками, що проводилися чотири рази на рік і давали мільйонні обіги.

Найприбутковіший, Іллінський, - починався на день святого Іллі і тривав близько трьох тижнів. З другої половини 18 століття ярмарок стає одним із найважливіших в Російській імперії. Сюди приїздили торгувати купці з багатьох країн Європи та Азії. Іллінський ярмарок свого часу відвідали: Т.Г.Шевченко, кобзар Остап Вересай, відомі композитор Михайло Глінка та актор Михайло Щепкін, майбутні декабристи: герой Вітчизняної війни 1812 року Сергій Волконський, Олександр Якубович, Михайло Бестужев-Рюмін, письменник Василь Капніст та багато інших діячів науки, літератури, мистецтва, чимало державних і громадських діячів.

Після скасування полкового устрою на Україні Ромни, як повітовий центр, були у складі Чернігівського намісництва, потім - Малоросійської губернії і протягом XI століття та до 20-х років XX століття залишались важливим торгово-економічним і культурним центром Полтавської губернії. У 1835 році засновано іноземцем Іваном Ріхтером один з перших машинобудівних заводів в Україні - механічний, на якому виробляли молотарки, віялки, соломорізки, крупорушки, плуги та борони.

Відкрита у 1874 році новозбудована Лібаво-Роменська залізниця з'єднала Ромни з Чорноморськими і Балтійськими портами. Буремні події першої світової та громадянської воєн закінчились на Роменщині встановленням у грудні 1919 року Радянської влади.

Під час Другої світової війни місто було захоплене танковою групою генерала Гудеріана - 10 вересня 1941 року. За період дворічної фашистської окупації та під час бойових дій в Ромнах зруйновано та спалено майже всі підприємства. Населення міста зменшилося майже на 14 тисяч.

16 вересня 1943 року Ромни звільнили воїни 163-ї Роменсько-Київської та 167-ї Сумсько-Київської стрілецьких дивізій. Першою командував генерал-майор Ф.В. Карлов, другою - генерал-майор І.І. Мельников. Їм обом присвоєно звання «Почесний громадянин міста Ромни». За проявлені на фронтах героїзм, доблесть і відвагу сотні роменців нагороджені орденами та медалями.

Поступово загоювалися рани воєнного лихоліття. Місто відроджувалося з попелу, відбудовувалося, зростало кількісно, розширяло межі, пожвавлювалось його економічне і культурне життя. В 60-х роках навколишні села - Засулля, Лозова, Лучки та Процівка - увійшли до складу міста. 15 вересня 2002 року, на святкування 1100-літнього ювілею Ромен, я був запрошений як гість. Міським головою тоді працював Микола Іванович Лаврик. Виступаючи на площі перед багаточисельною «аудиторією» мешканців і гостей міста, я подякував за запрошення і сказав, що мені дуже пощастило. Не так давно ми святкували 1000 років місту, де я брав участь, як і переважна більшість присутніх сьогодні. Як бачите, всім нам пощастило, що сьогодні ми вже відзначаємо нашому славному, древньому місту 1100 років. Як блискавично пролетіло сто років, а ми ще такі молоді. Це викликало пожвавлення, оплески, веселий сміх. Продовжуючи промову, я побажав керівникам міста, щоб вони знайшли кошти, і археологи глибше покопали і нарешті підтвердили, що древнім Ромнам значно більше, ніж 1100 років.

Роменщина - батьківщина багатьох діячів науки, мистецтва, культури, літератури, відомих державних, військових і політичних діячів. Серед них - імена Кошового Запорізької Січі Петра Калнишевського, відомих представників української старшини Григорія та Василя Полетик, художників Григорія Стеценка, лауреата Шевченківської премії Миколи Бута, майстра художньої кераміки Павла Іванченка, відомого музикознавця, чоловіка Лесі Українки Климента Квітки, кобзарів Івана Запорожченка, Євгена Адамцевича, мистецтвознавця і археолога, першовідкривача Роменської культури Миколи Макаренка, мовознавця Олександра Потебні, відомих вітчизняних медиків Івана Савченка, Олександра Скоромця, Василя Чаговця, правознавця Миколи Максименка, геодезиста і картографа Івана Стрельбицького, письменника Григорія Нудьги, Івана Сердюкова, Івана Бойка, історика Володими-

ра Пархоменка, військових, політичних діячів Тягнибіди Івана Федька, артистів Василя Яременка, Ірини Воликівської.

Повертаючись спогадами до вже далекого літнього дня - 8 серпня 1980 року, коли я працював у Липовій Долині, відновив у пам'яті ту мить, коли мені зателефонував перший секретар Сумського обкому партії Іван Григорович Грінцов і повідомив, що завтра відбудеться пленум Роменського міськкому, де буде вирішуватися питання обрання мене першим секретарем. Незважаючи на те, що я знав уже кілька днів про проведення пленуму, цей дзвінок додав зайвого хвилювання. Після короткої розмови я розпочав неохоче впорядковувати теки з документами на робочому столі, у сейфі. Робота перепліталася з різного роду думками, особливого бажання працювати з паперами саме в ці хвилини не було, і я вийшов на вулицю, щоб відірватися від нав'язливих різних думок про завтрашній день. Постояв, споглядаючи на перехожих, і зайшов до приміщення райвиконкому. В приймальні голови, окрім секретарки, нікого не було, і я зайшов до кабінету. Привіталися. Було бажання поспілкуватися з Яременком, повідав йому, що завтра їду в Ромни. Василь Олексійович також хвилювався, це було помітно. Затримався там не так і довго, Яременко збирався проїхати на комбикормовий завод.

Я повернувся на робоче місце, намагався продовжити розпочате, але робота йшла, як мокре горить, якщо не гірше. Так і минув день у роздумах, непродуктивно, як кажуть, марно. Додому пішов раніше звичайного. Дружина здивувалася, мовляв, вівторок, ти і в суботу ніколи так рано не приходив. Я розповів їй про причину. Дружина особливо не була рада моєму переміщенню, говорила, що звиклася вже тут, до роботи близько, колектив хороший, а це для неї було - одне з головних. Попередні роки запам'яталися їй своєю віддаленістю до роботи.

Не спалося. Звичка вставати рано збереглася з часів, коли працював головою колгоспу. А сьогодні тим більше не спалося. Піднявшись, вийшов на велике, поросле споришем, подвір'я дванадцятиквартирного будинку, де проживав більше чотирнадцяти років. Сусіди ще спали. Повіяло приємною легкою прохолодою. Підійшов на край великого пагорбу, що полого

спускався до Хоролу. Над річкою висів легкий, прозорий димок надрічкового легкого туману. Від дотику перших сонячних променів прокинулися луки за річкою і ліс на пагобі, береги якого омивав Хорол. Непомітно, повільно наступав новий літній день, зі своїми турботами. Ранкова тиша зникала, і селище ожило, загомоніло своїми різнобарвними голосами. Все навколо наповнювалося новими й новими звуками. Спустився по вузькій, натоптаний стежці з пагорба до молодого березового гаю, відчув аромат свіжого, прохолодного терпкого повітря, настоящего на березовому листі, подихав на повні груди, а потім швиденькою ходою піднявся на пагорб. Розминка і зарядка. Вже з самого ранку стає ясно - день буде сонячний і теплий. Помилувався чудовим, далекоосяжним краєвидом. Вулиця селища простяглася над Хоролом, що протікав серед старих високих верб. А там - луки, що переливалися відтінками вранішнього різнотрав'я, а далі - поля, поля, що злилися з небосхилом аж там, скільки сягає зір. Здалося, що цей краєвид, яким милувався протягом багатьох років весною, влітку, осінню і зимою, вже звикся до нього і бачив його за різної погоди, сьогодні особливий, немов - найкращий. Так, краєвид красивий.

На роботу прийшов раніше, ніж завжди, з тим розрахунком, щоб ще раз упорядкувати і скласти папери, які потрібно буде забрати для роботи, окремі - зберегти для пам'яті, окремі - спалити. Оглянув кабінет, робоче місце. Сів за приставний столик. Подумалось, напевне, з сьогоднішнього дня це - вже не моє робоче місце. Мною опанувало якесь незрозуміле і невизначене відчуття. Відчинилися двері, і зайшов Василь Олексійович Яременко. Привітались.

- Що, не спиться? Я також прийшов раніше і побачив, що ви тут, вирішив зайти. Переживаю. Яюсь не по собі.

- Тобі, думаю, переживати не варто. Всі і все знайоме. А от мені є над чим задуматися. І над масштабами району та міста. Ні району, ні міста не знаю. Ніколи й на думку не спадало, що те буде потрібне, що так може все повернутися. Та й, окрім масштабів, специфіка роботи набагато інша. Місто з його потребами, - це для мене нове, зовсім незнайоме, звик до села, тут я відчуваю себе впевненіше, спокійніше, надійніше. Звикся. Звичка - вона живуча, напевне, з кожним часто бувало, коли батареї відключили, а ти все ще вішаєш на них шкарпетки, сподіваю-

чись на те, що вони висохнуть. Зайшла завідуюча приймальною, попросила підписати фінансові документи. Підписав. Попросив, щоб по можливості, не турбували.

Так, пригадуючи про часи спільної роботи у районі, аналізуючи зроблене і обговорюючи те, що планували зробити, й не помітили, як промайнуло більше години. Нашу розмову перервав телефонний дзвінок Грінцова. Він зателефонував, що виїхав до Липової Долини і бажано, щоб його зустріли на межі з Недригайлівським районом. Ми сіли в авто і поїхали.

Зачекали кілька хвилин, зустріли гостя, приїхали, зайшли до робочого кабінету, переговорили про справи насущні.

Безхмарного, теплого літнього дня - 9 серпня 1980 року, з І.Г. Грінцовим виїхали з Липової Долини до Ромен. Іван Григорович бачив моє помітне хвилювання, переконливо заспокоював, що все буде гаразд. Давав окремі поради, з чого бажано б розпочати. Наводив приклади з роботи колег Конотопа, Шостки та інших міст, розповідав про свою попередню роботу. За розмовою не зогледіли, як під'їхали до міськкому. Я там раніше бував, не так, щоб і багато. Перший секретар міськкому партії Юрій Васильович Цегельников переводився на посаду завідуючого загальним відділом в обком партії. У Ромнах працював майже 10 років.

Про це я дізнався, коли у Києві були разом на погодженні.



1980 рік. Ромни. Приміщення міськкому партії.

Після довгої, непростой процедури погодження кандидатури в обкомі партії і в ЦК - тоді лише розглядалося питання про обрання пешого секретаря міськкому партії. В Ромнах певний період розмови точилися про моє переміщення, я про це знав. Після проведеного в Липоводолинському районі обласного семінару моя популярність, може це нескромно сказано, у роменців росла і обростала різними слухами. Такого масштабу семінар був проведений в області практично вперше. Обласне керівництво ставило за завдання до такого рівня по організації благоустрою сіл, будівництву житла, виробничої сфери, шляхів, організації торгівлі, побутового обслуговування і тому подібне – досягти в кожному районі області. Району для підготовки семінару було виділено майже два роки. Допомога обласного керівництва, служб області була надвелика, дієва, результативна. Після семінару окремі мої давні знайомі роменці не раз запитували: коли я вже буду в Ромнах?

Так, як диму без вогню не буває, так і в даному випадку - розмови були небезпідставними. Але я практично цьому не надавав особливого значення тому, що за час роботи у Липовій Долині про своє переміщення я наслухався різного.

Я вважав, що у Ромни рекомендуватимуть когось з промислових міст. Та керівництво області вирішило по-іншому, як говориться, на мою користь.

Відбувся пленум міськкому партії. Мене обрали першим секретарем міськкому. Як водилося у таких випадках, поздоровили і побажали. Виступив, подякував, пообіцяв - це також було прийнято в таких випадках. Справи прийняв за актом, підписали всі необхідні папери, отримав печатку з одиничкою - для партійних квитків, здійснили всі формальності. Пообідали у ресторані. Був робочий час, і про вживання спиртного, мови і не могло бути. Усі роз'їхались. Я повернувся до нового робочого кабінету. Разом зі мною



*О.В.Климов.
Серпень 1980 року.*

зайшов завідуючий загальним відділом міськкому Федір Савович Одягайло. Я його знав, не так, щоб близько, але пам'ятав по роботі у Липоводолинському райвиконкомі. Попросив, щоб зайшли секретарі міськкому Федір Андрійович Майборода і Олексій Петрович Нелін. Я знав їх, як мовиться, візуально. Колеги зайшли. Переборюючи хвилювання, розпочав першу нашу розмову. Розмова тривала недовго, попросив підготувати довідки, щоб можна було бодай поверхово ознайомитися з містом і районом. Так приступив я до нової, нелегкої роботи. Всього за кілька годин вирішили мою долю - долю керівника великого міста і найбільшого району в області. Подумалось, з посміхом, бухаєць хліба - і то довше випікають.

Та, дивлячись правді у вічі, і мене, щоб так швидко провести організаційне питання, протягом багатьох років «виросували, підсушували, молотили, мололи, пересівали, добавляли всього, що було потрібно, перед тим, як випікати». Сидів у незручному, як здалося, кріслі і думав, що завтра потрібно вже організовувати роботу і відповідати за життєдіяльність великого міста і району.



І.Г. Грінцов

Усвідомлював, що плуг мені дали в руки великий, важкий і багатокорпусний, з незовсім зрозумілими і незнайомими для мене механізмами його регулювання, з потужним трактором - не однокорпусний, що був у Липовій Долині.

Але всю повноту переваг, недоліків і «насолоду» від Роменського плуга я відчув пізніше, через певний проміжок часу, коли більш-менш ознайомився з районом і містом.

Не раз пригадував слова Грінцова. Часто йому скаржився, що в Липоводолинському районі відсутні: залізнична станція, хлібоприймальні, бурякоприймальні, молокопереробні підприємства. Відсутні потужні будівельні організації, немає жодного заводу чи фабрики і таке інше. Що з такою базою в районі важко працювати. На це Грінцов мені відповідав:

- Ти щасливий керівник району, що в тебе цього немає.

Відверто кажучи, не розумів, вірніше, не усвідомлював глибини того, про що він говорив.

І те, про що я мріяв, щоб було у районі, раптом все появилось, не збагнуть, аж зайве і головне - незнайоме.

Роменському міськкому партії підпорядковувались місто і район, партійні комітети і партійні організації трудових колективів міста і району, яких нараховувалося 174. Виконавча влада - Виконавчий комітет Роменської міської Ради і Виконавчий комітет Роменської районної Ради народних депутатів були самостійними, рівнозначними. Влада міста відповідала за стан справ у місті, а влада районну відповідала за стан справ в районі.



Цегельников Ю.В.

Міськком партії відповідав за місто і район. В чому була перевага такого методу партійного керівництва? Радянський Союз мав однопартійну політичну систему. Головним органом влади була Комуністична партія Радянського Союзу (КПРС). Керівна і спрямовуюча роль її була закріплена у Конституції СРСР 1977 року. Підкреслю, керівна і спрямовуюча роль. СРСР був Союзом Радянських соціалістичних республік. Це була держава з високим ступенем централізації влади та плановою економікою.

В той період у всій державі була практика залучення населення міста, вірніше, робітників та службовців промислових підприємств, навчальник закладів, всіх решти - для надання допомоги селу у збиранні врожаю, заготівлі кормів для громадської худоби, вирощуванні овочів, будівництві на селі, тощо. Залучалася і армія. Робота ця велася широко і масштабно. Такий був період, такі були часи. В таких умовах ми працювали. І, звичайно, голова міськвиконкому, відповідаючи за проблеми міста, а їх було і тоді дуже багато, був далекий від проблем села, так само, як і голова райвиконкому - від проблем міста. В області такі міста, як Суми, Шостка, Конотоп не мали в партійному підпорядкуванні сільських районів. Міськкоми партії і міськви-

конкоми відповідали тільки за місто. Тому вирішувати питання щодо надання допомоги містом селу, чи навпаки, залежали від відносин між керівниками міста і району. А вони були різні. Кому з керівників хотілося брати на себе відповідальність і зайве навантаження, тим більше коли за те не несеш відповідальності?! Відверто кажучи, бажання особливого не було і в мешканців міста їхати працювати на село. Свіжим повітрям була можливість подихати і в місті. Умови у місті для цього були і створювалися постійно, і це було помітно.

Там, де не знаходили спільної мови між собою керівники міста і району щодо надання допомоги, вміщувався обком партії. Зрозуміло, один з них буде незадоволений. Наслідки такого втручання відомі. В нас було простіше, в тому плані, що не потрібно було допомоги обкому, портібна була тільки згода, підтримка нашої ініціативи чи то пропозиції. Я запрошував голів виконкомів міста і району, і ми домовлялись та вирішували спільно всі питання. Голови були членами бюро міськкому партії, несли, звичайно, і партійну відповідальність за загальний стан справ у місті і районі.

Скажу відверто, що протягом десяти років спільної роботи не було жодної відмови чи то заперечення про надання допомоги селу. Керівники міста і села розуміли її необхідність. Щоправда, і село відгукувалося на прохання міста. У заплановані п'ятниці колгоспи і радгоспи брали участь у ярмарку в Ромнах. Вивозили, в основному, м'ясні продукти, муку, крупи, зерно, мед, олію, овочі, фрукти - все, що купували мешканці міста. Потрібно підкреслити, що ця робота мною велася під постійним і принциповим контролем. В інших містах, практично, подібних ярмарок не було. Нас ставили за приклад.

В кінці восьмидесятих - 1986-1989 роках - допомага селу набрала зовсім іншого характеру. Не епізодичного, а постійного. За трудовими колективами міст були закріплені у господарствах площі, на яких вони спільно з працівниками села вирощували овочі та інші культури. Керівники трудових колективів міста несли відповідальність за вирощування і особливо збирання продукції. Така міра була необхідна, всі це розуміли. Місто поповнювалося працюючими за рахунок села. Вирощувати таку кількість овочів самі господарства не могли. Середньорічне ви-

робництво овочів у районі за період 1981-1985 роки складало майже 18 тисяч тонн. Роменський консервний завод виробляв продукції за рік на суму більше п'яти мільйонів карбованців (обмінний курс був за 80 копійок - 1 долар).

Завод був обладнаний високотехнологічним імпортним обладнанням. Консервну продукцію продавали в Польщу, ГДР, Кубу, Монголію. Поставляли в союзні республіки країни і забезпечували планові потреби регіону. Недавно був у Ромнах. Немає консервного заводу. Зруйнували. Не можу підібрати іншого слова, важко його підібрати, після того, коли побачив. Хто і головне - навіщо?

Напевне, щоб завозити овочеві консерви з Європи та Африки. А для нашої молоді роботи немає. Їде шукати її за кордоном.

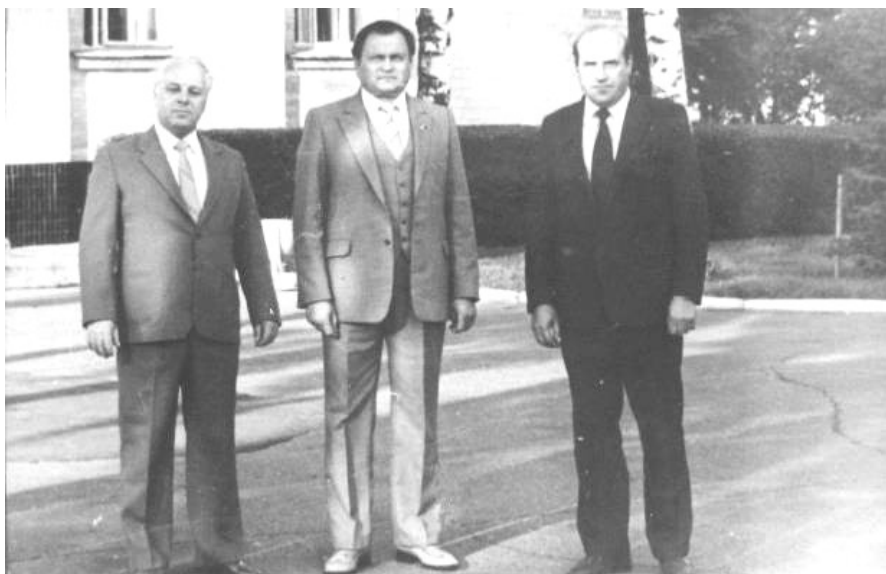
Штат міськкому партії був невеликий. В підпорядкуванні його було місто з проблемами, які щоденно, а то й щогодинно виникають в майже 53-х тисяч населення, на 24 промислових підприємствах, з них - 3 - Союзного, 19 - республіканського підпорядкування, 2 технікуми і 13 шкіл, 16 дитячих садочків, технічне училище, 10 клубів, 6 бібліотек, 4 кінотеатри, 8 будівельних організацій, 76 магазинів, обласна і районна лікарні.

Район мав територію 1860 кв. кілометрів, в області більшого немає. 133 населених пунктів з населенням майже 60 тисяч осіб, 32 сільських Ради, 32 колгоспи і радгоспи.

На території міста - три військові частини. Штаб ракетної дивізії. Десятки працюючих нафтогазових свердловин, 4 залізнично-шляхові товарні стації, м'ясокомбінат, зерноелеватор, два хлібоприймальні пункти і три бурякоприймальні, куди поступає продукція з трьох районів. Завод замітника цільного молока - один з найпотужніших в області. Автотранспортні підприємства і багато інших виробничих підрозділів.

Міськкому партії підпорядковувалося 174 парткоми і партійні організації. Парійні комітети на великих заводах, фабриках мали первинні партійні організації. Більше 6 тисяч комуністів і 10 тисяч комсомольців.

І в місті, і в районі - свої служби, відділи, управління. Свої умови, свої потреби. І все це, разом взяте, - живе, працює, виробляє, вирощує, переробляє, будує, навчає, лікує, перевозить, торгує, заготовляє, і... і... і... не перелічити і не передати. А про окреме і згадувати не хочеться.



На фото. Ромни. Зліва направо: Одягайло Федір Савич - завідуючий загальним відділом, О.В.Климов, Григорій Іванович Юхта - завідуючий організаційним відділом міськкому партії.

В житті всякого буває. І за це все відповідає хто? Не дивуйтесь. Перший. Звичайно, на кожній малій чи великій ділянці був керівник. І відповідальність на ньому була надзвичайно велика - він крайній, «стрілочник».

Але так було заведено, що за все, що б не трапилося в районі чи в місті, - питали з першого. Ну, а вже після того, як спитують!?... Думаю, можна здогадатися, що у таких випадках було крайньому.

Пам'ятаєте у творі «Сон» Т. Шевченка: «Дивлюсь, цар підходить до найстаршого.... та в пику його як затопить!.. Облизався неборака; та меншого в пузо - аж загуло!.. а той собі ще меншого туза межі плечі; Той меншого, а менший малого, а той дрібних, а дрібнота уже за порогом, як кине́ться по вулицях»...

Перебільшую, звичайно, гумор, не така, звичайно, була реакція, але за промахи, упущення, невиконання завдань чи то планів били, і били дошкульно словами, і відчувався той біль довго, набагато довше, аніж фізичний. Було. Доводилось не раз самому відчувати все те.

В селі Рогинцях будується комплекс для відгодівлі ВРХ на 10 000 голів. Житло для обслуговуючого персоналу, тваринників.

В селі Біловоди під технічним керівництвом болгарських спеціалістів будується комбікормовий завод, потужністю 500 тонн на добу, а в селі Плавинищах, під Ромнами, - цегельний завод, потужністю 60 мільйонів штук умовної цегли. Будується місто, будуються села. Роменщина живе. Пригадувати про все пережите і пропущене через душу надто нелегко. За десять років, якщо згадати лише за одну подію в рік, і то буде чимало сторінок. А їх було немало кожного дня: цікавих, повчальних, приємних і неприємних, різних і пам'ятних.

На перших порах роботи щоденно доводилося спілкуватися з працівниками райвиконкому і міськвиконкому, особливо з головами. Посада голови міськвиконкому, чи то райвиконкому складна, багатогранна і відповідальна. Складність полягала ще й у тому, що голова виконкому, окрім відповідальності перед тими, хто його обрав, був, якщо можна так сказати, підзвітний облвиконкому, обкому партії і райкому чи міськкому партії.

А це було нелегко. У кожного з вищестоящих керівників - свій стиль роботи, характер, вимоги. Все це потрібно було знати, розуміти. Старався спілкуватися з заступниками голів виконкомів, завідуючими і начальниками управлінь і відділів, служб міста і району. Особливо з заступником голови райвиконкому - начальником районного управління сільського господарства. Траплялися випадки, правда, вкрай рідко, коли доводилося вирішувати окремі питання напряду - із заступниками чи то начальниками управлінь чи відділів, не ставлячи до відому голів. Невідкладні щоденні справи, особливо в районі вимагали частих зустрічей з головою райвиконкому Петром Григоровичем Петренком і його заступником по селу Михайлом Яковичем Богатиренком.



П.Г. Петренко

Петренко знав район. Тут народився, навчався. Працював агрономом колгоспу, секретарем партійної організації, головою

колгоспу, другим секретарем міськкому партії. Людина спокійної вдачі. Мені весь час здавалося, що він недостатньо вимогливий до підлеглих, малоініціативний у вирішенні окремих питань, які повинен вирішувати голова райвиконкому. Робив йому зауваження з цього.

Петренко робив відповідні висновки. Працювали ми злагоджено. Дружина його очолювала диспетчерську службу в районному управлінні сільського господарства. Старанна, відповідальна, ініціативна. Петренко навчався у Вищій партійній школі. Виїхавши на чергову зимову сесію, через кілька днів залишив навчання і приїхав додому. З ним трапився нервовий стрес. Після нетривалого лікування він попросив, щоб його звільнили з посади. Прохання задовільнили, і він був призначений на посаду заступника начальника Сумського обласного управління хлібопродуктів. Потім, через короткий час, за його проханням, Петренка було рекомендовано головою колгоспу «Правда» села Басівки, одного з кращих господарств нашого району. Непередбачено, несподівано довелося вирішувати питання заміни голови райвиконкому.

В резерві на цю посаду було кілька кандидатур, керівників районної ланки і керівників господарств. Окремі знали, що вони стоять у резерві, але були внесені до резерву такі, що переважно не знали. Я переговорив практично з кожним із них на предмет можливого переміщення на вищу посаду. Проводив, як мовиться, попередню розвідку, щоб проаналізувати реальну картину, вияснити всі деталі. Серед них був і директор Роменського сільськогосподарського технікуму - Мартиненко Олександр Данилович. Його кандидатура, після попередньої розмови зі всіма тими, хто стояв у резерві, мене задовільняла найбільше. Причин було багато. І уміння працювати з людьми, і авторитет у колективі технікуму, помітна повага і авторитет у районі і місті, знання справи та й питання забезпечення житлом, трудовлаштування членів сім'ї і багато інших питань. Він мав, безперечно, у цьому переваги над іншими.

З І.Г. Грінцовим не раз бували у сільгосптехнікумі, і він знав Мартиненка. Мартиненко йому подобався, як керівник навчального закладу, який багато зробив для зміцнення матеріальної бази технікуму, поліпшення навчального процесу, благоустрою.

Ми показували технікум представникам делегації з Болгарії. Міськком партії проводив там навчання керівників господарств, головних інженерів, бригадирів тракторних бригад. Неодноразово запрошував у технікум керівників міста, підприємств, навчальних закладів, щоб повчилися і практично побачили, як потрібно вирішувати питання щодо поліпшення роботи. З Грінцовим раніше була розмова про можливе використання на перспективу Мартиненка на партійній, чи то на радянській роботі. Тому особливої турботи з цього питання не було. Я запропонував на посаду голови райвиконкому кандидатуру Мартиненка. Іван Григорович погодився і дав доручення готувати подання.

Але трапилася несподіванка, про яку я не міг і думати. Погодивши кандидатуру Мартиненка з Грінцовим, не міг припустити, що він не говорив про це з головою облвиконкому Володимиром Антоновичем Шевченком. Звичайно, кадри підбирав обком партії. У мене й гадки не було, що про це не знав Шевченко. З Шевченком у мене були добрі відносини ще з Липової Долини. Володимир Антонович був надмірно вимогливим, досвідченим фаховим спеціалістом у сільському господарстві. Не раз користувався його порадами.



О. Д. Мартиненко

І раптом відносини зіпсувалися. Шевченко зателефонував мені і звинуватив мене в тому, що я не погодив з ним кандидатуру на посаду голови райвиконкому до того, як погоджувати з Грінцовим. Що він не дає згоди на Мартиненка, мотивував тим, що Мартиненко немає досвіду роботи у районній ланці, не знає району, немає досвіду роботи в господарствах, вживаючи на його адресу слова, якими давав негативну характеристику. Звичайно, в тій ситуації, яка склалася, я був перед Шевченком винуватий. Оправдовувався, посилаючись на те, а це була правда, думав, що з ним говорив на цю тему Грінцов і тому подібне. Шевченко сказав з образою, що він не припускав, що я можу пі-

дсунути йому такі кадри. По телефону я не зміг з ним порозумітися. Говорив, що, перш за все, мені доведеться працювати з Мартиненком, і я нестиму відповідальність за район. Намагався роз'яснити, що Мартиненко має відповідний досвід роботи у колгоспі, працював секретарем партійної організації колгоспу, заступником голови колгоспу, секретарем райкому комсомолу. Але Шевченка переконати було важко. Розмова залишила неприємне враження. Мені не хотілося втрачати добрі відносини з головою облвиконкому. Настрій був вкрай зіпсований. Не по-лишала думка, як вийти з положення.

Наступного дня Грінцов і Шевченко їхали до Києва. Зустрів їх на кордоні з Недригайлівським районом. З машини вийшов Грінцов, ми привіталися. Шевченко сидів у машині. Обмінялися коротко звичними словами, що вживаються при зустрічі у таких випадках, сіли у авто. Коли я сів і привітався до Шевченка, він промовчав, не відповів на моє привітання. У мене це викликало неприємне відчуття. Відчуття, що я вже не стримаюсь, і розмова відбудеться неприємна для нас обох. Грінцов це, звичайно, чув і бачив, але промовчав, зробив вигляд, що не помітив. Вони сиділи на задньому сидінні, я - спереду біля шофера. Декілька хвилин всі мовчали. Тишу порушив Грінцов, почав розмову (з його спокійною, повільною, урівноваженою манерою).

- Що, Олександр Васильовичу, нового в районі, місті, яка обстановка? - запитав він, звернувшись до мене.

Я доповідав стандартними фразами про стан в районі і місті, хід виконання планів, доручень і таке інше. Грінцов і Шевченко слухали, не перебивали і не задавали запитань.

- Новин, які б заслуговували на увагу, немає. Вважав би вирішити питання, вірніше, знайти порозуміння про кандидатуру на голову райвиконкому, - завершивши інформацію, сказав я.

Знову запанувала тиша.

- Ти не передумав про кандидатуру Мартиненка? - запитав Грінцов.

- Я то не передумав, але Володимир Антонович не сказав своєї думки.

- Володимир Антонович погодився, підтримує, що тобі ще потрібно? - Сказав Грінцов.

Шевченко мовчав. Грінцов продовжив розмову.

- Завтра направляй Мартиненка в обком партії, будемо готувати матеріали на Київ. Проте, повна відповідальність покладається на тебе, з Мартиненком потрібно працювати, допомагати, думаю, що все буде нормально.

Я подякував за підтримку, висловив упевненість, що все буде гаразд. Біля міськкому партії я попрощався з ними. Дав доручення завідувачому організаційним відділом Григорію Івановичу Юхті готувати документи на Мартиненка, які практично вже були підготовлені. Формальності і вимоги для погодження і обрання голови райвиконкому були виконані.

Мартиненка обрали головою райвиконкому. Працював він старанно, швидко, як мовиться, увійшов у колію. Працювали ми з ним злагоджено. В його особі я мав завжди підтримку. Характером він був крутий, не міг миритися з неполадками, поважав своє я. З його приходом на посаду голови райвиконкому відчув помітне полегшення в роботі. Багато питань району Мартиненко брав на себе, я зміг більше уваги приділяти вирішенню перспективних питань і проблем міста та району, яких було багато, тим паче, невідкладних. Відносини у нас були ділові, можна сказати, дружні.

Йшов час, і одного разу, прямо на зібранні в Сумах, мене запросив Грінцов зайти після наради до нього. В таких випадках потрібно було думати, що питання якесь особисте, серйозне - тому, що на нарадах завжди вирішувалися всі питання, і до секретаря заходили після нарад ті, кому було потрібно в невідкладних справах. У приймальні було багато бажаючих потрапити на прийом до першого. Коли я появився, чергова приймальні сказала, щоб я зайшов. Зайшов до кабінету.

Грінцов взяв із папки, що лежала на столі, конверт з листом і сказав:

- У мене немає часу для розмови. Там скарга на Мартиненка, написав старшина поштової служби вашого міськрайвідділу міліції, що Мартиненко порушив правила руху на авто і грубо поступив з ним. Ти уважно вивчи, думаю, особливого розголосу робити не потрібно. Запроси їх обох, і нехай Мартиненко попросить вибачення у старшини, коли допустив провину. Якщо будуть запитання, зателефонуєш.

Я пообіцяв, що розберуся і повідомлю про наслідки. Вже в машині ознайомився зі змістом листа. То був рапорт старшини постової служби міськрайвідділу ДАІ міліції Реп'яхова про грубе поводження з ним голови Роменського райвиконкому і порушення правил керування автомобілем. Рапорт був на ім'я начальника обласного управління міліції, написаний грамотно і, як мені здалося, надто принципово. Я знав майже всіх працівників служби ДАІ, вони знали мене, але прізвища такого не чув і не пам'ятав. Прізвище цікаве, тим більше - для працівників міліції - Реп'яхов - запам'ятав би. Подумав, можливо, хтось написав скагу і придумав таке прізвище. Коли приїхав у міськком, з робочого кабінету зателефонував начальнику ДАІ. Той доповів, що старшина такий працює всього кілька днів, переведений на службу з Росії, принциповий, непоганий працівник служби, добра характеристика з попереднього місця роботи. Попросив вибачення, що упустив доповіді.

Зателефонував по прямому зв'язку Олександр Даниловичу і запросив його зайти до мене. Буквально за лічені хвилини він зайшов. Привітались. Я запитав його, що в нього відбулося з старшиною Реп'яховим, що той подав рапорт і вимагає суворого покарання. Мартиненко висловився нестримано і недобре на адресу Реп'яхова. Все-таки написав... Мартиненко, помітно хвилюючись, в деталях розповів про той випадок.

Декілька днів тому шофер службовим авто підвіз його додому на обід. Дружина дома була сама, хвора. Як виявилось, не було хліба. Він швиденько взяв власні «Жигулі», що стояли неподалік від будинку у гаражі, і поїхав по хліб до магазину. Припаркував авто і пішов до магазину. Скупився. Підходить до авто, а там стоїть старшина. Мартиненко не знав його, той не знав Мартиненка. Старшина вбачив порушення при паркуванні автомобіля і попросив у водія права. Ні прав, ні техпаспорта у Мартиненка не було, він пояснив йому ситуацію, як все трапилося, що спішив, що він - голова райвиконкому. Але старшина йому не вірив, запідозрив, що автомобіль не Мартиненка і вимагав проїхати до райвідділу міліції і там все в'яasnити.

Як завжди в таких випадках, а тим більше - на центральній вулиці міста стали зупинятися перехожі. Серед них було багато тих, хто знав Мартиненка. Йому не лишалося іншого, як сісти в

авто і їхати до міліції. Зробити це з його характером було нелегко. Коли залишилися вони удвох в машині, Мартиненко, звичайно, нагрубив старшині і, під'їхавши до відділу міліції, практично вигнав старшину з машини, розвернувся і поїхав додому. Це бачили і чули працівники міліції, що стояли біля під'їзду, у супроводі яких слів Мартиненко висадив старшину з машини.

Звичайно, і старшина, з таким досвідом роботи, не міг подумати, що запідозрить голову райвиконкому, вбачаючи в ньому злочинця, який, можливо, викрав автомобіль.

- Олександр Васильович, я його просив, як людину, пояснював стан справ, говорив, мовляв, не підіймай галасу, давай проїдемо, я покажу всі документи, що так трапилося, так він...

- Розумію обставини, - продовжив розмову я, але ...

По суті, старшина правий. Мартиненку це слухати було неприємно, хоча розумів тепер і сам, що вчинив тоді надто необачно. Він нервував.

- Як згладити конфлікт? - запитав.

Старшина вимагає притягти тебе до відповідальності, що буде звертатися у вищестоящі органи у випадку непритягнення до відповідальності. Іван Григорович радив, щоб вас обох запросити в міськком і ви, як мовиться в народі, полюбовно домовилися і вичерпали конфлікт. Потрібно у старшини попросити пробачення, признати свою вину. А то будуть неприємності.

Я бачив і відчував, що Мартиненку це не подабається, але іншого не могло бути.

- Добре, спробую завтра переговорити з Реп'яховим, а потім будемо вирішувати, як поступати.

Мартиненко пішов до себе, а я дав розпорядження, щоб запросили в міськком старшину на завтра о другій половині дня.

Реп'яхов прибув у призначений час, доповів по формі про прибуття. Запросив його присісти у приставне крісло. Попросив розповісти про себе. З розповіді було зрозуміло про непоганий його послужний список, що переїхав продовжувати службу через сімейні обставини, дружина була з нашого району. Мені було зрозуміло, що міліціонер він грамотний, досвідчений, принциповий аж надто і просто залишити конфлікт з Мартиненком він не збирається. Ми довго розмовляли і врешті-решт домови-

лися, що я запрошу його і Мартииненка і вирішимо, як бути. Домовилися зустрітися на завтра.

Переговорив з Мартиненком по телефону, розповів про розмову зі старшиною, попросив його продумати розмову при завітній зустрічі. Я відчував і розумів, що натрапила коса на камінь. Один не хоче проситись, другий - пробачати. Обидва не хочуть заплямувати честь свого мундира. І набагато чистіший він був у старшини. А мені залишалося діяти так, щоб кози були ситі і сіно ціле. В кінцевому наслідку так і сталося. Підготував відповідь про наслідки перевірки, доповів по телефону і в розмові з Грінцовим, зрозумів, що Мартиненка планують використати на роботі з підвищенням статусу. Це було закономірно.

Забігаючи наперед, скажу, що незадовго після розгляду цієї скарги, в області постало питання про заступника голови облвиконкому. Голуб Іван Денисович - заступник голови облвиконкому виходив на пенсію. Про вихід Голуба на пенсію я не знав.

В район несподівано для мене приїхав Шевченко, голова облвиконкому. Приїхав він в другій половині дня, під вечір, чого, за звичай, практично не бувало.

Ми зустрілися в міськкомі партії, він не попередив про приїзд, як це було прийнято. Володимир Антонович був у доброму настрої. Розговорилися. Розмова була незрозумілою для мене так, як і його поведінка. Видно було по його поведінню, що він приїхав не побути в господарствах чи то на підприємствах міста. Подумав, що намічається приїзд великого поважного гостя з Києва і потрібно було погодити питання його зустрічі. Таке раніше практикувалося, але, в основному, по телефону.



В.А. Шевченко

Ми зустрілися в міськкомі партії, він не попередив про приїзд, як це було прийнято. Володимир Антонович був у доброму настрої. Розговорилися. Розмова була незрозумілою для мене так, як і його поведінка. Видно було по його поведінню, що він приїхав не побути в господарствах чи то на підприємствах міста. Подумав, що намічається приїзд великого поважного гостя з Києва і потрібно було погодити питання його зустрічі. Таке раніше практикувалося, але, в основному, по телефону.

Шевченко походив по кабінету, підійшов до карти району, довго її розглядав. Щось розмірковував.

Я сидів на робочому місці. Шевченко підійшов до столу, сів у приставне крісло.

- Володимир Антонович, можна запитання?

- Звичайно, посміхаючись, відповів.

- Пробачте, не зрозумів ціль вашого приїзду.

Він якось мить помовчав.

- Общим, не буду тягати kota за хвоста. Приїхав до тебе з проханням.

- З задоволенням допоможу, якщо в моїх силах.

- От іменно, це тільки в твоїх силах.

І він несподівано для мене сказав:

- Віддай мені заступником Мартиненка.

Я розумів, що такий варіант можливий, Мартиненко - голова виконкому найбільшого в області сільського району, район - складний, специфічний, працював старанно, набув певного досвіду.

Але в моїй пам'яті весь час залишалася Шевченкова негативна характеристика Мартиненка, коли його пропонував на посаду голови райвиконкому, а Шевченко був категорично проти.

- Володимире Антоновичу, я вас не зрозумів.

- Мартиненка?- перепитав я, свідомо поставив запитання з наголосом, щоб пригадати колишню неприємну розмову, про яку він не міг забути. Виникло бажання трішки йому на мозоля наступити. Шевченко все пам'ятав і розумів.

Він помовчав, посміхнувся, а потім сказав:

- Признаю, Олександр Васильович, свою помилку. Всі ми помиляємося.

- Ні, давайте на чистоту, не всі, в даному випадку я ж не помилився.

- Не добивай, тоді я був винуватий і перед тобою, і перед ним. Тепер і сам того пояснити не можу. Давай на користь загальної справи про те забудемо.

Шевченко підвівся, підійшов і подав руку.

Ми довго розмовляли про керівників Краснопільського, Великописарівського, Ямпільського, Шосткинського районів, котрі у свій час вийшли з Липової Долини, до долі котрих я був причетний. Згадали про обласний семінар восьмидесятого року у Липоводолинському районі. Проговорили про можливі кандидатури на посаду голови райвиконкому. Претендентів було кілька.

Я пропонував директора радгоспу «Промінь» Івана Миколайовича Рішняка. Шевченко його знав, він знав усіх керівників господарств, які вирощували овочі. Я був задоволений тим, що

кандидатуру Рішняка він підтримує і цього разу витриманий порядок погодження з головою облвиконкому, не допущена помилка, яка була по Мартиненку.

- Сьогодні поставлю могорич, якщо не заперечуєш, щоб у такий спосіб вичерпати непорозуміння, які були колись поміж нами, - на завершення розмови сказав Шевченко.

Могорич ми розпили.

Невдовзі Мартиненко О.Д. обійняв посаду заступника голови Сумського облвиконкому, Рішняк І.М. - посаду голови Роменського райвиконкому.

З Іваном Миколайовичем я познайомився, коли він працював в радгоспі «Роменський» агро-лісомеліоратором. Переглядаючи список спеціалістів, які стояли у резерві, звернув увагу на прізвище «Рішняк». Як виявилось, народився він у селі Семенівка Липоводолинського району. Цей факт мене зацікавив, тим більше, що, коли я працював у районі, у селі Семенівці агрономом колгоспу працював Микола Федорович Рішняк. Виявилось, Іван Миколайович був одним з тих випускників Берестівської серед-



І.Є. Токар



П.П. Шкурат

ньої школи, котрі усім класом у 1964 році залишилися працювати у колгоспі, син агронома. Це була відома подія не тільки на Липоводолинщині, а й на теренах України. Багатьох випускників того класу я знав, окремі працювали на відповідальних посадах у Липоводолинському районі. Буду відвертим, це в певній мірі привернуло мою увагу до Рішняка. Рекомендували його секретарем партійної організації радгоспу. Працювати з директором радгоспу Петром Павловичем Шкура-

том, керівником досвідченим, принциповим, авторитетним в районі, маючи притаманний йому, складний характер, було нелегко.

Рішняк знаходив, умів підібрати ключі, якими відкривав складні замки характеру Шкурата. Це вдавалося не всім. На похвалу керівників і спеціалістів Шкурат був скупий. Всі за його оцінкою були не такі старанні, як йому хотілося. Я робив йому зауваження з приводу того, що у нього особливі вимоги і відносини з ними. А недоліки є у кожного із нас. Рішняк працював, радгосп був у числі непоганих господарств району, спецгосп по вирощуванню овочів. І, коли постало питання, кого б він міг рекомендувати з керівників чи спеціалістів господарства директором у новостворюваний радгосп «Промінь» у село Миколаївку, на моє запитання він відповів, що можна Рішняка. Слово «можна» у Шкурата було оцінкою надвисокою і підтверджувало, що він ручається за нього.

Працюючи директором радгоспу в селі Миколаївка, Іван Миколайович зумів знайти контакти з людьми. Господарство було складне. Вирощувати овочі, очолювати спеціалізоване господарство по овочах - нелегка була справа. Зернові ставали напівсвідомо на другий план, тому і врожаї були невисокі. Мені часто доводилося бувати в господарстві, спецгоспи вимагали постійної уваги. Та й не тільки з нагоди цього. Село Миколаївка привертало мою увагу, як і багато сіл, своєю історією, людьми. Проте, Миколаївка особлива. Подібного села не було.

Тут працювали у свій час три Герої Соціалістичної праці.

Іван Єлисеєвич Токар - голова колгоспу у 1951 році, нелегкі післявоєнні роки, був удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці.

Народився 1909 року у селі Вовківці, Роменського району. З 1956 по 1969 рік працював головою Миколаївської сільської ради. За цей час було побудовано новий Будинок культури на 300 місць, з картинною галереєю, приміщення нової бібліотеки, приміщення сільради. Майстерня, баня, млин. Посаджено парк, площею у 2,5 га. У 1960 р. почала функціонувати стаціонарна кіноустановка. Проведена електрифікація сіл сільради. Велика увага приділялася будівництву виробничих приміщень і особливо - житла.

Високого звання героябули
стоєні бригадир колгоспу Ковган
Мотрона Іллінічна та ланкова Богуславець Ганна Улянівна.

Г.У. Богуславець ародилася 6 січня 1919 року у селі Миколаївці. в селянській сім'ї. У 1930 році закінчила середню школу. Працювала у колгоспі «Маяк» на рядових роботах, а у 1936 році очолила ланку по вирощуванню кок-сагізу, тутового шовкопряда і махорки. За високі досягнення у вирощуванні технічних культур 6 квітня 1951 року їй присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна і Золотої медалі «Серп і молот».



Г.У. Богуславець

У 1952 році закінчила курси бригадирів по шовківництву у місті Миргороді, що на Полтавщині, і очолила бригаду по вирощуванню тутового шовкопряда. З 1958 року очолювала бригаду по вирощуванню овочів. Потім переїхала у Ромни, працювала у системі громадського харчування. Померла 1 серпня 1993 року.



М.І. Ковган

Ковган Мотрона Іллінічна - бригадир рілньничої бригади колгоспу «Маяк» Роменського району, Сумської області. Народилася 18 листопада 1917 р. у селі Миколаївка. Трудову діяльність почала у колгоспі рідного села. Брала активну участь у відбудові села після війни. У 1947 році очолила рілньничу бригаду, досягла вагомих успіхів у вирощуванні технічних культур, за що 6 квітня 1951 року їй було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. З 1955 року очолювала молочно-товарну ферму колгоспу. А потім очолила бригаду по вирощуванню овочів.

Учасник Виставки Досягнень Народного Господарства (ВДНГ) у Москві. У 1968 році Мотрона Іллінічна вийшла на пенсію, проживала у с. Миколаївка. 12 квітня 1994 року померла.



Прокладення тротуарної доріжки.

За моєї ініціативи, працівники міськкому партії неодноразово брали участь у суботниках по облаштуванню центральної садиби радгоспу села Миколаївка.

Я особисто не один квадратний метр проклав пішохідної доріжки разом з працівниками міськкому. Працюючи фізично разом з ними, я мав можливість глибше пізнати їх у ставленні до праці, тим більше, до громадської, неоплатної на суботнику. Тут можна пізнати працівника набагато краще і повніше, ніж його знаєш по умінню писати бумаги і давати характеристики іншим.

Окремі були переконані, що я зайнятий роботою і не бачу, як хто працює, скільки часу курить, просиджує і говорить. Я це бачив, не примушував, а показував приклад, як потрібно працювати. Правда, після таких суботників я мав додаткові дані, якщо можна так сказати, про своїх підлеглих: що, кому і коли можна доручати, хто чого вартий.



Вулиця у селі Калинівка, біля автобусної зупинки.

За господарствами, що вирощували овочі, були закріплені підприємства міста, які допомагали в цьому. Доводилося постійно контролювати їх роботу. Голову райвиконкому керівники міста не дуже слухали, вважали, що це - не їхній начальник, а голові місьвиконкому овочі, що вирощували господарства району, були, як червона тряпка бикові. Можливо, і грубо, перебільшую, але доля правди у цьому порівнянні є.



Будинок культури в селі Миколаївка.

З Рішняком, як керівником радгоспу, у мене склалися добрі відносини. Часто доводилося радити, що потрібно зробити, ви-

значалися терміни. Він був небагатослівним, вислуховував, майже не задавав запитань. Не було жодного випадку, щоб він щось не зробив з того, про що було прохання.

Багато працював над підняттям культурного рівня села. Побудували контору радгоспу, відремонтували Будинок культури села. Працювала одна з кращих в районі художня самодіяльність. Школі, дитячому садочку, торгівлі приділяв значну увагу. Займався благоустроєм села.

Тому, коли постало питання про кандидатуру голови райвиконкому, я зупинився на Рішнякові. Приїхав Грінцов, щоб ближче познайомитися з майбутнім головою райвиконкому. Підбору кадрів він приділяв велику увагу, знайомився з майбутнім пре-



І.М. Рішняк

тингентом досконало і неповерхово. Звичайно, для мене було нелегко вирішувати питання кандидатури Рішняка. Вся оцінка керівникові господарства давалася за показниками виробництва зерна, цукрових буряків та продукції тваринництва і соціально-культурного та виробничого будівництва у селі. Спецгоспи, що спеціалізувалися на овочах, мали показники по врожайності зернових невисокі, головне їх завдання - вирощування овочів. Грінцов прекрасно це розумів, але йому хотілося бачити краще господарство, вищі показники в рослинництві. І, коли я проводжав його до, образно кажучи, кордону з Недригайлівським районом, Грінцов запитав:

- Так що будемо робити з Рішняком?
- Рекомендувати, - одним словом відповів я.

Грінцов помовчав і, подаючи руку на прощання, сказав:

- Коли ти пропонуєш, будемо рекомендувати. Але будеш і відповідати.

І ось уже проведено всі формальності погоджень кандидатури Рішняка у Сумах і Києві...

У липні 1987 року Івана Миколайовича обрали головою виконкому Роменської районної ради депутатів трудящих.

У 1990 році я був обраний головою Роменської районної ради на постійній основі, займаючи і посаду першого секретаря міськкому. При цій умові зарплату платили тільки у міськкомі. До того на кожному засіданні сесії Районної ради обирали голову сесії і секретаря. Так, Рішняку довелося працювати зі мною - і як з головою районної Ради, і як з першим секретарем міськкому партії. Відносини були нормальні, робочі, товариські. Він умів вислухати, ніколи не горячкував. Але після виборів до Верховної Ради я перейшов на роботу до Сум.



В.І. Левченко

Першим секретарем міськкому партії було обрано Володимира Івановича Левченка, який до того працював другим секретарем. Через рік партію було заборонено, і Рішняк, як керівник місцевої районної влади, підшукував роботу Левченку. Левченко став у Рішняка заступником по сільському господарству - начальником управління сільського господарства.

Взаємовідносини між ними були не з кращих. Але доля подальша для обох була непогана. Рішняк пройшов шлях представника ДАК «Хліб України» в Сумській області, голови правління ДАК «Хліб України», був обраний Народним Депутатом України IV скликання по Роменському виборчому округу, потім знову очолив правління ДАК «Хліб України», вийшов на пенсію, проживає у Києві. Відносини між нами залишилися товариські, дружні.

А Левченко довгий час очолював обласне об'єднання «Сільгосптехніка», був головою Сумської районної державної адміністрації, заступником голови Сумської обласної державної адміністрації, потім знову очолював обласну організацію «Сільгосптехніка», вийшов на пенсію, проживає у Сумах. Відносини у нас також добрі, правда, спілкуємося рідко. Таке сьогодні життя. А, може, такі ми, напевне, тут причина.

З Роменщини, як й з Липоводолинщини вийшло на шлях керівних посад міського, районного, обласного, державного масштабу немало керівників. Окремі мої вихованці переросли

вихователя, це - закономірно. І я пишався і пишаюся цим. Підбіране хороше зерно, посіяне своєчасно в добре підготовлений ґрунт, дає завжди хороший врожай. Я гордий з того. І багато можна говорити не тільки про Рішняка і Левченка, а про десятки прізвищ товаришів, колег, друзів, просто знайомих, до долі яких я був причетний.

Рекомендував, призначав, виховував, сприяв, радив, переміщав з тим, щоб стали гідними керівниками. Ми всі, керівники різних рівнів міста і району, працювали разом, пліч-о-пліч. Окремі з нас тепер думають, а окремі переконані (знаю і таких), що були талановитими. Не заперечую. Було багато талановитих. Хтось з великих сказав, що в кожній людині є сонце, тільки дайте йому світити. Переконливо сказано. Але, щоб воно засвітило, щоб проявився талант, потрібен час і умови.

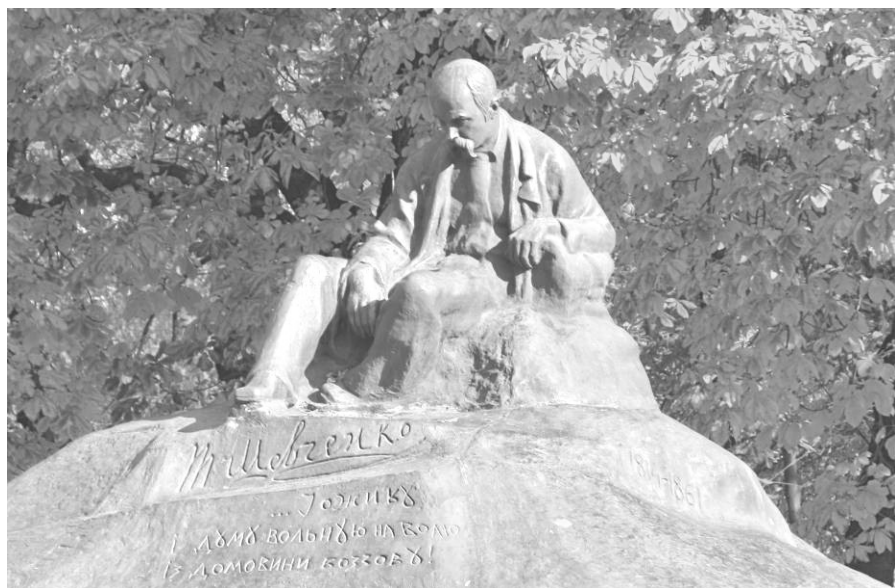
Комусь потрібно було своєчасно помітити те сонце, той талант, створити умови, дати можливість йому засвітити, своєчасно підтримати, рекомендувати, відчинити йому двері. І було таке вирішальне слово в ті далекі, скажемо, і нелегкі часи - затвердити. Так, затвердити на бюро райкому чи міськкому партії. Лише тоді ти ставав керівником. Такі були часи, такі були порядки, такі були реалії життя. Забулося. Добре це було, чи погано - розсудить час. І вирішальне слово, звичайно, належало першому. І робити себе керівником самому у ті часи було важко, практично, неможливо. Такі ми, що часто забуваємо, хто нас виводив на дорогу і навчав по ній ходити і показав, куди йти. Особливо забувають ті, хто не так і впевнено умів ходити, і не так був достойніший інших, щоб зайняти ту чи іншу посаду. Інколи, як говорять, за відсутності гербового паперу, писали на простому. І документ також був дійсним. Як зберігався (працював), то вже інше, але важливе. Не можу втриматися від неоціненних крилатих висловів І. Плюща, колишнього голови Верховної Ради, котрий говорив, що «впихали невпихуєме».

Так було і з кадрами. Все це робили партійні органи. Головним їхнім завданням було: підбір, виховання і розстановка кадрів. А кадри, як відомо, вирішують все. За кадрову політику в районі і місті відповідав перший, йому довіряли, але і суворо запитували, коли траплялися якісь неполадки. А вони траплялися. Життя є життя.

Сьогодні все змінилося. Інші підходи. Інші кадри. Інша відповідальність. Інше відношення. Інші наслідки. Все інше. На мою думку, в питанні кадрової політики змінилося на гірше. Бажано взяти з минулого все краще, щоб менше робити помилок у кадровій політиці сьогодні. Бути керівником, підкреслю, Керівником - дуже важко, вкрай відповідально. А займати посаду - то - зовсім інше. Складається враження, нехай мені пробачать, що більшість сьогоднішніх керівників займають посади. Окремі - у силу обставин, які сприяли їм у цьому, а не за станом підготовки, досвіду, здібностей. Це моя думка, можливо, помиляюся. Постійно буваю серед людей різного віку і різних за статками, різних за освітою і життєвим досвідом, і вони також так думають. Посада тепер має набагато більшу вагу для посадовця й інший вимір.

Про пам'ятник Т.Г. Шевченку в Ромнах

Історія спорудження і реставрації пам'ятника цікава. У різних джерелах є можливість ознайомитися. Мені випала доля, можна сказати, і щастя - вирішувати у свій час питання відновлення пам'ятника в бронзі. На багатьох сайтах висвітлюють різні дати встановлення і реставрації пам'ятника. На одному з них автор написав, що фігура відлита з бронзи, а постамент - з бетону. Автора можна зрозуміти, на перший погляд, не повіряться, що все відлито в бронзі. Але у свій час ми зробили так. Великий Шевченко заслуговує недешевого увіковічнення. Не висвітлюють цікавих сторінок біографії автора, нашого земляка, всесвітньовідомого скульптора, кінорежисера, драматурга. Автора історичного, взагалі першого монументального пам'ятника Шевченку. Усередині дев'ятнадцятого століття декілька сімей з Грузії на свій хутір Ладанський, що неподалік села Анастасівка, Полтавської губернії (тепер село Новопетрівка Роменського району Сумської області) завіз генерал Ладанський. Ладанський був командиром Нижегородського полку, що воював на Кавказі. Незважаючи на походження завезених, генерал зробив їх своїми кріпаками і поселив на власному хуторі. Так в цій місцевості появились прізвища Кавалерідзе, Цінарідзе, Чоніа, Каркузакі, Орбеліані та інші. Петро Васильович Кавалерідзе - син чистокровного грузина Василя Івановича Кавалерідзе, був одружений на Кишині Лукінічній Кухаренко.



14 квітня 1887 року у селянській сім'ї Килини Лукінічни і Петра Васильвича Кавалерідзе народився син Іван. (У спогадах І.П. Кавалерідзе пише, що він народився 1 квітня 1887 року за старим стилем. Пізніше, коли старі дати будуть переписуватися, і той, хто переписував, побоявся поставити нещасливе число 13. З його легкої руки Іван ще раз появився на світ. На цей раз вже 14 квітня).

Через деякий час сім'я Кавалерідзе переїхала до Талалаївського району - у село Сильченкове. Довго стояла батьківська хата у селі, використовувалася за різними призначеннями. В далекому 1969 році хату І.П. Кавалерідзе за вказівкою тамтешнього голови колгоспу, котрий не знайшов, для чого б її використати, знесли, не дивлячись на те, що Кавалерідзе пропонував там відкрити музей. Можна тільки здогадатися про впадіння того голови колгоспу та його обізнаність на теренах культурного життя.

Майбутній скульптор ріс у сім'ї, де було чотири сестри і два брати. Як пригадує Кавалерідзе у своїх спогадах «Тени быстроплывущих облаков», що він нічим не відрізнявся від своїх однолітків. Пас череду, займався всім тим, чим займалися сільські діти. У 1899 році Кавалерідзе закінчив початкову земську школу. Рідна сестра його матері, Іванова хрещена - Іулита Лукінічна

була дружиною художника Сергія Аркадійовича Мазаракі. Мазаракі закінчив художню Академію одночасно з Рєпіним.

Проживав з сім'єю у Києві, працював в історичному музеї. Сергій Мазаракі на території Роменського уїзду провів розкопки не однієї сотні курганів. Став археологом. Йому пощастило знайти декілька нерозграбованих могил скіфського періоду. Знахідки були передані до Київського історичного музею та Ермітажу.

Мазаракі радили батькам, щоб віддали сина Івана для навчання до Києва. Дванадцятирічний Іван Кавалерідзе записався на навчання до казенної гімназії і вступає до приватної прогімназії Валькера, при умові, що наздожене прогаяне. Він освоює упущене і стає за оцінками, як він сам пише, четвертим у класі.

У 1905 році за матеріальних обставин вимушений залишити гімназію, повертається на Талалаївщину. Про вплив подій, що в той час відбувалися, на молодого Кавалерідзе, можна прочитати:

«20 березня 1906 року начальнику Полтавського губернського жандармського управління у рапорті уїздного ісправника було повідомлено, що гімназист Кавалерідзе збирає у Талалаївці і прилеглих селах народ, проповідує, що не потрібно земських начальників і поліції, підбурює селян добиватися скасування косвенних податків, збудоражує своїми промовами населення і вселяє у них смуту»...

(І.Кавалерідзе. Збірник статей і спогадів.

Київ. «Мистецтво». 1988 р.)

У 1906 році Кавалерідзе повертається знову до Києва. На запитання, чим зайнятися у вісімнадцять років, спадає на думку - архітектура. Звертається у художнє училище. Вартість навчання на відділі архітектури була сто карбованців. Для Кавалерідзе це були непідсильні, захмарні кошти. І він пішов на скульптурний відділ, там плата за навчання була десять карбованців. Старанно навчається. Захоплюється скульптурним портретом. Матеріальні умови важкі. Сім'я Мазаракі, де проживав Кавалерідзе, була багаточисельна і незаможна.

У 1908 р. батько Івана звертається до начальника Роменського земства з проханням допомогти синові зі стипендією. Але там відповіли, що скульптори їм не потрібні, їм потрібні ковалі. Та життя розпорядилося по-іншому. Через десять років скульптор, якому відмовили у матеріальній допомозі Роменські земські на-

чальники, у древньому Ромні спорудить пам'ятник, який стане прикрасою і візитівкою міста. Пам'ятник великому Кобзареві.

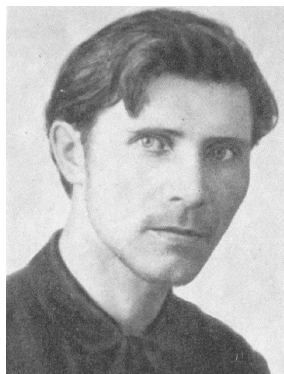
Молодий, обдарований, талановитий і наполегливий майбутній скульптор бере участь у виставках. Його роботи помітні. У 1908 році його композиція «Творчество» привернула увагу Степана Васильовича Брикіна - відомого талановитого співака київської опери. Він купує у Кавалерідзе скульптурну композицію, допомагає йому створити робоче місце.

Для станків і глини Кавалерідзе отримав приміщення малої хорової на другому поверсі у театрі. Він робить багато скульптурних портретів акторів, зокрема, Брикіна. В силу таких обставин з багатьма видними акторами став знайомий. Ці знайомства і спілкування, звичайно, вплинули на подальшу долю Кавалерідзе.

В 1909-1910 роках Кавалерідзе - студент Петербургської художньої Академії. Після - працював у Парижі в майстерні французького скульптора Наума Львовича Аронсона, вихідця із Росії. Молодий Кавалерідзе заявляє про себе виготовленням багатьох скульптурних композицій і портретів, зокрема, Шаляпіна,

Тургенєва, Пушкіна, Толстого, Мусоргського, Гоголя. В 1911 році споруджує в Києві, дев'ятиметрової висоти, в бетоні, пам'ятник княгині Ользі.

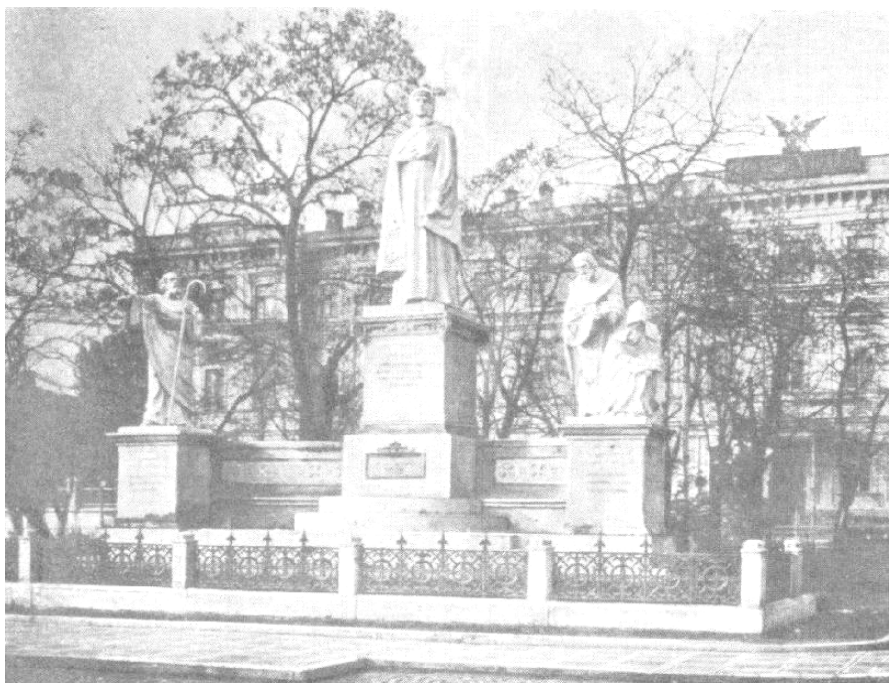
З 1915 по 1917 рік служив в армії, закінчив Петергофську школу прапорщиків. В лютому 1917 року був обраний солдатами командиром запасного батальйону третього стрілецького, колишнього «его величества» полку. Як комендант, забезпечував охорону палаців і царської сім'ї в Петрограді, Царському Селі.



***І.П. Кавалерідзе
1909 рік***

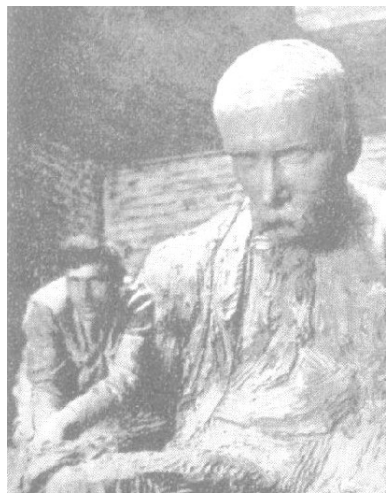


***І.П. Кавалерідзе,
1916 рік***



Пам'ятник княгині Ользі у Києві відкритий 4 вересня 1911 року і розібраний у 1923 році (висота 9 метрів).

Підпоручиком в сусідньому Семенівському полку в той час служив його товариш Михайло Тухачевський - в майбутньому Маршал Радянського Союзу. В жовтні 1917 року Кавалерідзе на 27 днів отримав відпустку. Велика Жовтнева революція застала його в Мінську, на вокзалі. Він добирається до Ромен, де вже була Радянська влада. Полтавський ревком направляє його, як художника у відділ народної освіти, а потім - в Ромни, для спорудження пам'ятника Т.Г. Шевченкові.



І.П.Кавалерідзе працює над пам'ятником Т.Г. Шевченку. 1918 рік. Ромни.

Роботи по спорудженню пам'ятника Т.Г. Шевченкові і Героям революції у Ромнах здійснювала династія формовщиків - братів Орленка Івана, Семена і Григорія з синами. Як пише Кавалерідзе, це були майстри «золоті руки», чародії своєї справи. Вони знали секрети перетворення цементу у благородний мармур, щоб потім за допомогою різців придати йому фактуру.

Династія Орленків будувала всі довоєнні пам'ятники скульптора Кавалерідзе, починаючи з пам'ятника княгині Ользі у Києві (1911 року), де він вперше з ними познайомився. У спорудженні пам'ятника брали участь роменці Семен Трифонович Кириченко, Степан Романович Гвоздецький, Зіновій Йосипович Сідерський, Степан Йосипович Шкурат. Ці прізвища названі у спогадах. Звичайно, потрібно думати, що їх було значно і значно більше. Першу партію цементу для будівництва виділив купець Сімонов. Решту цементу - 40 бочок - виділили залізничники і попросили Кавалерідзе взамін допомогти побудувати театр і створити труп.

Роботи вели паралельно - споруджували пам'ятник і будували театр. В його будівництві брали участь майбутні актори і багато роменців. Степан Шкурат будував печі у театрі. Роменські умільці придумали і відлили з чавуну оградку для пам'ятника. З тих форм були відлиті і оградки для пам'ятника Шевченкові у Полтаві. Театр у Ромнах був побудований і створений колектив акторів, начолі з Кавалерідзе. Агітпоїздом виїздили на фронт, поверталися і продовжували споруджувати пам'ятник.

Спершу, як пише Кавалерідзе, планувалося спорудити бюст на невеликому простому п'єдесталі. Під майстерню була відведена лавка у торгових рядах. А пізніше запропонований проект пам'ятника, який був підтриманий громадськістю міста та владою.

У лавці-майстерні зірвали підлогу і заглибилися у землю, щоб мати відповідну висоту (у



*Проект пам'ятника
Т.Г. Шевченку*

майстерні) для спорудження запропонованого пам'ятника. Робота була виконана.

Відкрили пам'ятник 27 жовтня 1918 року. Цей день став святом «всеукраїнського» масштабу. В Ромни прибула спеціальна делегація з Києва. Подія широко висвітлювалася в пресі. В святковому концерті брали участь співаки: Марія Литвиненко-Вольгемут, Іван Стешенко, Михайло Микиша, поет Микола Вороний.

Пам'ятник був відкритий під час правління Україною гетьмана Скоропадського. Напевне, це було однією з причин, що певний період мало висвітлювалося про такий унікальний, монументальний пам'ятник у Ромнах, що був споруджений першим не тільки на теренах України.

Йшли роки. Пам'ятник став прикрасою міста. Тут було улюблене місце відпочинку роменчан і гостей. Під час війни монумент зберігся. В кінці семидесятих окремі частини пам'ятника почали руйнуватися. Причиною руйнування було, напевне те, що його фарбували різної якості фарбами. Бетонні споруди цього не люблять. Особливо руйнувалася голова, а решта була в доброму стані. Місцева влада намагалася реставрувати окремі деталі, але роботи виконувались неякісно, і пам'ятник руйнувався. Іван Петрович Кавалерідзе в грудні 1978 року помер. Пам'ятник потрібно було відновити, тому, що вибіркового ремонту ефекту не давав. Авторські права на скульптури Кавалерідзе заповів своєму зятєві - скульптору Ростиславу Олександровичу Синьку. Згідно з законом, ніхто не має права змінювати форму пам'ятника без дозволу автора. Розпочалося листування, яке тривало довго. Влада міста вирішила тимчасово, під виглядом реставрації, закрити пам'ятник.

Його обнесли високим округлої форми, багатометровим парканом. Ніщо так не буває постійним, як тимчасове. Обнесли парканом, прикрили, підкрасили і заспокоїлись. А час, коли хочеться, щоб йшов повільно, як завжди, летить.

І звістка про стан пам'ятника долетіла до радіостанцій «Голос Америки», «Свобода» та інших. Потрібно було прискорювати хід проведення робіт з реставрації пам'ятника. Тож, і вирішили реставрувати його у бронзі. Синько не дає дозволу, тому що в

заповіті написано «не міняти форми». Знову писанина, переговори.

Ромни стають відомими на весь світ. Радіостанції регулярно повідомляють, що в Ромнах захований від народу монументальний пам'ятник великого українського Кобзаря - Т.Г. Шевченка. В дійсності, практично, так і було. Як назвеш по-іншому?

В такій обстановці Ростислав Синько вимушений був погодитися на реставрацію монумента в бронзі. Для цього потрібно біля двадцяти тонн спеціальної бронзи. Де взяти? Листи, ходаки до Києва. Бронза - стратегічний матеріал. Наряд видає Держплан України. Скульптори В'ячеслав Клоков і Борис Довгань з архітектором Флоріаном Юр'євим готують форми для відливки пам'ятника в бронзі.

І знову - проблема. Держплан запланував на 1981 рік 1,5 тонн бронзи. Монумент стоїть огорожений парканом, а радіостанції продовжують говорити про роменський пам'ятник. Про вищезгадане я дізнався десь на другий чи на третій день, після того, як був обраний 9 серпня 1980 року першим секретарем міськкому партії у Ромнах.

Про це мені детально розповів Олексій Петрович Нелін, секретар міськкому партії по ідеології. Пролетіли в щоденних турботах осінь і зима. Не встигли оглянутися, як вже липень 1981. За розподілом обов'язків, окрім штатних статутних питань, які покладалися на мене, відповідав за сільське господарство. Хто розуміється на цьому, не в образі сказати про інших, бо де-де, а



***Ромни. Пам'ятник
Героям революції.
Автор - І.П.Кавалерідзе.***

в сільському господарстві всі думають, що розуміються, тому і справи у нас такі. Ті, хто знає, що таке сільське господарство, можуть мене зрозуміти, чому не доходили руки до пам'ятника. Тим більше, що надія була на Неліна, людину енергійну, наполегливу і принципову, який за своїми службовими обов'язками за це відповідав.

Я бачив, що він займається цим питанням, і вважав, що зайвий раз не потрібно нагадувати. Знали про стан пам'ятника в Києві і Сумах, тому і це також додавало спокою. Проте, до міста почали приїздити все частіше різного роду особи, які цікавитися у людей, чому огорожений монумент, фотографували, розповсюджували листівки і таке інше.

Радіостанції з новою силою війнули інформацію. Поїздки Неліна в Держплан, Міністерство культури не давали наслідків. Мене дивувала політика ідеологічного відділу обкому



О.П. Нелін

партії з цього питання - вони мовчали. А коли й слухали, то щонайменшого бажання практично допомогти не було, окрім розмов та співчуття. Чому? Я того не міг зрозуміти. Не раз була розмова з Іваном Яковичем Макухіним, секретарем обкому партії, що відав ідеологічними питаннями, з заступником голови облвиконкому Голубом Іваном Денисовичем. Також далі розмов і співчуття справи не просувалися. І це мене заспокоювало. Мовляв, всі знають, все заплановано, так і мусить бути.

Коли я працював у Липовій Долині і приїздив до Ромен, мені думалося, що ромеські керівники просто не бажають вирішувати це питання. А тут, виходить, і сам вчинив так. Я відчував, що вже пройшов той період, достатній для вирішення питання реставрації пам'ятника, і мені влетить в облікову партійну картку догана з формулюванням «за проявлену політичну близорукість, відсутність вимогливості, нерозуміння, та...». Що-що, а тоді писати формулювання уміли. Вже, як напишуть, хоч і не правду - всеодно повіриш.

Я запросив Неліна, і повели розмову про те, що будемо робити в подальшому. Всього отримали 1,5 тонни бронзи. В Києві виготовляли форми для відливки деталей пам'ятника. Автори, що здійснювали реставрацію, перестали вірити, що колись придатяться форми. які вони виготовляли. Коло замикалося. Я усвідомлював, що крайнього знайдуть, коли припече, і ним буду я. А облвиконком, Міністерство культури, обком партії і всі інші причетні будуть далеко від відповідальності. Зателефонував у Київ до директора майстерні. «Намалював» йому картину, що буде особисто мені, коли не реставруємо пам'ятника. Попросив допомогти і порадити, в який спосіб можна вирішити питання придбання бронзи. Цього, практично, вирішити неможливо тому, що керівництво республіки все направляє на меморіал історії Великої Вітчизняної війни. Такою була відповідь.

На моє запитання, коли будуть готові форми і скільки часу потрібно для відливки деталей, він, знаючи, що бронзи у нас немає і не буде, не задумуючись, відповів: - привезете бронзу, за два тижні все зробимо. Мій улюблений вислів, який я говорив багатьом керівникам і був переконаний, що це так і є: - «що немає таких справ, котрих не можна вирішити, а є люди, котрі не здібні, або не хочуть вирішувати».

В даному випадку це стосувалося мене. Що робити? Я попросив Неліна, порушуючи правило, що керівників у міськком викликати тільки о другій половині дня, щоб на завтра на дев'яту годину запросили керівників заводів АТС, Поліграфмаш, «Тракторозапчастина», Дослідного господарства «Нафтогазорозвідтехніка», об'єднань «Сільгосптехніка» та інших, на підприємствах яких могла бути бронза. О дев'ятій годині всі були у кабінеті. Коли всі розмістилися, без всяки вступних і роз'яснень, я сказав: - На пам'ятник Шевченка потрібна бронза такої-то марки. Ніхто, окрім вас, не вирішить питання реставрації пам'ятника. Давайте спільними зусиллями змиємо цю ганьбу з нашого міста. Я розумію, що це - фондовий і цільовий матеріал, тому за ті порушення, що зробите ви, відповідальність беру на себе, посилайтесь на мене, на моє розпорядження, що я вас примусив.

Запанувала тиша. Присутні дивляться на мене, я - на них. І так, напевне, кілька хвилин. Тишу порушив директор заводу АТС - Вініамін Семенович Щербаков.

- А скільки надо? - піднявшись, запитав Щербаков

- 20 тонн, - відповів я.

Знову тиша, ще довша, як була до запитання. І знову її порушив Щербаков:

- Я розумію обстановку, завод виділит в пределах пяти тонн, - промовив він.

Я не чекав на це. Скоріше, сподівався на те, що буде чиста совість, що зробив все, що можна було зробити в наших умовах. Всі керівники назвали свою цифру. Найбільше виділили в «Нафтогазо-розвідтехніка». Підбили підсумки. Більше 20 тонн бронзи. Від несподіванки і радості в певній мірі розгубився, не знав, як вчинити. Хвилину помовчав, переборов помітне всім присутнім моє хвилювання, щиро подякував керівникам за підтримку і попросив, щоб завтра на вісім годин привезли бронзу до міськкому партії для вантажіння на транспорт, який повезе її до Києва.



В.С. Щербаков

Керівники вийшли з кабінету. Я дивився на Неліна, Нелін - на мене.

Так от хто ми, Олексію Петровичу... і я висловився на свою і його адресу такими словами, що не наважуюся написати, не витримає папір і вищого гатунку, прорветься.

За три роки через Київ випросили і отримали 1,5 тонни, а за пів години у кабінеті, вдома, - знайшли 20 тонн. Он як володіємо обстановкою, знаємо стан справ. Нелін мовчав, сприймав сказане на свою адресу, іншого і не могло бути. Дещо заспокоївся, переповнений задоволенням від вирішеного, доручив йому організувати разом з відділом промисловості і будівництва відправку бронзи до Києва. Набрав номер телефону директора Київської майстерні художнього литва і повідомив, що завтра привеземо 20 тонн бронзи. Директор був переконаний, що я жартую, не вірив у сказане мною. В це дійсно було повірити важко, і він пропонував змінити тему розмови, поговорити про щось інше. Під кінець розмови він все ж таки зрозумів, але не міг

збагнути, як ми змогли таке вирішити. Наступного дня, десь біля десятої години, в супроводі ДАІ автомобіль «Колхіда», завантажений «стратегічним» вантажем, виїхав до Києва.

Багато разів переконувався, і випадок з бронзою ще зайвий раз свідчив, що тому, хто стукає, відчиняють. Той, хто шукає, знайде. Правда, що знайде і як закриються двері, коли виходитиме - то вже інша розмова. Наслідки зробленого бувають різні.

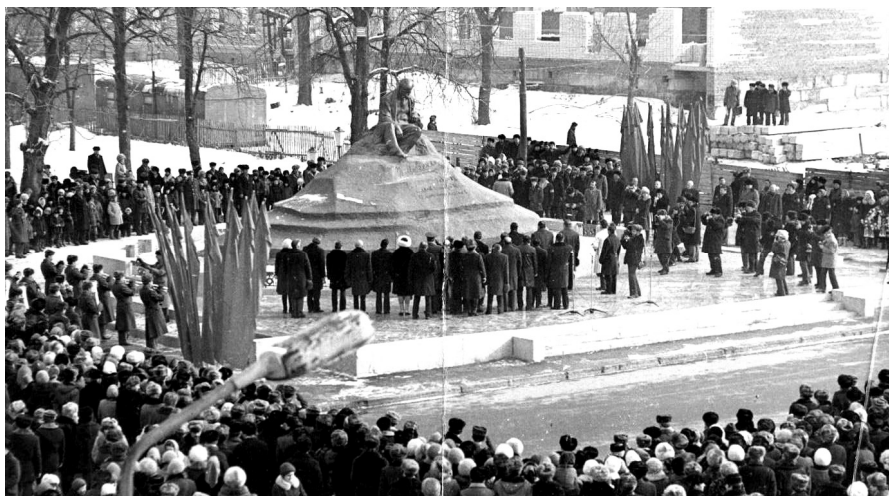
Бронзу відвезли, роботи в майстерні не було, і наше замовлення швидко виконали.

Приступили до демонтажу пам'ятника. Саму фігуру зняли легко, при допомозі крана. А от п'єдестал, «пагорб», на якому «просидів» Шевченко 64 роки, роздовбували по граміні відбійними молотками, компресорами, чим тільки не розбивали. Допомагали солдати військових частин. Постамент, напевне, стояв би ще досить довго. Як виявилось вже під час знесення, його можна було не міняти. Заднім числом всі розумні. А коли відновлювали пам'ятник у бронзі, і постало питання про демонтаж старого, зробленого з цементу, не будо свідків, хто міг би пролити світло і внести ясність, яким чином готувався розчин і з чого, дати гарантію чи то порадити, як вчинити. Кавалерідзе помер у 1978 році. Степан Шкурат, який брав участь у спорудженні пам'ятника, помер. Лише через шість років після реставрації пам'ятника, наприкінці серпня 1988 року, мені потрапили до рук спогади Кавалерідзе, де він детально описує, як проводилися роботи по спорудженню монумента. Книгу мені подарував скульптор Ростислав Синько.

Так і не вдалось тоді нам визначити складових, з чого він був зроблений, раді були, що роздовбали. А брати Орленки зі звичайного сіро-зеленого цементу, гранітної крошки, антрациту і скла - робили кам'яний п'єдестал. Це був секрет тих майстрів.



Всередині вересня 1981 року привезли деталі пам'ятника. Був зроблений великий утеплений навіс, щоб можна було здійснювати спеціальні зварні роботи. Приїхали майстри з Києва.



Ромни. В день відкриття пам'ятника.

Попередньо планували відкриття пам'ятника на 27 жовтня 1981 року, до річниці з дня його встановлення 27 жовтня 1918 року. Коли приступили до роботи, то виявилось, що за технологією потрібно набагато більше часу, ніж передбачалося. Стало зрозумілим, що до цієї дати не встигнемо за будь-яких умов. Проаналізували зі спеціалістами реальну можливість закінчення робіт. «Випливав» термін - перша декада лютого 1982 року, що найраніше.

Відкриття нового, відлитого в бронзі, пам'ятника Т.Г. Шевченка, де на постаменті написано: «...І оживу, і думу вольную на волю із домовини воззову... Т. Шевченко» відбулося 20 лютого 1982 року. Скульптори - В'ячеслав Клоков і Борис Довгань, архітектор - Флоріан Юр'єв.

Після довгих років перебування у «закритті», очікуючи, доки високопоставлені чини вирішать його долю, - реставрують у бронзі, прикритий білим полотнищем монумент, чекав на відкриття. Багатолюдний урочистий мітинг з нагоди відкриття пам'ятника. На імprovізованій сцені - багаточисельні гості з Києва, Сум, Канева. Вступним словом я відкрив мітинг, привітав роменців зі знаменною подією в житті міста, роменського краю.

Надав слово для виступу секретареві обкому партії Івану Яковичу Макухину. Багаточисельна кількість присутніх па площі уважно слухає виступ. Мою увагу привернув незнайомий чоло-

вік (в пальто - не першої свіжості), що серед присутніх на площі активно проштовхується до трибуни.

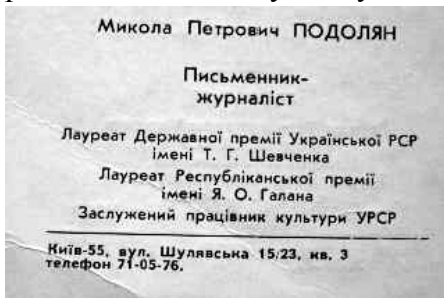
Міліція його не пускає на трибуну. Промайнула неприємна думка. За якусь мить до мене підійшов начальник райміськвідділу міліції Микола Іванович Боярчук і доповів, що на трибуну проситься незнайомий, говорить, що він з Києва, редактор журналу, документів у нього немає. Просить, щоб підійшов хтось із керівників міста. Я надав слово наступному виступаючому і пішов до незнайомця. Привітались, він подав мені візитівку, де було написано: Микола Петрович Подолян. Головний редактор журналу «Україна».

Візитівка - це не документ, який засвідчує особистість при таких умовах. Вигляд у нього, відверто кажучи, на головного редактора такого журналу був підозрілий. Він пояснював, що дуже поспішав, не взяв з собою документів, не встиг переодягнутися, що про подію в Ромнах йому повідомили запізно, просив, щоб підійшов хтось з киян і засвідчив, хто він є.

Я повідомив йому, що присутній Олекса Якович Ющенко, і ми негайно підійдемо. Повернувся на своє місце, сказав про все почуте Макухіну. Він вислухав мене і мовчить, не дає ніяких порад. Народ помітив це, всі дивилися в сторону незнайомця. Мітинг продовжив вести Нелін, а я утрясав непередбачене і неочікуване. Розшукав серед гостей президії О. Ющенка, і ми підійшли до незнайомця.

- Олексю, виручай, не взяв документів, спішив, - волав незнайомиця.

- Це - Микола Подолян, головний редактор журналу «Україна», - вигукнув Ющенко. Все утряслось. На мітингу виступили: депутат Верховної Ради УРСР, працівниця заводу АТС Надія Доленко, письменник Олекса Ющенко, вчителька Юлія Ласкава, учень школи Володимир Лихненко, заступник голови Канівської міської ради, Черкаської області Анатолій Король.





***На фото: А. Король вручає «Пам'ятну адресу»
Канівської міської ради О.Климову.***

Продовжуючи мітинг, оголосив, що слово надається письменнику, лауреату державної премії УРСР імені Т.Г.Шевченка, головному редактору журналу «Україна» Подолян Миколі Петровичу. Його зустріли оплесками. Подолян виступив емоційно, захоплююче, його слухали уважно і нагородили тривалими оплесками.

Над площею урочисто прозвучав «Заповіт» великого Кобзаря у виконанні Заслуженого народного хору районного будинку культури під керуванням Григорія Максименка. Сивомолодий, багатовіковий Ромен пригадує і пригадуватиме багато подій, що відбувалися на його вікопомній історичній, древній землі.

Подія 20 лютого 1982 року для Ромен була особлива, історична, пам'ятна. День, коли перед роменчанами постав у бронзі Великий Тарас.

Пишу про це, а переді мною лежить та візитівка, Миколи Подоляна, історична, більш, ніж тридцятирічної давнини.

А мені, немов це було на тому тижні, недавно. Швидкоплинний час. Скульптура старого пам'ятника, зробленого руками Кавалерідзе з цементу, певний час була на території Роменсько-

го краєзнавчого музею, а потім, за ініціативи І.М.Рішняка, перевезли до Києва і встановили на Андріївському узвозі, недалеко від музею І. П. Кавалерідзе.



Виступає Надія Доленко, поруч - Олекса Ющенко.

Під встановленим монументом зберігається пляшка з-під шампанського, в яку вкладено «Звернення до поколінь ХХІ століття». Зміст його, за погодженням, готували Олексій Петрович Нелін і Владислав Васильович Батура. В.В. Батура, голова міськвиконкому, багато особисто доклав зусиль, щоб підготувати майданчик, організовував роботи.

Владислав Васильович працював головою Роменського міськвиконкому після Єфименка Михайла Карповича з 1975 по 1982 рік.

Немало справ під його керівництвом було зроблено у Ромнах по будівництву житла, благоустрою, поліпшенню торгівельного і побутового обслуговування мешканців міста. Будували школи, будували, реконструювали і розширювали цехи заводів, фабрик, дошкільні заклади і бази відпочинку.

Пройшов час. У минуле відійшло не так і багато років. Забулося. Стираються у пам'яті роменчан тогочасні події. Чимало тепер у місті мешкає тих, хто і не пам'ятає, в яких умовах здійснювалося відновлення монументу Кобзареві у віковичній бронзі.

Тому і більш детально зупинився у спогадах на цьому. Ростуть біля монументу квіти, висаджені дбайливими роменчанами, бувають зеленню роменські каштани, а під ними - на бульварі, що носить ім'я Т.Г. Шевченка, на бронзовому пагорбі, продовжує радувати роменчан і гостей міста великий Кобзар.

Хотілось би пригадати, що війна у 1941 році застала Кавалерідзе на зйомках фільму «Пісні про Довбуша» у Карпатах. З неймовірно великими труднощами, окупованою ворогом територією, він дістався до Києва, переживав окупацію у важких матеріальних умовах. Старався об'єднати і підтримати митців, що залишилися в окупованому місті. Про перебування на окупованій території йому потім неодноразово пригадуватимуть.



В.В. Батура

У березні 1963 року Микита Хрущов під час зустрічі з представниками радянської інтелігенції називає пам'ятник Артему «потворним та жахливим чудовиськом» і сказав, що Кавалерідзе під час окупації вів себе неналежним чином. Ображений Кавалерідзе був безпідставно, і після цього, попри всі перешкоди, домігся зустрічі з Хрущовим. Хрущов йому сказав, «що він не може, як і кожен смертний, охопити всі питання. Серед мого оточення я, коли не повинен, то змушений комусь та вірити. І тому, що мені написали й подали, я те й прочитав. Повірте! Невже моя щирість, з якою я розмовляю з вами, не засвідчує глибокої поваги до вас?»

Можна тільки здогадуватися і бути переконаним, що це робили нечестиві заздрісники, які заздрили багатогранному, невичерпно талановитому майстру Івану Кавалерідзе. А вони були за різних часів. Як і окремі, недалекоглядні керівники.

Споруджений Кавалерідзе у Сумах пам'ятник Шевченкові був у стилі кубізму. Його розібрали сумські володарі у 1963 році, після критики Хрущовим Кавалерідзе.



***Кавалерідзе з учнями
шкіл біля пам'ятника
Т.Г.Шевченку.
Суми. 1926 рік.***



***Полтава. Пам'ятник
Т.Г. Шевченку,
відкритий у 1926 році.***

Як пишуть дослідники творчості Кавалерідзе, критиковані пам'ятники значаться у багатьох каталогах світу.

Кавалерідзе був, є і залишається першопрохідцем і новатором, створюючи перші в нашій країні пам'ятники.

Він зняв фільми: «Злива» (1929), «Перекоп» (1930), «Коліївщина» (1933), «Прометей» (1935), «Наталка Полтавка» (1936), «Запорожець за Дунаєм» (1937), «Григорій Сковорода» (1958), «Повія» (1961).

Відомий також (як драматург) п'єсами «Воланів меч» (1966), «Перша борозна» (1969) та іншими.

За значний внесок у розвиток українського кіномистецтва в 1969 році Івану Петровичу Кавалерідзе було присвоєно звання народного артиста УРСР.

Юрій Іванович Дудін - людина, відома на Роменщині, Сумщині і в Україні. Багато неоціненної, багаторазової допомоги надавав Ромнам, області. Він був постійним представником Ради Міністрів УРСР, при Раді Міністрів СРСР в Москві. Народився в 1906 році. Трудову діяльність почав у місті Ромни. Депутат Верховної Ради Української РСР 2-го скликання та Депутат Верховної Ради СРСР по Роменському виборчому округу - 4 скликання, 7-9 скликання. Він був відповідно депутатом і від Липоводолинського району, котрий входив до Роменського округу.



Ю.І. Дудін



*Промова на відкритті
Пам'ятного Знаку
Ю.І. Дудіну.*

З Юрієм Івановичем часто зустрівався, як з депутатом. Відчутна була його дієва допомога Липовій Долині і району. Він передав для Липоводолинського райвиконкому свій службовий автомобіль, який був в його розпорядженні в Москві, - «Волгу» М-21 люкс. Сприяв у виділенні коштів на будівництво шкіл, закладів охорони здоров'я району. В 1976 році він помер. Коли я працював у Ромнах, запропонував спорудити в його честь пам'ятник.

В той період побудувати пам'ятник державному діячеві можна було лише з дозволу уряду України, за спеціальною ним прийнятою постановою. Досвід у мене вже був, отриманий за час реставрації пам'ятника Т.Г.Шевченка, як вирішувати через верхи подібні питання. Вирішили побудувати Пам'ятний Знак. Це можна було зробити за рішенням місцевої влади. Так і вчинили, спорудили такий Знак. Вийшов звичайний пам'ятник у граніті і бронзі. У сквері, біля кінотеатру імені «Ленінського комсомолу». 16 листопада 1981 року пам'ятник відкрили. Вшанували пам'ять видатного роменчанина, котрий вніс немалий вклад в життєдіяльність міста.

Аналогічно було і з пам'ятником Олександрі Аврамівні Деревській - «Матері-героїні», який встановили 6 березня 1982 року перед входом до школи-інтернату, що носить її ім'я. Це

сталося у день восьмидесятиріччя від дня народження О.А. Деревської. Скульптор Арнольд Сипко і архітектор Володимир Міненко були мені добре знайомі. Головне, як говорив Сипко, для нього було, працюючи над образом Деревської, показати її натружені руки. Це йому вдалося зробити. Повинен сказати, що автори створили пам'ятник у короткі строки.



***О.А. Деревська з дітьми.
1949 рік.***



***Пам'ятник
О.А. Деревській.***

Для запрошення на свято звернулися до редакцій союзних, республіканських газет, радіо і телебачення, надіслали запрошення, де повідомлялося, що 6 березня 1982 року, о 14 годині за адресою: місто Ромни, вулиця Щучки, 57 відбудеться мітинг з нагоди відкриття Пам'ятного Знака О.А. Деревській. З різних міст країни приїхало 38 Деревських - синів і дочок, окремі з сім'ями. Вони приїхали з Якутська, Запоріжжя, Тольятті, Києва, Москви, Луганщини, звичайно ж, і з Роменщини. Під час відкриття пам'ятника всі вони були запрошені до президії урочистостей. Відбулася традиційна зустріч «Свято печеної картоплі».

Під час зустрічі з представниками преси, радіо і телебачення піонери вручили Деревським на згадку Крелевецький материнський рушник «на щастя, на долю», який, як було сказано, їм не

встигла вишити мати. По краях рушника було вишито: «Деревська О.А.» і «Місто Ромни 1982 р.»

Олександрю Деревську називають Роменською Мадонною, адже вона - єдина в світі жінка, яка виховала 48 дітей-сиріт. Це офіційне число її вихованців - діти, які були усиновлені та яким було дано прізвище Деревської. А всього дітей, які пройшли через сім'ю Олександрів Аврамівни, налічується більше 60.

Період, про який пригадую, був, коли приділялася велика увага школам.

Особливо по добудові і реконструкції шкіл, як у місті, так і в районі.

За кожною школою були закріплені промислові підприємства-шефи. Зокрема, за школою №4 був закріплений завод Автоматичних телефонних станцій - АТС

Було створено робочі місця, в різних цехах заводу, де учні під керівництвом висококваліфікованих фахівців освоювали спеціальності слюсаря-складальника радіотелефонної апаратури, токаря. Школа була однією з кращих у місті з питань навчання і виховання.

Постійно поліпшувалася її матеріально-технічна база. До старого одноповерхового приміщення школи здійснено добудову їдальні на 300 посадочних місць, укомплектовано необхідним обладнанням. Придбано для майстерні верстати для обробки деревини. Вирішено питання добудови школи.

Школа №2, імені академіка Іоффе, була заснована в 1799 році. Потребувала, за висновком спеціалістів, капітального ремонту. Школа історична. В ній навчався великий вчений-фізик, Абрам Федорович Іоффе в 1887-1897 роках, коли в ті часи було реальне училище.

Основний корпус двоповерхового приміщення простояв більше ста років. Перекриття в окремих місцях визнали аварійним. Виготовили технічну документацію на ремонт школи. Передбачалося добудувати два крила до старого головного кор-

пусу і відремонтувати головний корпус, який фасадом виходить на центральну вулицю міста.

Для ремонту школи залучили всі будівельні організації міста. Термін був короткий. Хто мав справу з реконструкціями і капітальним ремонтом приміщень, які простояли більше ста років, погодиться, що легше побудувати нове.

Я майже щоденно там бував. Постійно був голова міськвиконкому, якому безпосередньо було доручено організовувати і контролювати хід ремонту. Розмову про цю школу я розпочав не тому, що було складно вести ремонтні роботи. Подібне було і при ремонті не тільки шкіл, а й лікарень, житлових будинків, виробничих приміщень.

А пригадується цікавий випадок, якщо можна так сказати, що там трапився. Перекриття між поверхами було дерев'яним. Балки були дубові. Декілька балок підгнили від зовнішньої стіни. Решта були такого стану, що стояли б, напевне, ще більше ста років. Довелося міняти всі, таке заключне рішення дали спеціалісти. І яке було здивування всіх будівельників.

Балки перекриття були довжиною рівно шість метрів і тридцять сантиметрів, рівно такими, як бетонні стандартні плити перекриття, що вироблялись у нас, на заводах. В стіни були закладені металеві прогони, на яких лежали дерев'яні балки. Як могли розрахувати, передбачити такі розміри більше ста років тому? Випадковість? Теоретичний розрахунок?

Ми так і не дали відповіді. Поклали бетонні плити, це значно полегшило робити перекриття.



Так виглядала школа після добудови і капітального ремонту.

Якщо говорити про школи, то потрібно відзначити, що в той період в місті і районі непогано вирішували питання підготовки шкіл до кожного нового навчального року. Було неоголошене змагання між керівниками підприємств і господарств: хто краще підготує школу. Але переможці були і вони відзначалися.

Щорічно комісія у складі представників міськкому, міськвиконкому, директорів шкіл і служб санітарної станції, пожежників та ряду інших робили об'їзди шкіл перед початком навчального року, і кожен керівник показував, що зроблено. Це викликало здорову конкуренцію. Можливості в матеріальному плані у керівників підприємств були, але потрібно було мати ще й бажання. Скажу відверто, що всі керівники, котрі були задіяні до підготовки шкіл, почували відповідальність і ставилися з розумінням.

Здійснювали добудови і розширення шкільних приміщень, будували їдальні, спортивні майданчики, тощо. Нас ставили в приклад іншим містам і районам. Велике зрушення сталося по благоустрою сільських шкіл, коли головою райвиконкому став Олександр Данилович Мартиненко. Його ініціативу я підтримував, особливо щодо спорудження тротуарів біля шкільних приміщень силами вчителів, техніциків і школярів.

Хочу розповісти про один випадок. Вже точно не пам'ятаю, в якому то році було вирішено на нараді з керівниками шкіл і шефами вийти на якісно-новий рівень підготовки шкіл до початку навчального року. Була така потреба і матеріальні можливості підприємств-шефів могли її задовільнити. Домовилися всі класні кімнати обклеїти новими, якісними шпалерами, що вже з'являлися в продажі. Це було завдання складне.

Придбати таку кількість шпалер було важко. По-перше, що асортимент їх був невеликий та й потрібен був час для придбання і немалі кошти. З коштами домовилися, а от з придбанням шпалер, вірніше, з їх завезенням у торгову мережу було складніше. Порекомендував, приміняючи для тих часів модне слово, потрібно дістати. Дістали. Поклеїли. Справилися з ремонтом своєчасно. Школи були підготовлені найкраще за останні роки. Всі були задоволені наслідками проведеної результативної роботи, як і шефи, так і керівники шкіл. Настав день підбивати підсумки роботи - об'їзд шкіл. Я очолював не так і малий

колектив комісії. Об'їхали. Оглянули всі школи. Всі задоволені. Діляться враженнями від побаченого. Зібралися у актовій залі школи №5 для підбиття і оцінки зробленої роботи. До мене підійшов начальник пожежної служби міськрайвідділу міліції і доповів, що йому зателефонувало начальство з обласного управління і сказали, що в школах забороняється в класних кімнатах клеїти шпалери, згідно з інструкцією протипожежної безпеки, і що він не може підписувати акти готовності шкіл до навчального року. Всі обурилися, особливо директори шкіл. Хто міг до такого додуматися? Я став вимагати інструкцію. Пожежники довго шукали, перечитували інструкції і не знайшли того, що в шкільних класних кімнатах їхніми інструкціями заборонено клеїти шпалери.

- То в чім же справа, це що - ваша особиста вигадка, - вже не надто стримуючи емоції, розмовляв я з пожінспектором.

Той відповідає, що йому наказало обласне начальство. Можете уявити, які епітети були висловлені на адресу тих, обласних начальників. Інспектор підписав акти, зважуючи на настрій присутніх, і на те, що обласне начальство відповідно далеко, а роменське - поруч.

Я доповів про це секретарю обкому партії, Івану Яковичу Макухину, який підготовку шкіл міста до нового навчального року ставив у приклад керівникам районів області. Той також обурився. Зателефонував обласному керівництву відповідної служби. І наслідок. Інструкцію таку знайшли. І що дивно, написана і затверджена не службами протипожежної безпеки, а Міністерством освіти, як внутрішній інструкція. Напевне, діяли за нерозумним принципом: бий свій свого, щоб чужі боялися.

Шпалери радували око учнів і вчителів. А суть була така. Керівник народної освіти одного з міст області, який заздрив, що роменчан хвалили за підготовку шкіл, зателефонував обласним пожежникам області і попросив звернути увагу на інструкцію Міністерства, що, мовляв, вони не допрацьовують у цьому питанні. Отож, бувало всякого і були всякі. На превеликий жаль, такі жили і, напевне, ще будуть жити. Проте, потрібно знати, що заздрість, що говорить і кричить, можна побачити і реагувати, а боятися треба тієї заздрості, що мовчить. Заздрість - один з найбільш діючих елементів ненависті, мучить і сама мучиться.

Школи в місті очолювали сумлінні, відповідальні, високопрофесійні педагоги. Директорами працювали: в школі №2 - Панасюк Володимир Феодосійович, в школі №5 - Сухоставець Василь Степанович, в школі №7 - Ганенко Микола Михайлович, в школі №6 - Невороха Юрій Кузьмич. В школу № 11 директором був направлений інструктор міськкому партії Юрій Андрійович Богославський, а секретар міськкому комсомолу Зінаїда Григорівна Горбик - в школу №8. Коли директора школи №1 Овсійка Миколу Федоровича призначили інструктором ідеологічного відділу міськкому партії, директором школи стала молода, дійова, активна вчителька Валентина Володимирівна Судьїна. Директор школи №3 Скрипка Лідія Олексіївна була призначена інструктором міськкому партії. При тій великій зайнятості, яка була у мене, старався відвідувати школи при першій нагоді. З керівниками шкіл було приємно спілкуватися, виникала потреба підтримати, допомогти.

У 1982 році в Ромнах побудували нове, сучасне приміщення навчального корпусу індустріального технікуму на 960 місць. Історія технікуму бере початок з 1900 року, коли в селі Глинську була побудована гончарна майстерня. З 1909 року там була школа інструкторів з гончарного виробництва. З 1918 року - художньо-керамічна школа. 1930 рік - технічно-професійна школа. У 1930 - 1933 роках - Глинський скло-фаянсовий технікум. Після Великої Вітчизняної війни рішенням Ради міністрів УРСР від 17 вересня 1947 року був організований індустріальний технікум, який знаходився в селі Глинську до 1966 року. У 1966 році Глинський індустріальний технікум був реорганізований у Роменський індустріальний технікум і переведений до міста Ромни. Технікум готував спеціалістів для промисловості - виготовлення будівельних матеріалів за спеціальностями: «Технологія кераміки» і «Відкрита розробка родовищ корисних копалин». Випускникам технікуму практично роботи в області було мало. Вони виїздили і направлялись на роботу в інші області, а поступали в основному випускники з наших шкіл. Тому була поставлена мета - відкрити відділення з більш широкою можливістю використовувати випускників технікуму в районі, місті і області.



Роменський індустріальний технікум. 1985 рік.

У 1982 році відкрили спеціальність «Ремонт і монтаж промислового обладнання». Творчо і самовіддано працював директор технікуму Володимир Васильович Бурлай. Не так було просто добитися у Міністерстві відкриття нового відділення і збільшити кількість учнів.

Ми писали десятки листів, прохань, обґрунтувань і розрахунків. Їздили на прийоми, підключали керівників області, які підтримували пропозицію. Справу було зроблено.

У 1985 році в технікумі вже навчалось 960 учнів за рахунок державного бюджету.

Окрім індустріального, в Ромнах функціонує сільськогосподарський технікум. Свої витoki він бере з тих часів, коли у 1920 - 1921 роках на базі дореволюційних середніх спеціальних навчальних закладів створювались професійні школи і технікуми. В Ромнах була відкрита сільськогосподарська професійно - технічна школа, яку реорганізовано в профшколу з трирічним строком навчання, як садівничо-городня школа і переведена в село Процівку. В цей період у Ромнах також була утворена школа профтехосвіти, на базі якої в 1930 році був організований технікум механізації сільського господарства. Ці навчальні

заклади змінювали свої назви, профіль і у 1956 році був створений навчальний заклад, який отримав назву «Роменський сільськогосподарський технікум». Технікум мав два відділення. Відділення «Механізація сільського господарства» готувало техніків-механіків по ремонту і експлуатації тракторів, автомобілів, сільськогосподарських машин. Відділення плодоовочівництва готувало кадри молодших агрономів-плодоовочівників. Коли я працював у Ромнах, на базі технікуму проводили навчання керівників і спеціалістів господарств району. Директором технікуму працював Олександр Данилович Мартиненко. За його керівництва в закладі було багато зроблено по будівництву, благоустрою. Була збудована і діяла спортивна база. Мартиненка я рекомендував головою Роменського райвиконкому. Потім його забрали в Суми. Він працював заступником голови Сумського облвиконкому, заступником голови облдержадміністрації.

Всередині восьмидесятих у Роменському районі середні школи закінчувало біля п'ятисот учнів. Третина їх залишалася працювати в селі. Була велика потреба готувати механізаторів для колгоспів і радгоспів району. Глинське сільське професійно-технічне училище мало слабку матеріально-технічну базу.

У 1981 році побудовано чотириохповерхове приміщення Глинського сільського професійно-технічного училища №37. Навчальний корпус був розрахований на 480 учнів. Окрім трактористів, готували механізаторів бурякозбиральних комплексів, водіїв автомобілів, механізаторів для роботи на зернозбиральних комбайнах. В той час на селі відчувалася потреба в кухарях. Особливо в дитячих садочках. Кількість учнів на селі зменшувалася. Щоб шкільні приміщення були наповнені, в селах району створювалися нові заклади: «школа-дитячий садок». Виникала потреба організації якісного харчування дітей. Цьому приділялася велика увага. Тому в училищі відкриваємо відділення з підготовки професії «Кухар дитячого харчування» з трирічним навчанням. Багато зусиль у становленні училища доклав його директор Сирінько Іван Андрійович. Я часто бував там, надавав практичну допомогу. Від Глинська я був обраний депутатом районної Ради. Керівництво училища плідно працювало з Степаном Котком, головою місцевого колгоспу, а потім -

з Галяном Петром Петровичем, котрий змінив Котка, та головою сільської ради Губським.

Професійно-технічна освіта була на постійному контролі і в місті. У 1981 році Роменське технічне училище №2 очолював Баранік Василь Тимофійович. Училище в цьому році було реорганізовано у середнє професійно-технічне училище №14. Тепер учні, окрім робітничої спеціальності, здобували і середню освіту. У 1985 році в училищі почали підготовку учнів за спеціальностями: «кухар-кондитер» та «кравець». З 1986 року училище очолив Рясний Андрій Андрійович. Значно зміцніла матеріально-технічна база, зробили якісний ремонт усіх учбових класів, кабінетів, майстерень, упорядкували територію, фасади будівель. Відремонтували гуртожиток та забезпечили його м'яким інвентарем. Набір учнів збільшився до 500. У вересні 1989 року розпочалося будівництво нового навчального корпусу. Велику ініціативу у здійсненні будівництва виявляли: директор Рясний Андрій Андрійович і секретар партійної організації Лобач Єлизавета Володимирівна. Рясний А.А. у березні 1990 року був обраний головою Роменського міськвиконкому, і училище очолив Павло Іванович Помаран.

Село - одна з найдавніших назв поселень у слов'ян. Села Роменщини розмістилися у мальовничих місцях. На початку восьмидесятих років села Роменського району мали бути набагато кращими по благоустрою від того, який вони мали фактично. Досвід сусідів - Липоводолинців виявляв бажання керівників, мешканців сіл району брати активну участь у цьому.

Переважна більшість керівників сільських Рад і господарств були переконані, що загальна культура села впливає на всі показники його діяльності. Підняти культуру землеробства, на тваринницьких фермах, у тракторних бригадах без підняття загального рівня культури на селі практично неможливо. При кожній зустрічі з керівниками сіл вів на цю тему розмову. У селах виготовляли генеральні плани забудови на перспективу.

Окремі керівники самі планували забудову і благоустрій центральної частини села, де була контора та інші споруди. На превеликий жаль, раніше забудова у більшості сіл велася, м'яко

кажучи, прив'язували будівлі до дороги - шляху, яким колись їздили волами чумаки. В переважній більшості сіл не було вираженого центру села. Будівлі розпорошені по всьому селу. Школа - в одному місці, Будинок культури чи то клуб - у другому, а сільська рада - у третьому і таке інше.

Звичайно, у таких селах керівникам важче благоустроювати село. Взагалі, ця робота нелегка у кожному селі. Я керівників розумів, співчував. Рекомендував, де можна перейняти досвід, вже і у нашому районі. Краще ця робота проводилася у селах: Біловоди, Бобрик, Пустовійтівка, Гришине, Сміле, Перекопівка, Басівка, Глинськ. Практично у кожному селі були помітні зрушення на краще. Керівники господарств і сільських Рад відчували особливе задоволення від зробленого. Переконалися, що можна все зробити при бажанні. А це було чи не головним. Позитивна була реакція селян на покращення благоустрою у селі.

Вже на початку 1984 року було опубліковано звернення депутатів Роменської районної Ради народних депутатів до всіх жителів району, де вони закликали зробити четвертий рік одинадцятої п'ятирічки ударним роком по перебудові і благоустрою всіх населених пунктів району.

Давайте поставимо собі за мету, говорилося у зверненні, за патріотичний обов'язок: згідно генеральних планів забудови сформувати центри сіл, побудувати тротуари, декоративну огорожу, колодязі, павільйони на автобусних зупинках, привести в належний стан фасади своїх будинків, будівель, під'їздів до підприємств торгівлі, побуту, шкіл, закладів медицини, культури. Я радив, просив і переконував керівників, не приховую, були й інші форми впливу, що потрібно цю роботу організовувати, як то мовиться, на постійній і безперервній основі.

У селі Біловоди, колгосп імені Щорса, голова колгоспу Олександр Петрович Кобиш, голова виконкому сільської Ради С. Концур, одними з перших взялися за благоустрій і особливо центру села.

Голова правління Кобиш був людиною принциповою, глибоко усвідомлював значення підняття культури на селі. Своїм прикладом, практично, перший у районі розпочав цю роботу. Мав напрацювання на перспективу. Я особисто його поважав як керівника і особистість. Проте, Олександр Петрович спокусився,

допустив зловживання, для того періоду несумісне із зайняттям посади керівника, за що був покараний.

Ось що писав у міськрайгазеті за 16 жовтня 1984 року голова виконкому Біловодської сільської Ради народних депутатів С. Концур:

«У сільській раді чимало зроблено по перебудові та благоустрою населених пунктів, створено належні умови праці і побуту хліборобів. Особливо помітні зміни відбулися у нинішньому році. На початку року виконком сільської Ради, з правлінням колгоспу імені Щорса, розробили заходи по благоустрою та наведенню порядку в населених пунктах. Ці заходи були затверджені на сесії сільської Ради.

Через народних обранців, активістів до кожного виробничого підрозділу, жителя були доведені конкретні завдання. А об'єм робіт планувався виконати чималий. Зокрема, було намічено заасфальтувати центральну вулицю Біловод, прокласти сотні метрів тротуарів, встановити загорожі, ажурні колодязі, провести вуличне освітлення, благоустроїти кладовище та багато інших робіт. Треба відзначити, що жителі села відгукнулися на заклик народних обранців. Добросовісно працювали на благоустрої села жителі: М.І. Замура, А.І. Опилат, М.А. Солонець, В.Д. Білик та багато інших. Виконком і правління колгоспу подбали, щоб роботи по благоустрою не припинялися і влітку, під час напружених сільськогосподарських кампаній на полях: посівної, догляду за посівами, збиранні врожаю. В першому півріччі були створені спеціальні бригади по благоустрою, які працювали з шести годин ранку до початку основних робіт у колгоспі, а також у вечірні часи.

Пізніше було створено шість ланок з трудівників, що працюють на ставках: спеціалістів, керівників середньої ланки та інших. До складу кожної ланки входило шість-вісім чоловік. Працювали вони на благоустрої села один день кожного тижня.

Активно працював на благоустрої села і території школи вчительський колектив. За почином педагогічного колективу Салогубівської восьмирічної школи вчителі виготовляли бетонну плитку і прокладали тротуари, встановлювали огорожу. Зараз уже можна підсумувати: більшість пунктів, затверджених сесією сільської Ради, виконано.

Повністю благоустроєна центральна вулиця Біловодів - бульвар імені Щорса. Проїзджі частина заасфальтована, прокладено більше кілометра тротуарів, створено дві площі, збудовано павільйон автобусної зупинки, проти адміністративного будинку обладнана площа для стоянки автомашин, на узбіччі вулиці встановлені бетонні вази для квітів, електричні світильники. Штахетна огорожа замінена ажурною металевою. Проведено благоустрій інших вулиць села.

Добру оцінку проведеним роботам по наведенню порядку в селі дали учасники семінару голів виконкомів сільських Рад, керівників господарств, який відбувся недавно в Біловодах.

Є у нас і недоліки. Самоусуваються від робіт по благоустрою свого житлового селища в центрі села керівники Біловодського хлібокомбінату. Згідно плану, підприємство мало обладнати площу, розбити квітники, асфальтовані хідники, фонтан, на газонах висіяти траву, насадити декоративні дерева та чагарники. Нічого цього поки що не зроблено».

Семінар, про який згадує С. Концур, був проведений не випадково у Біловодах. Там дійсно було багато повчального в організаційній роботі керівників господарства і села, його мешканців, і ми в міськомі і виконкомі вважали, щоб керівники сіл району послухали своїх колег і подивилися на наслідки їхньої роботи. З Олександром Даниловичем Мартиненком, головою райвиконкому, домовилися ще раз зустрітися з керівниками сільських Рад і господарств і на конкретних прикладах показати, хто хоче робити - робить, має наслідки і повагу людей, а хто не хоче - самоусувається, як відмітив у статті голова.

Самоусувалися, розумієте, хто. Ті, хто був нездібний організувати колектив, а були і такі, що не зовсім розуміли роль підняття загальної культури села. Були. В кожному стаді, якщо зробити нетактовне порівняння, була погана віця, яка пленталася позаду стада. Звичайно, її позбувалися різними способами.

Недавно з добрим моїм приятелем, якому у справах потрібно було зустрітися з керівником сільської школи, випадково завітав не так і у віддалене село - Сумського «столичного» району. Територія школи не приваблює. Колись заасфальтовані доріжки, залишили слід від уламків асфальту та цегли. Слово благоустрій тут вжити важко. Розговорилися. Директор скаржиться, що не-

має кому вирішити питання ремонту школи, вірніше, надати кошти, а про благоустрій...

- Раніш, - говорить, - допомагав колгосп. Сьогодні і не знаю, до кого звернутися. У сільській раді коштів немає. А орендатори кожен рік міняються.

Чим я міг йому зарадити? Став пригадувати і розповідати, як у восьмидесяті роки, правда, вже минулого століття, у Роменському районі, в ті часи, при стабільному фінансуванні шкіл, учителі та учні за своєї ініціативи вирішували питання благоустрою території шкіл. Директор довго розмірковував і висловив сьогоднішнє своє бачення того, про що я розповів.

Коли нашим вчителям, їх і так залишилося мало у школі, займатися благоустроєм?! У кожного - он яке господарство, корова, свині, птиця, потрібно якось виживати, та що там говорити, ви бачите і знаєте про це не гірше мене. Розмова ця мені не сподобалася, запам'яталася.

І я пригадав, що у тому ж номері газети, де надрукована вищезгадана стаття Біловодського голови, була надрукована стаття вчительки Салогубівської восьмирічної школи, невеликого віддаленого від райцентру села, депутата Гришинської сільської Ради - Ніни Дмитрівни Біленко. Під рубрикою «Застосовуйте наш досвід». Власними силами. Де написано:

«Все почалося із звичайного. Приїхав якось на початку літа директор нашої школи М.І. Шевченко з Гришиного та й каже:

Закупив наш колгосп тротуарну плитку для благоустрою. Якість дуже низька. Більшість її вже при транспортуванні не витримала - розрушилася. А гроші ж які? До двох карбованців штука обходиться.

Так ото і думаю, а що, як нам своїми силами в школі виготовляти? Вона конче потрібна для благоустрою школи. Прикинули, що до чого, виходило, що обійдеться вона набагато дешевше. Всі, звичайно, погодилися.

Для себе ж робити, для своєї школи, для дітей, яких вчимо добра і культури. Не барячись, закупили тонну цементу. Завезли пісок, щебінь, в шкільній майстерні виготовили форми.

Дружно працював весь вчительський колектив, технічні працівники. Старалися зробити якнайкраще. Тому й вийшло все добре.

Вже коли наше, так би мовити, домашнє виробництво було налагоджене, дізналися про нього в районі. Зацікавилися, приїхали.

- А можна випробувати на міцність?- кажуть,- кинути з висоти грудей?

- Спробуйте, - усміхнувся М.І. Шевченко, - виготовляли на совість, згідно технології. Кілька плиток на землю кинули, всі цілими залишилися.

Семінар у нашій школі опісля був. Всіх директорів шкіл району, голів виконкомів сільських Рад. До цього ми по всій території школи хідинки тротуарною плиткою виклали. З вулиць до школи, до майстерні, шкільної їдальні. Більше тисячі штук вклали. Тепер самі не налюбуюємось - зручність і благодать яка! Учні приходять до школи і переодягаються в легке взуття. Всюди чисто, акуратно, привітно. Справа не тільки в зручностях, помітно, як більше стали прищеплюватися в малюків естетичні смаки. Хочеться сказати й про оперативність та економічну вигідність виготовлення тротуарних плиток власними силами. Коли б ми стали в чергу до організації, що її виготовляє, можливо і не один рік довелося чекати для нашої школи, - хіба мало важливіших об'єктів, аніж наша віддалена Салогубівська. Та й вартість однієї плитки обійшлася 29 копійок. Це майже в шість разів дешевше, ніж та, яку закуповував наш колгосп.

Школа продовжує виготовляти тротуарну плитку. Вона буде використана для прокладання тротуару довкола музею відважного земляка - Героя Радянського Союзу К.С. Гнідаша, який щойно збудований в селі. Нам приємно, що наш почин активно підхопили більшість вчительських колективів шкіл району. Деякі виготовляють плитку прямо на місці її вкладання. Та справа не в технології. Важливо те, що ми знайшли своє місце у важливій справі - соціально-культурній перебудові села».

Так написала сільська вчителька з віддаленого села рівно тридцять років тому. Просто і повчально. Хочу додати до вищевикладеного. У середніх школах до цієї роботи під наглядом вчителів праці залучалися учні старших класів. Вони отримували задоволення від зробленого своїми руками, бачили і користувалися наслідками власноруч зробленого.

Не зайве досвід не так і далекого минулого, враховуючи нові обставини, використати. Скаржимося, що немає у селі роботи,

немає де приложити рук, воно дійсно так. А в той же час. Та що говорити, кожен бачить своє село. Навів ці статті, а їх на подібну тему протягом десяти років, коли працював у районі, була немала кількість. Навів для того, щоб той, хто читатиме ці рядки, усвідомив і зрозумів, що всі ми у ті часи знаходили свою нішу у соціально-культурній перебудові села. Так до всього потрібно прикладати руки. Само по собі нічого не буде робитися, скільки б не говорили.

З кожним роком змінювалися, красивішали, упорядковувалися села. Зростали духовно, культурно жителі району. У селі залишалася молодь. Села жили, будувалися, упорядковувалися, ставали заможнішими. Погоджуюсь, що не все і скрізь було одінаково і добре. Було багато упущень і в цій справі. Різні були причини. Різне відношення було керівників сіл та й окремих мешканців. Підкреслю, на території району розміщалося 133 населених пунктів, було всякого. Все залежало від керівників села, від їхнього бажання, уміння і, звичайно, підтримки односельчан. Прочитати цифру 133 населених пункти звучить просто, не задумуєшся. А організувати роботу по їх благоустрою було не так і легко.

І я вирішив пригадати на сторінках книги назву сільських Рад і населених пунктів Роменського району за станом на 1 січня 1966 року. (Сумська область. Адміністративно-територіальний поділ. Видання третє. Суми-1966.)

Різні вони були за розміром. Багатьох поселень вже не існує.

АНАСТАСІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 23 км від райцентру. Відоме з кінця XVII ст. На території сільради ведеться добування нафти. В селі встановлено бюст К.І. Зеленко, яка першою з жінок в 1941 р. здійснила таран фашистського літака і загинула в повітряному бою біля села. В Анастасівці народився генерал-майор К.Р. Білощиченко. До сільської ради входять населені пункти: с. Анастасівка, с. Дмитрівна, с. Закубанка, с. Новопетрівка, с. Остапенкове, с. Попівщина, с. Саханське, с. Світівщина, с. Якимовичі.

АНДРІЙКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 40 км від райцентру. Відоме з початку XVIII ст.

До сільської ради входять населені пункти: с. Петрівське, с. Тарасівна, с. Холодник.

АНДРІЯШІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване на лівому березі р. Сули, за 27,5 км від райцентру. Вперше в Переписних книгах згадується 1666 р. За 4 км на південь від села та за 1 км на схід від дороги Пирятин-Суми виявлено курганний могильник.

До сільської ради входять населені пункти: с. Андріяшівка, с. Гудими, с. Кринички, с. Луценкове, с. Мельники, с. Новицьке, с. Червона Балка.

АРТЮХІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 19,5 км від райцентру. Відоме з кінця XVI ст. Поблизу с. Шумського виявлені кургани скіфського періоду (VI-III ст. до н.е.) та слов'янське городище сіверян (VIII-X ст.). Біля Артюхівки курганний могильник часів Київської Русі, на південній околиці с. Лісківщина - поселення раннього залізного віку. В 1843 р. в с. Артюхівка побував Т.Г. Шевченко, який приїздив в с. Шумське до Вашкевичів. В Артюхівці народився й жив український поет-кобзар І.Д. Запорожченко (1872-1932). Тут народилися також генерал-майор Р.А. Микитенко, доктор історичних наук Й.Т. Щербина, член Спілки письменників Г.А. Нудьга. До сільської ради входять населені пункти: с. Артюхівка, с. Лісківщина, с. Шумське.

БАСІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 20 км від райцентру. Перші згадки про Басівку в історичних документах зустрічаються за 1729 р. Поблизу Басівки знайдено кургани бронзового віку (II тис. до н.е.), декілька курганних могильників, залишки поселень і городище скіфських часів (VII-III ст. до н.е.). Біля сіл Басівка та Великі Будки виявлено три слов'янські городища сіверян (VIII-X ст.). За півкілометра від с. Велика Бутівка, в урочищі Хвєстаківщина, знаходиться курганний могильник. В с. Гаї народився Герой Радянського Союзу М.М. Северин.

До сільської ради входять населені пункти: с. Басівка, с. Бєсарабка, с. Велика Бутівка, с. Великі Будки, с. Вошиліха, с. Гаї, с. Залуцьке, с. Заріччя, с. Ліски, с. Мала Бутівка, с. Пшінчине, с. Холодне.

БІЛОВОД - село, центр сільської ради. Розташоване на лівому березі р. Сули, за 10 км від райцентру. Перша згадка про село відноситься до 1715 р., коли згідно з універсалом гетьмана Ско-

ропадського, село віддали бунчуковому товаришу Семену Чуйкевичу. За 0,6 км на південний схід від с. Марківське виявлено курган, поблизу с. Попівка - курганний могильник скіфських часів (УІІ-ІІІ ст. до н.е.). В с. Москалівка народився український археолог та мистецтвознавець М. О. Макаренко (1877-1936). До сільської ради входять населені пункти: с. Біловоди, с. Веселий Степ, с. Івано-Павлівка, с. Марківське, с. Москалівка, с. Попівка, селище Біловодське.

БОБРИК - село, центр сільської ради. Розташоване на лівому березі р. Сули, за 10 км від райцентру. Відоме з кінця ХVІІІ ст. На території села виявлено поселення раннього залізного віку.

До сільської ради входять населені пункти: с. Бобрик, с. Лукашове, с. Новокалінівка.

ВАСИЛІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 36 км від райцентру. Створене в січні 1928 р., внаслідок з'єднання хуторів Зарудний та Герасимівка (виникли на початку ХІХст.). Назване на честь уродження х. Зарудний Василя Яковича Яременка, розстріляного денікінцями. До сільської ради входять населені пункти: с. Василівка, с. Братське, с. Вилецьке, с. Воля, с. Чисте.

ВЕДМЕЖЕ - село, центр сільської ради. До сільської ради входять населені пункти: с. Ведмеже, с. Косарівщина, с. Семкове, с. Соханівка, с. Хрещатик.

ВЕЛИКІ БУБНИ - село, центр сільської ради. Розташоване за 20 км від райцентру. Відоме з кінця ХVІІІ ст. До сільської ради входять населені пункти: с. Великі Бубни, с. Матлахове, с. Посад.

ВОЛОДИМИРІВКА - село, центр сільської ради. До сільської ради входять населені пункти: с. Володимирівка, с. Андріївщина, с. Дзеркальна, с. Рокити, с. Федотове, с-ще Діброва.

ВОЛОШНІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 44 км від райцентру. Відоме з кінця ХVІІІ ст. Поблизу села виявлено курганний могильник скіфських часів (VІ-ІІІ ст. до н.е.). Тут народився історик права, член-кореспондент АН України М.О. Максимейко. До сільської ради входять населені пункти: с. Волошнівка, с. Губарівщина.

ГАЛКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 35 км від райцентру. Відоме з кінця XVIII ст. Неподалік від села виявлено давньоруське городище та курганний могильник.

До сільської ради входять населені пункти: с. Галка, с. Коробчине, с. Плужникове.

ГЛИНСЬК - село, центр сільської ради. Розташоване на правому березі р. Сула, за 40 км від райцентру. На цій території люди селились здавна: виявлені поселення епохи неоліту (IV тис. до н.е.) та бронзи (II тис. до н.е.), городище та курганний могильник скіфських часів (VIII-III ст. до н.е.), городища сіверян VIII-X ст. та часів Київської Русі. Поблизу сіл Сурмачівка та Чеберяки виявлено курганні могильники скіфського періоду. На північний захід від Глинська збереглися контури давнього поселення Городища площею 12 га. В цих місцях і виник Глинськ, перша згадка про який датується 1320 р. В другій половині XIV ст. великий князь литовський Вітовт подарував Глинськ татарському князю Лексі, родоначальнику династії Глинських. М.Л. Глинський був впливовою особою при дворі великого князя московського Василя III. Племінниця Глинського Олена стала дружиною князя московського та матір'ю царя Івана IV Грозного. В 1632 р. польський король Сігізмунд III пожалував Глинськ скарбовому писарю Ф. Мировицькому, потім ним володів хорунжий А. Конецпольський, в 1646 р. його захопив князь І. Вишневецький. З 1649 р. місто стало центром Глинської сотні. Окрім сотника, містом управляла також ратуша. Після 1654 р. місто було в складі Росії. Активну участь брали жителі села в Північній війні 1700-1721 рр. В Глинську і зараз зберігся вал зі шведськими могилами. 18 грудня 1708 р. шведи відступали, морози були такі люті, що лише на одній з доріг замерзло 80 шведів. В кінці 40-х на початку 50-х рр. XVIII ст. в районі Глинська діяли гайдамаки. Глинськ мав свій герб: на червоному фоні було зображене золоте серце, увінчане короною, на серці лежали перехрещені вістрями донизу стріли.

В Глинську жив живописець та графік М.І. Зінов'єв, педагогічною діяльністю тут займався Г.С. Вашкевич (1837-1923), який зустрічався в Петербурзі з Шевченком, брав участь у виданні «Кобзаря». До сільської ради входять населені пункти: с. Глинськ, с. Заруднівка, с. Сурмачівка, с. Чеберяки.

ГРИШИНЕ (до 1931 р. - Гаврилівна) - село, центр сільської ради. Розташоване за 20 км від райцентру. Відоме з кінця XVIII ст. Біляс. Королівщина виявлено поселення раннього залізного віку. В с. Гаврилівка народився філолог, член-кореспондент Петербурзької АН О.О. Потебня (1835-1891). Уродженцем с. Салогубівка був розвідник - Герой Радянського Союзу К.С. Гнідаш. До сільської ради входять населені пункти: с. Гришинс, с. Королівщина, с. Миколаївське, с. Салогубівка, с. Чижикове.

ЗARУДДЯ - село, центр сільської ради. Розташоване за 20 км від райцентру. Відоме з початку XIX ст. До сільської ради входять населені пункти: с. Заруддя, с. Велике, с. Горові Ковалі, с. Мале, с. Червоногвардійське, с. Яри.

КОРЖІ - село, центр сільської ради. Розташоване за 10 км від райцентру. Відоме з кінця XVIII ст. Поблизу сіл Коржі, Піски, Ярмолинці виявлено курганні могили скіфських часів (VII-III ст. до н.е.), поселення черняхівської культури (II-VII ст.) та давньоруське городище. До сільської ради входять населені пункти: с. Коржі, с. Зеленівщина, с. Піски, с. Садове.

ЛЕВЧЕНКИ - село, центр сільської ради. До сільської ради входять населені пункти: с. Левченки, с. Довгополівка, с. Кропивниці, с. Москівщина, с. Новосілка, с. Овлаші.

МАЛІ БУБНИ - село, центр сільської ради. Розташоване за 17 км від райцентру. Відоме з кінця XVI ст. До сільської ради входять населені пункти: с. Малі Бубни, с. Бацмани, с. Олава, с. Ярмолинці.

МИКОЛАЇВКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 12 км від райцентру. Перша згадка про Миколаївку відноситься до кінця XVII ст. Поблизу села виявлено курганний могильник скіфських часів. В с. Житнє народився Герой Радянського Союзу льотчик Г. М. Прокопенко. До сільської ради входять населені пункти: с. Миколаївка, с. Горове, с. Житнє, с. Калинівка, с. Погреби, с. Червоний Гай.

НОВА ГРЕБЛЯ - село, центр сільської ради. Розташоване за 43 км від райцентру. Відоме з кінця XVIII ст. На південному сході с. Залатиха виявлено майдани, на заході, північному сході та півдні - кургани, на північному заході та сході - курганні могили. В с. Залатиха народився генерал-полковник артилерії

П. Ф. Сліпченко. До сільської ради входять населені пункти: с. Нова Гребля, с. Голенка, с. Залатиха, с. Першотравневе.

ОЛЕКСІЙКА - село, центр сільської ради. До сільської ради входять населені пункти: с. Олексіївна, с. Бойкове, с. Гайдуки, с. Грузьке, с. Житянське, с. Зюзюки, с. Кашпури, с. Ковалівщина, с. Кузьменкове, с. Левондівка, с. Малярівщина, с. Перехрестівка, с. Підлуги, с. Різникове, с. Савойське, с. Стівпівщина, с. Чередниківщина, с. Шкурківщина.

ПЕРЕКОПІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване на лівому березі р. Сула, за 22 км від райцентру. Відоме з кінця XVIII ст. Тут народився український революціонер-демократ А. О. Потебня (1838-1863). До сільської ради входять населені пункти: с. Перекопівка, с. Бурбине, с. Губське.

ПЛАВИНИЩЕ - село, центр сільської ради. Розташоване за 9 км від райцентру. Вперше в історичних документах згадується в 1709 р. Неподалік від с. Плавинище виявлено курганий могильник скіфських часів, на захід від с. Борозенка - курганні могильники. До сільської ради входять населені пункти: с. Плавинище, с. Загребелля, с. Кононенкове, с. Сененкове.

ПОГОЖА КРИНИЦЯ - село, центр сільської ради. Розташоване за 15 км від райцентру. Відоме з 1886 р. Уродженцю села П. Р. Романчуку присвоєно звання Героя Радянського Союзу. До сільської ради входять населені пункти: с. Погожа Криниця, с. Галенкове, с. Розумакове, с. Степурине, с. Яковенкове.

ПУСТОВІЙТІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 11 км від райцентру. Відоме з початку XVIII ст. Поблизу Герасимівка виявлено залишки поселення неоліту. В с. Вовківці знайдено поховання скіфського вождя в коштовному вбранні, з великою кількістю бойового спорядження та побутових речей, датоване IV-III ст. до н.е. На високому правому березі р. Сула відкрито гробницю родоплемінного вождя, датовану VI ст. до н.е. В одному з курганів знайдено також золоті та срібні прикраси та посуд. Уродженцю с. Пустовійтівка Б.І. Сукачову присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. До сільської ради входять населені пункти: с. Пустовійтівка, с. Вовківці, с. Герасимівка, с. Зінове, с. Іщенки, с. Оксютинці, с. Патьошине, с. Правдюки, с. Скрипалі, с. Шилівське.

РІПКИ - село, центр сільської ради. Розташоване за 18 км від райцентру. Відоме з кінця XVIII ст. До сільської ради входять населені пункти: с. Ріпки, с. В'юнне, с. Мокіївка.

РОГИНЦІ - село, центр сільської ради. Розташоване в долині р. Великий Ромен, за 15 км від райцентру. Поблизу с. Рогинці знайдено скарб із римських монет (II ст. до н.е.). Біля с. Ведмеже знайдено декілька курганів епохи бронзи (III тис. до н.е.), курганний могильник скіфських часів (територія сучасного кладовища), слов'янське городище сіверян (VIII-X ст.), давньоруське городище та могильник (XI-XVI ст.). В с. Рогинці народились доктор медичних наук А.Г. Тріщинський, народний артист СРСР В.С. Яременко. До сільської ради входять населені пункти: с. Рогинці, с. Авраменкове, с. Овчаренкове.

СМІЛЕ - село, центр сільської ради. Розкинулось на берегах річок Сміла та Бишкін, за 27 км від райцентру. На цій території люди жили здавна. Поблизу села знаходиться курганний могильник скіфських часів. Засноване в першій половині XVII ст. втікачами з Правобережної України. Вперше в писемних джерелах згадується в 1648 р.

В 1653 р. в с. Сміле жив старший син Б. Хмельницького Тимофій. В листопаді 1708 р. село за непокору було спалене шведами. В другій половині XVIII ст. тут бував народний месник Семен Гаркуша, в загоні якого були й місцеві козаки. В 1980 р. звання Героя Соціалістичної Праці удостоєна місцева трактористка Ганна Степанівна Мануха.

До сільської ради входять населені пункти: с. Сміле, с. Протасівка, с. Червоне.

СУЛИМИ - село, центр сільської ради. Розташоване за 32 км від райцентру. Відоме з 1670 р. До сільської ради входять населені пункти: с. Сулими, с. Коновали, с. Щebetуни.

ХМЕЛІВ - село, центр сільської ради. Розташоване за 22 км від райцентру. Вперше Хмельів згадується в документах початку XVIII ст. В лісі, поблизу села, виявлено курганний могильник скіфських часів. В селі народились командарм І.Ф. Федько (1897-1939), Герої Радянського Союзу П.О. Вовна та І.К. Северин. До сільської ради входять населені пункти:

с. Хмелів, с. Заклимок, с. Кас'янове, с.Кривогузове, с.Солодухи, с. Томине.

ХОМИНЦІ - село, центр сільської ради. Розташоване за 45 км від районного центру. Відоме з кінця XVIII ст. Тут народився доктор технічних наук В. Т. Скляр. До сільської ради входять населені пункти: с. Хоминці, с. Дубина, с. Локня.

ЯРОШІВКА - село, центр сільської ради. Розташоване за 44 км від райцентру. Відоме з кінця XVIII ст. Уродженці села - Герой Соціалістичної Праці Ф. І. Близнюк, доктор технічних наук К. Д. Жура, доктор математичних наук Г. І. Гаврилко. До сільської ради входять населені пункти: с. Ярошівка, с. Верхнє, с. Нижнє, с. Травневе.

Початок 80-х років був періодом складної епохи. Це був період, як говорять, коли в певній мірі припинилася постійна війна влади з власним народом. Люди отримували можливість заробляти й поліпшувати свій добробут. Збоку держави здійснювалися окремі соціально-важливі заходи. Як на мене, такий термін, як застій і йому подібні, не зовсім відповідали для узагальнення справ, особливо в сільських районах. Хто працював на низах, не відчував у повсякденних постійних турботах того застою. Стояв, вірніше, сидів верхній ешелон влади, відірваний від народу, був далекий від його потреб і проблем. Там дійсно був застій, який своїми наслідками відомий.

І кришталева вода, якщо довго стоятиме та ще й у теплі і на сонці, зіпсується, запах матиме неприємний. А там, зручно примостишись, чіпляючись обома, надто ослабленими за керівне крісло, підтримуючи і міняючи один-одного, аж поки уперед ногами не виносили. Там був період незрозумілого застою. Мені, наприклад, причини не до кінця зрозумілі, впевнений, як і багатьом. Застій той був не випадковий, були сили, які сприяли тому, як всередині, так і зовні. Всі це бачили і розуміли, чекали, що ось зміниться на краще. Вкоренилась протягом немалою періоду нездорова звичка, що за нас думають і вирішують верхи. Але було не так.

У широкомасштабній книзі «Роменщина. Час, події, люди» (книга1) ВБ «Еллада» Суми 2009), яку написала група авторів, голов. ред. Стрельченко Г.С., на сторінці 160 читаємо:

Середньорічне виробництво сільськогосподарської продукції по п'ятирічках

Продукція	Од. виміру	Роки			
		1971-1975	1976-1980	1981-1985	1985-1990
Зерно	Т	141624	151431	144581	182734
Цукр. буряки	Т	264912	346615	275641	285088
Картопля	Т	25469	8524	7173	8072
Овочі	Т	13750	19148	17809	15368
Молоко	Т	47306	54604	58044	69547
М'ясо	т	11068	11688	12022	13406
Яйця	Тис. шт.	6075	8431	9638	12200
Вовна	ц	537	561	497	596

У таблиці висвітлені середньорічні показники за чотири п'ятирічки, за цей час були різні природні умови. Були роки і врожайні, і не врожайні. Але динаміка зростання була.

За кошти державного бюджету здійснено будівництво потужного комплексу по відгодівлі великої рогатої худоби на 10 тисяч голів у селі Рогинці. Споруджені Біловодський зерноелеватор і комбікормовий завод. Побудовано завод по виготовленню цегли, потужністю 60 мільйонів штук на рік. Практично побудований новий м'ясокомбінат. Завод по виробництву м'ясокісткового борошна. Модернізувалися, значно збільшили потужність виробництва і підняли якість продукції заводи «АТС», «Поліграфмаш», «Тракторозапчастина», Гардинно-тюлева фабрика, Консервний завод. Планувалося будівництво нових промислових об'єктів. Великі кошти вкладалися у будівництво житла, соціальної інфраструктури, охорони здоров'я, народної освіти і культури. Збільшувалось виробництво нафти і попутного газу, освоювалися нові родовища. Будувався шляхи. Лінії електромереж і таке інше.

Запроваджувалася спеціалізація по виробництву тваринницької продукції і прогресивних технологій по вирощуванню зернових і технічних культур. Поступала потужна, нова техніка для села, промисловості і будівництва.

Керівники всіх рівнів втілювали у життя досить серйозні виробничі і технологічні завдання, вникали і доходили до тонкощів. Володіли і знали свою справу. Особливо в питаннях підвищення продуктивності наших ґрунтів. Підвищення продуктивності худоби. Працювали, для людей, для покращання загального статку.

На яких засадах вирішувалися ці питання? Звичайно, на засадах професійності та компетентності. Досвідчених, здібних висували на вищу посаду, доручали відповідальні і складніші ділянки. Чи були недоліки на місцях в підборі кадрів? Чи всі керівники були підготовлені і сумлінні? Було багато недоліків на всіх рівнях, звичайно, і на місцях.

Називаючи показники у цифрах, викладаю фактичний матеріал, що було на ту чи іншу дату. Даю можливість, тому, хто читатиме, самому робити порівняння і давати оцінку. Мета моя, неодноразово наголошую, - використати отримані в минулому виробничі показники у практичній роботі сьогодення, для орієнтиру. У той період була планова система виробництва. І тим, кому це цікаво і потрібно, можливо, проаналізувати, заглянути не так і у далеке минеле, можна побачити, що було, - зайвим ніколи не буде. Із нічого ніщо народитись не може. Природа починає, мистецтво спрямовує і найкращий учитель - досвід завершує. Не зайве орієнтуватися на досвід. Щоб менше робити помилок.

Я констатую факти. Якщо говорити про сільське господарство Роменського району, то слід сказати, що посівна площа сільськогосподарських культур була дещо більша 113 тисяч гектарів. Вся орна земля повністю засівалася. Якщо взяти середину восьмидесятих років, приміром, 1986 рік, то у процентному відношенні до всієї посівної площі зерновими було засіяно біля 55 %, технічними і овочевими - в межах 13 %, кормовими культурами - майже 32 %. Із 62 тисяч гектарів зернових, озимих було біля 20 тисяч гектарів, кукурудзи 4,5 тисяч гектарів. Цукрових буряків 12,3 тисяч гектарів, овочів 1587 гектарів, з них - 800 гектарів зеленого горошку.

Вартість валової продукції, виробленої колгоспами і радгоспами (в порівняльних цінах 1983 року) становила 117,9 мільйонів карбованців. (147,4 мільйонів доларів). А уже у 1987 році вар-

тість валової продукції була 124,1 мільйонів карбованців. Район займав друге місце серед районів області по цьому показнику. У 1987 році рівень рентабельності у колгоспах був 23,9 і у радгоспах 20,8 відсотки. Загальний рівень рентабельності - це показник, що характеризує прибутковість підприємства відносно до всіх ресурсів, які є в розпорядженні підприємства. Місячна заробітна плата середньорічного колгоспника була 161 карбованець, у радгоспах - 193 карбованці.

У восьмидесяті роки в господарствах району здійснювалася спеціалізація виробництва сільськогосподарської продукції. Зконцентровувалося, якщо можна так сказати, на окремих великих площадках виробництво тваринницької продукції. Це забезпечувало зростання його внутрішньої ефективності. Зі збільшенням розмірів, зокрема, ферм, поліпшувалися, як правило, усі техніко-економічні їхні показники. Зменшувалися питомі капітальні вкладення, зростала фондовіддача й продуктивність праці, ефективніше використовувалися матеріальні ресурси, знижувалась собівартість продукції, зростала рентабельність.

На базі земель господарств сіл Рогинці, Ведмеже і Галки у Рогинцях, за державні багатомільйонні кошти побудований експериментальний, потужний, механізований, з мінімальними затратами людської праці комплекс по відгодівлі великої рогатої худоби на 10 тисяч голів. Подібного комплексу за технологією утримання на Україні не було.

Велика заслуга у здійсненні будівництва комплексу належить керуючому трестом «Сумсільбуд» Мисіку Едуарду Івановичу. Комплекс експериментальний. Окрім знань, уміння, хисту будівельника потрібна була сміливість взяти на себе таку відповідальність. Першому завжди важко. Людині дається важко завжди те, що їй необхідно. Комплекс потрібно було збудувати у короткі, відведені строки. Контролював будівництво Київ. Постійним

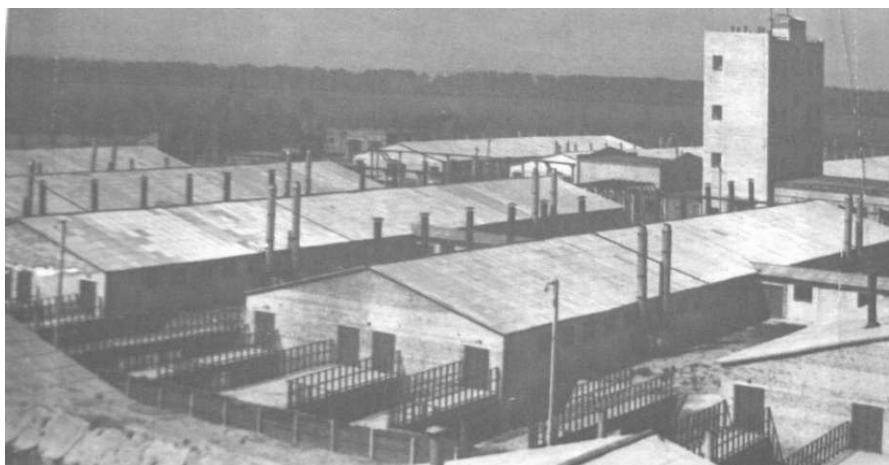


Е.І. Мисік

представником від Міністерства сільського будівництва України був заступник міністра Федір Антонович Шкіренко.

Майже щотижня був міністр Котов Юрій Борисович. Відповідно - і високі представники керівних партійних і радянських органів області. Називаю все це для того, щоб підкреслити важливість і значимість такої будови, яка була для нашого району. І... сьогодні комплекс знищений. Інше слово підібрати важко.

Кажуть окремі, що і важко було руйнувати, збудували якісно. Розвалили, зруйнували, розвезли, використали.



Загальний вигляд частини комплексу.

У селі Анастасівка (колгосп імені Калініна) виробляв продукцію свинокомплекс, де утримувалося 12 тисяч свиноголів'я. На 100 гектарів угідь виробляли більше 250 центнерів свинини. Як узагальнюючий показник ефективного використання землі, у ті часи виробництво продукції обраховували на 100 гектарів угідь.

У колгоспі «Комуніст» села Бобрик працював комплекс по виробництву молока. Там утримувалося 800 голів корів, вирощувалися для відтворення і поповнення стада нетелі. На 100 гектарів сільськогосподарських угідь у кінці 80-х років у колгоспі вироблялося майже 1200 центнерів молока. Комплекс і господарство було одне із краших у районі і області. Надоювали на корову по 3700 літрів, котрих було у господарстві 1600 голів. Тваринники працювали позмінно. Були створені зразкові умови для праці і відпочинку. Врожай зернових на круг був більше 44 центнерів з гектара.

Аналогічні комплекси освоювалися у колгоспі імені Тельмана (село Погожа Криниця), імені Браташа (село Бацмани), 1 Травня (село Сулими).

Господарства сіл Хоминців, Коржів, Гришиного спеціалізувалися на виробництві курячих яєць. Їх виробляли більше 12 мільйонів штук.

Приділялася увага виробництву вовни. У районі її виробляли біля 600 центнерів, це - немала кількість. У колгоспі імені Кірова був побудований комплекс по вирощуванню овець і виробництву вовни. Загальна кількість поголів'я овець у районі була більше 20 тисяч голів.

З метою забезпечення потужностей консервного заводу дешевою і якісною сировиною створені були крупні спецгоспи на базі радгоспів «Роменський» (село Плавинище) і «Анріяшівський» (село Андріяшівка).

Згодом від радгоспу «Роменський» було відокремлено село Миколаївку і створено радгосп «Промінь», а від радгоспу «Андріяшівський» - село Гудими і створений радгосп «Вперед». Овочів вирощували за період, коли були створені спеціалізовані господарства у середньому на рік за останні п'ятиріччя 15-19 тисяч тонн, в залежності від року, були різні кліматичні умови, інколи мінялася структура посівних площ.

Радгосп «Радянська Армія» (село Макіївка) вирощував фрукти і ягоди. У господарстві сад займав 900 гектарів. Ягідників вирощували на площі 60 гектарів. Радгосп-завод імені Федька (село Хмелове) спеціалізувався на виробництві масла м'яти, кропу та інших культур для забезпечення виробничих потреб харчової, охорони здоров'я і парфюмерної промисловості.

Особлива увага приділялася вирощуванню якісного, елітного насіння зернових, кормових і технічних культур. Для цього також виділялися господарства, які спеціалізувалися на їх вирощуванні. У районі елітне насіння вирощував радгосп імені Леніна (село Перехрестівка). А колгоспи «Комуніст» (село Бобрик), «Україна» (село Коржі), «Правда» (село Басівка), «Більшовик» (село Пустовійтівка) та ряд інших вирощували посівний матеріал першої репродукції.

Слова «сорт, кондиційне насіння, сортове насіння» були на устах кожного агронома. Мені було приємно спілкуватися і вирі-

шувати виробничі питання з головним агроном районного управління сільського господарства Миколою Андрійовичем Фесуном і агрономом, що займався насінництвом, В.М. Івченко. До речі, у районі працювала Державна сортодільниця, на землях колгоспу «Комуніст», де набиралися досвіду і агрономи господарств.

Очолював її сумлінний, працелюбний і відповідальний агроном Бакуменко Степан Михайлович. Людина, закохана у свою справу. Він міг би отримувати значно вищу платню, працюючи у колгоспі агрономом. Не спокушався, працював, як тоді працювало багато подібних йому. За сумлінну працю йому було присвоєне звання Заслуженого працівника сільського господарства України.

Агрономи розуміли, що використання сортових рослинних ресурсів - одна з найважливіших ланок у підвищенні врожайності, що це - чи не головний чинник поряд з іншими. І в цьому не малою була заслуга сортодільниці.

У середині 80-х років особлива увага приділялася прогресивній технології вирощування врожаю, як зернових, так і технічних культур. Появилася нова, потужна, широкозахватна техніка, що дозволяла це здійснювати.

Органічні добрива були, є і, надіюся, будуть джерелом елементів живлення для рослин і окультурення ґрунту. Людина почала їх використовувати ще на перших етапах розвитку землеробства. Органічні добрива чинять комплексну дію. Вони збільшують врожайність сільськогосподарських культур і покращують якість продукції, підвищують родючість ґрунту, насамперед - вміст гумусу і елементів живлення, покращують агрофізичні властивості, його водний і повітряний режими. Завдяки грамотному, настирливому справовуванню агрономічною службою районного управління сільського господарства агрономів колгоспів і радгоспів у русло виробництва добрив, ми мали певні успіхи.

Тут я підтримував і допомагав агрономам вирішувати питання удобрення ґрунтів через партійні організації.

У 1990 році на поля господарств вивезли більше 1 мільйона тонн, що складало на гектар ріплі - 9,6 тонни.

Для забезпечення своєчасного їх внесення було створене районне об'єднання «Сільгоспхімія», в якому була потужна спеціальна техніка, як для вивезення, так і для внесення органічних добрив.

«Сільгоспхімія» («Райагрохім») вирішувала питання завезення, зберігання і внесення мінеральних добрив. Для зберігання і накопичення добрив побудували призалізничні потужні сховища. Широко примінялося внесення аміачної води, як швидкодіючого добрива. Для цього мали ємкості для її зберігання і техніку для транспортування. Внесення мінеральних добрив за допомогою авіації ставало невід'ємним правилом.

У 1990 році на один гектар ріллі у господарствах району у діючій речовині було внесено 135 кілограмів мінеральних добрив, а всього було внесено більше 15 тисяч тонн.

Довідка.

Внесення мінеральних, органічних добрив, проведення інших агротехнічних заходів під урожай 2012 року по роменському району

Сільськогосподарськими підприємствами Роменського району, крім малих, під урожай 2012р. (під всі посіви сільськогосподарських культур) було внесено 105380 ц мінеральних добрив, що на 24,4% більше, ніж було внесено під урожай 2011р. В середньому на 1 га посівної площі внесено по 118 кг мінеральних добрив, що на 30 кг більше 2011р.

Обсяги внесення органічних добрив незначні, внесено 15923 т, що на 1 га посівної площі припадає по 0,2 т.

Під урожай поточного року було проведено вапнування ґрунтів на 1164 га та внесено вапнякового матеріалу 3492 т.

У звітному році застосовували засоби захисту рослин на площі 73810 га, що складає 82,9% від усієї посівної площі.

Управління статистики у Роменському районі, 2013

Ремонтом, постачанням техніки на селі переймалося Районне об'єднання «Сільгосптехніка» (РТС) та спеціалізовані Відділення у Анріяшівці та Смілому.

Трудовий потенціал у районі був немалий і надійний. Досить сказати, що на селі працювало: 2200 трактористів, 1200 шоферів, 1400 доярок. У тваринницькій галузі було зайнято майже 3800 чоловік. Селяни працювали у 106 комплексних і рільничих бригадах, 62 тракторних бригадах, 135 фермах великої рогатої

худоби, у тому числі 101 молочно-товарній фермі. На 67 фермах утримувалися коні. Незважаючи на те, що у районі була спеціалізація і працювали крупні комплекси по утриманню свиногоголів'я, овець і птиці у господарствах було: 38 свиноферм, 26 вівцеферм, 26 птахоферм невеликих розмірів, утримувалися для виробничих потреб.

На кінець 1985 року у господарствах районі було: 80,8 тисяч голів великої рогатої худоби, у тому числі 26,1 тисячі корів, 53 тисячі свиногоголів'я.

Довідка.

Облік худоби у населення сільської місцевості

Згідно підсумків обліку худоби станом на 1 січня 2013 р. в особистих підсобних господарствах населення Роменського району нараховувалось 9,4 тис. голів великої рогатої худоби, що на 13,2% більше проти 1 січня 2012р., у т.ч. 6,2 тис. корів (на 3,8% менше). Поголів'я свиней зросло на 2,9% і склало 9,7 тис. голів, кількість овець та кіз залишилася на рівні минулорічної дати - 3,0 тис. голів.

Управління статистики у Роменському районі, 2013

Заходи, що здійснювалися всіма працівниками села, спеціалістами і керівниками господарств, давали свої наслідки.

Господарства району за 1985- 1990 роки мали середньорічні показники по виробництву: зерна -183 тисячі тонн, цукрових буряків - 285 тисяч тонн, овочів -15 тисяч тонн, молока - 69,5 тисяч тонн і м'яса -13,4 тисяч тонн.

За 1989 рік державі було продано 63 тисячі тонн зерна, 327 тисяч тонн цукрових буряків у заліковій вазі, 7,6 тисяч тонн картоплі, 1,8 тисяч тонн соняшнику, 14,8 тисяч тонн овочів і 600 тонн фруктів.

Будівельний комплекс у районі і місті був потужний.

Працювали:

ПМК-76 (Начальник - Шаповал Анатолій Григорович),

ПМК-80 (Начальник - Сидоренко Іван Петрович),

МППМК-13 (Начальник - Чорнобук Григорій Васильович),

БМУ «Ромнипромбуд» (Начальник - Давидов Іван Темофійович),

ПМК-148 (Начальник - Ткачук Володимир Леонтійович),

ПМК-3 (Начальник - Журід Микола Миколайович),

«Рембудуправління» (Начальник - Павлун Григорій Васильович),

ШБУ-29 (Начальник - Водолазький Олександр Васильович),

«Райшляхрембуд» (Начальник - Несветов Іван Сергійович)
Мг ШБУ-13 (Начальник - Гордійко Петро Семенович, потім -
Леонов В'ячеслав Миколайович).

З кожним із вищеназваних керівників зустрічався безпосередньо на будівельних майданчиках, на різного роду виробничих нарадах. Окремих доводилося переміщати на інші роботи. Окремих рекомендувати колективу.

Пройшло багато часу. Говорять, що велике бачиться на відстані. Так от і тоді, і тепер вже через великий проміжок часу казав і кажу, що всі вони були віддані роботі. Володіли своєю професією, поважали будівельників. Працювали у складних умовах, особливо у весняно-осінній і зимовий періоди. А це - дві третини року.

Говорять, що у кожній людині схована мудра сила будівельника, і потрібно їй дати волю розвинути й розцвісти. Будівельники району і міста споруджували рукотворні пам'ятники, будуючи школи, лікарні, заклади культури, житлові будинки, споруди торгівлі і побуту, шляхи, водосховища. Прокладали мережі водопостачання, теплової енергії, енергозабезпечення. Будували. Будували і будували... Перерахувати, що було побудовано з 1980 по 1991 рік, важко. Назву узагальнюючий показник. У середньому за рік (1981-1985 рр.) вводилося загальної площі житлових будинків у місті Ромни: 16,2 тисяч м², у районі: 15,3 тисячі м².

За 1987 рік введено (Ромни) - 19,8 тисяч м² і район-20,0 тисяч м² житла. (По району розрахунково 200 будинків по 100 м²).

Довідка.

Введення в експлуатацію об'єктів будівництва по роменському району за 2012 рік

У 2012р. забудовниками району введено в експлуатацію в сільській місцевості 31 житлову будівлю загальною площею 3090 м кв. Порівняно з 2011р. будівництво житла зменшилось на 59,3%.

Із загальної кількості побудованого житла 96,9% (2995 м²) введено в дію індивідуальними забудовниками.

Крім того, у 2012р. введено в експлуатацію 3 дачних будинки площею 197 м кв.

Управління статистики у Роменському районі, 2013

З перших місяців роботи на новому місці, в нових умовах, доводилося багато часу приділяти вивченню і ознайомленню з виробничими можливостями підприємств, як міста, так і району. В місті, серед промислових підприємств, провідними були заводи: «Поліграфмаш», АТС (автоматичних телефонних станцій) і «Тракторозапчастина». Вони були всесоюзного підпорядкування. Решта промислових підприємств - республіканського підпорядкування.

На заводі «Поліграфмаш» директором з 1980 по 1983 рік працював молодий, здібний, амбітний, грамотний інженер - Риженко Микола Семенович, який згодом був переведений на роботу до Москви у міністерство. Після Риженка на посаду директора був рекомендований обкомом партії сумчанин Кулак Дмитро Іванович, представляв його колективу. Працював він до 1986 року.

Не все так було на заводі, як бажалося. В силу різних обставин і причин він попросив щоб його звільнили. Довго вирішувалося питання призначення директора. Зі сторони брати директора бажання не було. Вносилися пропозиції, різні кандидатури. Радився з Вініаміном Семеновичем Щербаковим. Карта, як кажуть, падала на Олександра Васильовича Кас'яна, який працював заступником директора заводу АТС і пройшов на заводі шлях від заступника начальника цеху до заступника директора заводу. Зарекомендував себе позитивно.

Цех, який він очолював, займав на заводі провідне місце. За його ініціативи, спільно з колективом цеху проведена велика робота по створенню умов для роботи і відпочинку. На базі цеху проводили семінари і навчання з керівниками підприємств міста і району.

Правда, за ним був певний «гріх». Роменчани про те знали. Він обіцяв, що подібного не повториться, говорив, що допустив по молодості.

З 1986 року посаду директора заводу «Поліграфмаш» обійняв Кас'ян. Народився він у Коровинцях, Недригайлівського району. Закінчив Харківський політехнічний інститут, інженер-механік. По закінченню вузу працював інженером-конструктором в Сум-

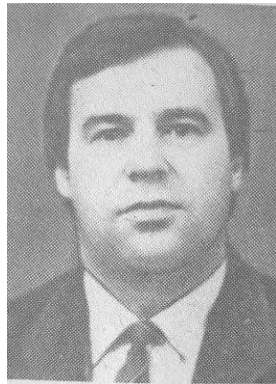
ському машинобудівельному об'єднанні імені Фрунзе. Певний час працював у Сумському обкомі комсомолу інструктором, а потім - комісаром об'єданого студентського будівельного загону. Всі директори заводу «Поліграфмаш», з якими мені довелося працювати, внесли відповідний вклад, щоб завод займав провідне місце у міністерстві в ті часи.



М.С. Риженко



Д.І. Кулак



О.В. Кас'ян

Пройшов час. Відбулося багато змін. Заводу немає. Немає і винних у тому. Все списуємо на обставини. Можливо, я помиляюся, але винні у тому керівники заводу, особисті інтереси котрих взяли верх над усім. На це дасть відповідь час, але воно зрозуміло і сьогодні.

Головним інженером працював Григорій Макарович Тіщенко, ветеран заводу, був першим головним конструктором, начальником спеціального конструкторського бюро поліграфічних машин. Грамотний, вдумливий, людина, віддана справі.

Мені не раз доводилося зустрічатися з ним, слухати його поради, інформації. Для мене спілкування з ним було повчальним, цікавим. В колективі заводу дієво, результативно працювали партійна і профспілкова організації. Їх в різні періоди очолювали Гармаш Валентина Олександрівна, Демченко Борис Олексійович і Мовчан Микола Павлович, Демченко Віталій Олексійович.

Завод має цікаву історію. У 1985 р. відзначили його 150-річчя. Відлили пам'ятну ювілейну медаль. Вона зберігається у мене, як спомин про колектив заводу, про всіх, хто там трудився.



Пам'ятна ювілейна медаль.

До цієї дати Тищенко Г. М., Гармаш В.О., Кушнір Є.І. написали книгу «Ветеран поліграфічного машинобудування». Книга - про завод, про його трудові звершення. Прошло від того тридцять літ. Сталися великі зміни. Використовуючи матеріали книги, окремі довідки, які мені надав Григорій Макарович Тищенко, пригадуючи про Ромни тих часів, на сторінках цього видання, намагаюся відновити для збереження у пам'яті прийдешніх поколінь роменчан, про трудові звершення багаточисельного колективу унікального заводу «Поліграфмаш», на якому працювали їх батьки, діди і пра-прадіди.

Завод заснований у серпні 1835 року іноземцем, механіком Ріхтером.

Про це засвідчує архівна довідка Центрального державного історичного архіву УРСР, Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР від 9 лютого 1983 року, №83, надіслана на ім'я директора заводу, де, зокрема, написано: «в Научно-справочной библиотеке центральных государственных архивов УССР выявлены следующие сведения о дате основания завода «Полиграфмаш»:

«II. Механическое заведение г.Рихтера в Ромнах.

Заведение сие основано в г. Ромнах, Полтавской губернии иностранцем механиком Иваном Андреевичем Рихтером в августе 1835 года. Основной капитал учредителя при начале заведения заключался в 2,000 р. сер., а в настоящее время он увеличился до 6,000 р. сер.

С открытия заведения и по настоящее время изготовлено было и продано машин: разных молотильных 115 шт., веяльных разных 200, разделительных 140, соломорезок 20, мельниц 8, круподерок 8, конных приводов для свеклосахарных заводов 6, терок 2. Мастеров в заведении 24 чел., учеников 30.

Для обучения машинному делу в заведение принимаются мальчики не моложе 16 лет, на продовольствии хозяина и с одеждою, на счет отдающих в обучение».

*Основание: Журнал Министерства
государственных имуществ, 1846 г., февраль, №2.*

Раздел «О механических заведениях в России», ч. II, с. 131-132.

Як про мене, цікава і повчальна довідка. 1846 рік. Період кріпосного права, а звітність і облік був, вели, зберігали.

В народі той завод називали чавуноливарним. Окрім ливарного цеху, напевне, він виділявся серед інших, діяли столярна майстерня і ковальня.

Розміщалося виробництво у триповерховому корпусі. На першому і другому були виробничі приміщення, а на третьому - казарма. Ливарний цех довго служив заводові, не раз бував у тому цеху, вже за наших часів, у 80-х. Умови праці були найскладніші, про це немає бажання і згадувати. Говорив керівникам заводу, що там можна знімати фільми, про найважчі умови праці, нічого не добавляючи, не міняючи. Але у тих складних умовах майстри заводу відливали якісну продукцію. У 1985 році був побудований новий ливарний цех.

У кінці першої половини XIX століття завод виготовляв сільськогосподарські машини і обладнання, зокрема: молотарки, віялки, соломорізки, крупорушки, млини, кінні приводи та ряд іншого реманенту і запчастини. Виробляв брички, вози, карети.

У 1848 році завод випустив 10 найменувань сільськогосподарського реманенту у кількості 129 одиниць. В Ромнах у цьому році на виставці сільських виробників, де виставлялися різні землеобробні знаряддя, схвальну оцінку отримала соломорізка, виготовлена заводом.

З архівних документів, які зібрані у свій час Г.М. Тіщенком, можна дізнатися:

«В 1912 году московская купчиха А.Н.Пахомова купила механический и пивоваренный завод вместе с землей мерою 25 десятин 1326 кв. сажен в г. Ромнах Полтавской губернии в

месности под наименованием «Хутор Романовщина» по купчей крепости, совершенной 17 февраля 1912 г. У Харьковского нотариуса Н.А. Дашкевича и утвержденной ст. нотариусом 12 марта 1912 года по реестру 3333.

С тех пор объединенные предприятия владелицы А.Н. Пахомовой именуются «Георгиевские заводы». По версии в честь близкого родственника купчихи - Георгия Павловича Пахомова.

В октябре 1918 года «Георгиевские заводы» переходят во владение Товарищества на паях под фирмой «Георгиевские заводы», одним из соучредителей и заместителем директора - распорядителя остается Георгий Пахомов.»

*Архивный фонд №1093 № записи 2,
№ дела 12, листы 51-52-53.*

«В феврале 1921 года бывшее Георгиевское товарищество национализировано и передано в отдел металлов при Роменском Совнархозе».

Архивный фонд № Р -5623 № описи 1, № дела 4, лист 1.

«В 1922 году постановлением Губэкономсовещания учрежден комбинат, в состав которого вошли бывшие Георгиевские металлургический и пивоваренный заводы и прилегающие к ним угодия.»

*Газета «Известия» 3 сентября 1922 года,
раздел хроника - промышленность.*

У 1931 році був ліквідований Роменський комбінат місцевої промисловості, завод виділяється у самостійне підприємство і отримує найменування «Роменський механічний завод». На заводі працювало 744 робітники і 89 спеціалістів і службового персоналу. На початку тридцятих років завод виробляв потужні інкубатори, кінні грейдери, сільськогосподарський інвентар.

У 1936 році завод отримав замовлення на виготовлення паперорізальних машин, і вже в кінці року були випущені перші вітчизняні машини. В наступні роки проходить удосконалення машин, з'являються спеціалісти. Випускаються нові моделі паперорізальних машин.

Суспільство розвивалося. Країна ставала на шлях індустріалізації. Для розвитку друкованої продукції потрібна була поліграфічна техніка. Завод був у системі «Укрмістпрому».

З 1938 року він підпорядковується «Головполіграфмашу» і став називатися «Роменський машинобудівний завод».

З таким найменням, з працюючими людьми, з талановитими інженерами і технологами, з керівниками заводу, котрі всі разом відчували успіхи заводу і були сповнені бажання випускати нові машини, нагрянула війна.

Війна важка, багатостраждальна і багатожертовна.

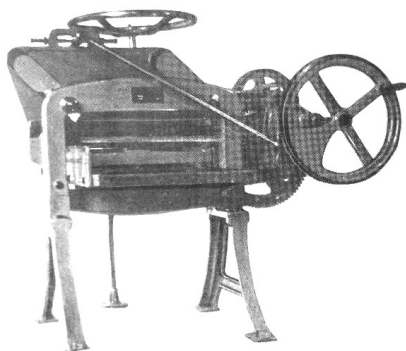
Гордість роменчан, «Роменський машинобудівний завод», був зруйнований. Загальна сума збитків складала 12 мільйонів карбованців. Завод відбудували в неймовірно короткі строки. Допомогали роменчанам обладнанням, інструментами, металом робочі з міст Рибинська, Горького та інших.. Потрібно зрозуміти і ту деталь, що не було ні

кранів, ні вантажного транспорту. Всі роботи в основному здійснювалися вручну. Чоловіки були на фронті.

На відбудові заводу працювали підлітки, віком 14-15 років: Микола Артемович Москаленко, Микола Сидорович Москаленко, Василь Ткаченко, Володимир Меркулов, Віктор Павлусенко, Володимир Левкович, Іван Адамович, Віктор Новіков.

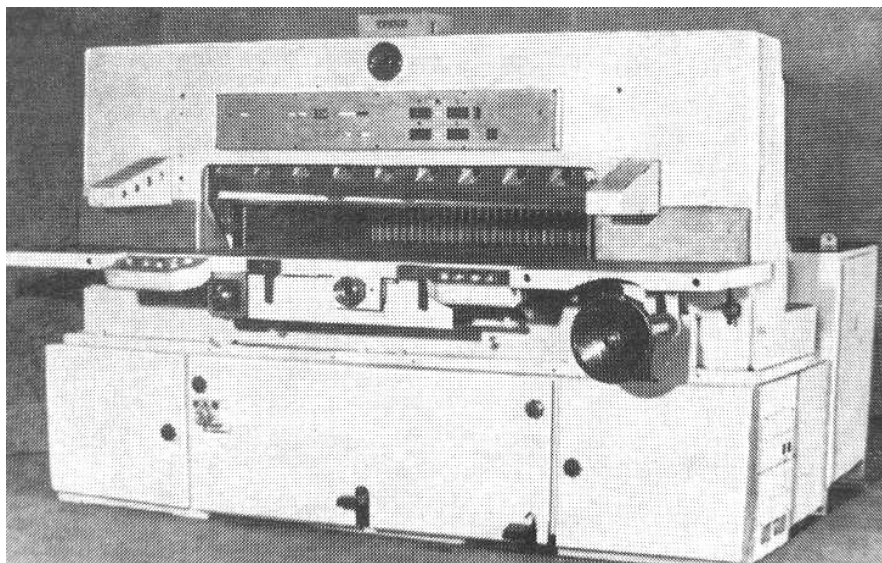
Вже у 1944 році завод випустив першу продукцію. А у 1945 році розпочав серійний випуск машини БР-7. В 1947 році завод вийшов на довоєнний рівень виробництва. Вироблялись нові моделі, удосконалювалося виробництво, зростали потужність і технічна оснащеність заводу. Росли висококваліфіковані спеціалісти. У 1950 році об'єм продукції, що випускав завод перевищив довоєнний в 3,5 рази. З 1955 року завод почав поставляти машини за кордон.

Перші повоєнні роки завод очолював Федосов Микола Васильович, а з 1949 року директором був Дергаус Євген Савович.



Паперорізальна одноножова машина моделі БР -7, ручна, малоформатна. Така машина випускалась в кінці 30-х років.

За короткий термін завод став випускати паперорізальні машини з програмовим управлінням. У 1983 році на Міжнародній виставці «Інполіграфмаш -83» було на показі чотири моделі машин з маркою Роменського заводу.



Паперорізальна одноножова машина з програмовим управлінням, магнітною стрічкою і цифровою індикацією БР-39 ПУ, випускалась у середині восьмидесятих.

У 1984 році 60 відсотків продукції випускалося з державним «Знаком якості». Це був один з кращих показників серед підприємств нашого міста.

Державний знак, що його присвоювали товарам народного споживання і виробничо-технічного призначення високої якості. Введений в дію 20 квітня 1967 року. Ставили його безпосередньо на товарі або упаковці, тарі й товарно-супровідній документації, на ярликах і етикетках. Дозвіл застосовувати Державний знак якості надавався підприємству міністерствами (відомствами) СРСР на підставі рішення державних атестаційних комісій на строк до 3 років.



Ініціаторами багатьох патріотичних починань були робітники заводу. Широко запроваджувалася комплексна дійова програма «ручну працю - на плечі машин».

Впроваджувалися станки з числовим програмним управлінням (ЧПУ), виготовлялися деталі на токарних автоматах і напівавтоматах. На заводі діяла бригадна організація праці. Широкого розмаху набрало наставництво. У 80-ті роки завод завдяки зусиллям всього колективу виконував постійно планові завдання, був серед кращих підприємств галузі. Про це свідчить нижчевикладена постанова.

«П О С Т А Н О В А
від 22 квітня 1989 р. N 117
Київ

Про занесення на Республіканську дошку пошани на Виставці досягнень народного господарства Української РСР колективів об'єднань, підприємств і організацій промисловості, будівництва, транспорту, агропромислового комплексу та інших галузей народного господарства.

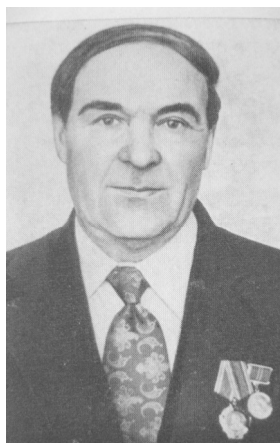
Рада Міністрів Української РСР і Українська республіканська рада професійних спілок п о с т а н о в л я є:

1. За досягнення високих результатів у соціалістичному змаганні за успішне виконання плану економічного і соціального розвитку на 1988 рік занести на Республіканську дошку пошани на Виставці досягнень народного господарства Української РСР колективи:

Роменський завод поліграфічних машин Сумської області».

На прикладах відношення до праці потрібно виховувати молодь, та й старшому поколінню потрібно пам'ятати і не варто забувати, хто, коли і що зробив у місті і для міста, для його мешканців.. Всі Роменські підприємства мають свою цікаву історію. Вони мали високі виробничі показники. Нагороджувалися державою і громадськими організаціями Пам'ятними і Перехідними прапорами, Ювілейними знаками, заносилися на міську, обласну і республіканську Дошку Пошани.

Пам'ятні, історичні сторінки вписали в історію заводу «Поліграфмаш» робітники, інженери, технологи, керівники, зокрема:



**Токар
Хорошаєв В.П.**



**Голова комітету
профспілки заводу
Мовчан М.П.**



**Слюсар-
збиральник
Павлюк І.С.**



**Нач. конструкторського бюро
Бурмака І.С.**



**Слюсар
Литв'як М.П**



**Бригадир слюсарів
мехзбірробіт
Гавриш М.А.**



*Інженер- кон-
структор
Ховайко Л.М.*



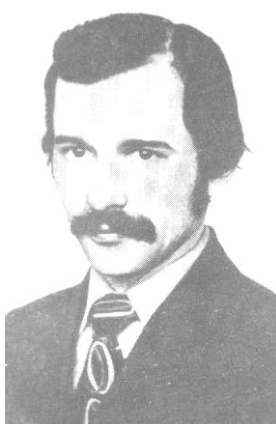
*Штамповиця
Мирошніченко А.П.*



*Штамповиця
Сергієнко Л.Г.*



*Головний технолог
Стрельцов Г.І*



*Свердловальник
Макаренко М.М.*



*Майстер цеху
Достоят В.Є.*



*Фрезерувальник
Ткаченко В.І.*



*Токар
Петров М.Г.*



*Старший майстер
Бабенко М.С.*

Історія Роменського заводу автоматичних телефонних станцій (АТС), надто молодого, якщо порівняти до «Поліграфмашу». В кінці 1959 року Роменська державна махорочна фабрика припиняла своє існування, не було сировини.

Господарства, що забезпечували фабрику сировиною, перестали її вирощувати. Завозити сировину з інших регіонів було невигідно. Керівництво міста і Харківського раднаргоспу намагалися на виробничих площах фабрики відкрити нове підприємство - завод.

Ленінградським відділенням науково-дослідного інституту зв'язку була розроблена документація на автоматичні телефонні станції на 20 і 40 номерів для сільської місцевості для освоєння Харківським релейним заводом.

В силу відповідних обставин завод відмовився освоювати нову продукцію. Микола Володимирович Гончаренко - директор махорочної фабрики, за дорученням керівництва міста, проявляв ініціативу у владних кабінетах, щоб на базі фабрики відкрити завод.

Потрібно підкреслити, що Дудін Юрій Іванович, який був депутатом Верховної Ради СРСР від Роменського виборчого округу, постійний представник Ради Міністрів УРСР при Раді Міністрів СРСР відіграв тут основну роль. Претендентів отримати кошти на будівництво нового заводу було немало. До Харківського Раднаргоспу входили Харківська, Полтавська і

Сумська області. Проте, в Раднаргоспі було прийнято рішення освоювати виробництво нових станцій у Ромнах. Практично було вирішено про будівництво нового заводу. Приміщення фабрики не відповідали вимогам, щоб там відкрити завод.

Коли я працював у Липовій Долині на посаді голови райвиконкому з Юрієм Івановичем Дудіним, була на цю тему розмова. В Раднаргоспі прислухалися до його прохання, він мав велику вагу і авторитет у керівництва Раднаргоспу. Доцільність будівництва заводу в Ромнах він відстоював і у Києві на засіданні ЦК, де вирішувалося питання будівництва заводу остаточно. Його підтримали представники Раднаргоспу, директор Ленінградського НДІ. 20 травня 1961 року за № 663 Постановою Ради Міністрів УРСР завод було затверджено.

А раніше наказом Харківського Раднаргоспу від 31 грудня 1960 року за № 439 на базі виробничих площ Роменської державної махорочної фабрики створювався завод автоматичних телефонних станцій.

Директором був призначений Гончаренко Микола Володимирович. Йому, за наказом, доручалося прийняти на баланс махорочну фабрику по балансу на 1 січня 1961 року. Погодити з Сумським Облвиконкомом і Роменською міськрадою про прирізку до заводської площі території цегельного заводу і території по вулиці імені Димитрова, зайнятої житловим сектором. Наказом доручалося директорам Харківського рилейного заводу Бруку М.Л. і Роменського заводу АТС Гончаренку М.В. розробити заходи по забезпеченню пуску першої черги заводу.*

(* *Виписка із наказів №6. №7 по управлінню радіотехнічної промисловості Харківського Раднаргоспу*).

31 грудня 1960 року був затверджений Статут заводу автоматичних телефонних станцій, де сказано, що завод знаходиться у віданні Міністерства радіопромисловості СРСР і безпосередньо підпорядкований головному управлінню.**

(** *Виписка із Статуту №165 Роменського заводу АТС*).

Таким чином, 31 грудня 1960 року вважається днем народження заводу.

При створенні заводу передбачалося випускати складну продукцію серійного виробництва, з виробництвом на одного пра-

цюючого продукції за рік на 3000 карбованців та за проектним завданням мати на заводі 3600 чоловік.

На фабриці ще залишилася частина сировини. Фабрика ще працювала. Із загальної площі 1200 квадратних метрів використовувала фабрика, а 650 квадратних метрів було передано на баланс заводу.

З перших чисел січня 1961 року, у невеличкому клубі фабрики, розпочалося навчання на вечірніх підготовчих безоплатних курсах регулювальників автоматичних телефонних станцій, бажаних працювати на новому заводі. Курси протягом двох місяців пройшло 350 чоловік, на екзаменах за оцінкою знань на завод було відібрано 100 чоловік.

Одночасно навчалися в'язальники схемного жгута, монтажники у приміщеннях, які переобладнувалися під виробничі потреби заводу.

За наказом Управління радіотехпромисловості Харківського Раднаргоспу

№7 від 12 січня 1961 року направлені на посаду:

- виконуючого обов'язки головного інженера Рохман Микола Олексійович, який раніше працював начальником 1-го цеху Харківського рилейного заводу;

- виконуючого обов'язки начальника технічного відділу Ковальов Василь Павлович, який працював старшим інженером-технологом;

- виконуючим обов'язки начальника відділу технічного контролю Могильнер Мойсій Михайлович, майстра ВТК, обидва працювали в одному цеху разом з Рохманом;

- виконуючого обов'язки головного бухгалтера Димкович Петро Семенович- головного бухгалтера Роменської махорочної фабрики.

Також було направлено з Харкова 7 регулювальників. Курсами по підготовці кадрів регулювальників керував Ковальов В.П.

Із заводу «Поліграфмаш» на АТС були рекомендовані і перейшли працювати частина інженерів і техніків. Серед них був і молодий головний механік, начальник енерго-механічного відділу Вініамін Щербаков, який працював на заводі з 1953 року інженером-технологом ремонтно-механічного цеху, заступником

начальника і начальником цього цеху. У 1958 році він закінчив Всесоюзний заочний машинобудівельний інститут у Москві.

22 березня 1961 року Щербаков був призначений на посаду заступника директора заводу АТС з загальних питань. Проте, запропонував бути заступником по реконструкції і капітальному будівництву, по своїй волі взяв на себе чи не найвідповідальніший участок роботи. З початку першої половини 1961 року на заводі працювало більше 350 чоловік. Очолював колектив заводу Гончаренко М.В. з котрим з махорочної фабрики перейшли працювати на завод Гапоненко І.І. - начальником відділу праці і заробітної плати, Колонтир В.М.- начальником планового відділу. Очолювали партійну організацію - Вертій Р.С., Меєрзон М.У. - комітет профспілки.

Вже 1 листопада 1961 року, згідно плану, була випущена перша станція.

Завод не виробляв деталей. Все завозилося з Харкова. Вироблені станції були низької якості. На ділянці по збиранню каркасів працювало 2 робітники. В технічному відділі також було 2 чоловіки: начальник відділу і технік-конструктор. Колектив заводу працював.

На кінець 1962 року вже було створено три виробничі цехи.

№1 - випусний, №2 - каркасно-механічний, №3 - інструментальний. На цей час на заводі було 115 одиниць металообробного обладнання.



Щербаков В.С.

Начальником випускного цеху №1 у квітні 1962 року був призначений за його проханням - Щербаков Вініамін Семенович, з посади заступника директора заводу. Було бажання продовжити навчання на заочному відділенні електротехнічного інституту зв'язку.

У травні 1963 року Гончаренка М.В. обрали першим секретарем Роменського міськкому партії.

18 травня 1963 року Роменсь-

кий завод автоматичних телефонних станцій очолив Щербаков В.С.

Щербаков став Роменчанином. Великим Роменчанином при його непоказній зовнішності. Народжений для творення добра людям.

Вініамін Семенович народився у селі Виловашки, Бобровської сільської ради, Оленівського району, Калінінської області 19 жовтня 1930 року, у селянській сім'ї. У батьків Вініаміна - Семена Яковича і Марії Іванівни Щербакових було четверо дітей, два сини і дві дочки.

До слова, менший брат Вініаміна Семеновича - В'ячеслав, працював у Тюмені директором машинобудівного заводу, був заступником начальника управління тресту «Тюменьнафтогаз».

До школи Вініамін пішов у село М'ясниця у 1938 році, війна почалася, коли навчався у третьому класі. Страшна окупація. А в лютому 1943 року, відступаючи і щоб вирватися з оточення, фашисти гнали поперед себе колони жінок і дітей з навколишніх сіл, напівроздягнених, голодних, зігріваючи їх кулями черг з автоматів. Серед них був і малий Вініамін зі своєю сім'єю. Так і залишилися невилікуваними від простуди сліди на його здоров'ї від пройденого страшного шляху від Ржева до Могильова. Протягом року у селі Мала Боровка, Могилівського району Білорусії, сім'я існувала на те, хто що дасть.

Йшла війна, яка спустошила у селах все. У травні 1944 року Вініамін з сім'єю повертається у рідне село. Працює у колгоспі і закінчує чотири класи. Прикладає рук до всього і допомагає старшим. У селі, окрім підлітків, не було кому виконувати чоловічої роботи. Працював у кузні, теслярував, робив все, що міг. Потім закінчив семирічку у селі Бобровка. З 1949 року по 1953 рік навчається у Калязинському машинобудівному технікумі, Калінінської області. Майже тисячний колектив комсомолії технікуму обирає його своїм ватажком. Очолював комсомольську організацію технікуму і навчався. Перед отриманням диплома одружується на однокурсниці Людмилі Макарівній Тюліній. Отримує диплом з відзнакою. Пропунували перспективні посади. Та молодий спеціаліст хотів бачити себе на виробництві. Отримав направлення на роботу в Україну - на завод «Поліграфмаш», що носив тоді горде ймення - Машинобудівний. Так по-

явилася сім'я Щербакових у Ромнах. Вихідець з сільської глибинки Тверського краю, оселився, прожив і пропрацював основний відрізок свого життя в невеликому, старовинному, цікавому своєю історією і діями місті Ромні, де кожна вулиця і провулок його пам'ятають і будуть пам'ятати, допоки житимуть Ромни, - Почесного громадянина міста.

Щербакова, як людину, для окремих, не так просто було зрозуміти. Як ситий не може зрозуміти голодного. Як кінний не може порозумітися з пішим -так і він, відрізнявся від інших своєю чесністю, добротою, порядністю і найголовніше - турботою про людей. Він, робота, будівництво і завод - було одне ціле. Щербаков був прямим, принциповим і добрим. Він був людиною високої моралі і не міг собі дозволити мати чогось більше від інших. Його посада і становище дозволяли зробити і мати для себе більше, проте, не робив, не мав, не міг. Він був таким. І ті, хто його знав, погодяться зі мною. А ті, що не погодяться, напевне, Щербакова не знали.

Я познайомився з Вініаміном Семеновичем ще на початку 70-х, працюючи у Липовій Долині. Район не мав у своєму підпорядкуванні промислових підприємств. В той період практикувалось надання промисловими підприємствами міст шефської допомоги колгоспам. За одним з господарств був закріплений Роменський завод АТС. Мене приємно вразило, коли ми зустрілися, що приїхав особисто директор, з двома своїми помічниками, ознайомитися на місці, що потрібно зробити і з'ясувати для себе можливі питання. З решти підприємств переважно приїздили заступники керівників, в кращому випадку, а то на рівні голови профкому.

В перший період нашого знайомства мені думалося, що Щербаков - вихідець із міської сім'ї інженерно-промислового походження. Та коли більш детально почали розмови про село, про сільське життя, я зацікавився, як людина, що народилася у селі і немало там пропрацював, задав йому запитання:

- Звідкіля директор заводу, спеціаліст зовсім іншої галузі, розуміється на деталях сільського виробництва? Знає досконало життя і побут села.?

Щербаков розсміявся і відповів, що для мене було несподіванкою. Він розмовляв завжди російською мовою.

- Я родився и рос в маленьком селе. Мать работала в колхозе бригадиром, председателем колхоза. Первые мозоли получил от неумения держать лопату...

Ця розмова була некороткою, цікавою, повчальною для мене. Продовжувалася багато разів, вище викладене пригадано і використано з тих розмов. А також - зі спогадів його дочки Ірини Вініамінівни, яка свято береже пам'ять про батька, за що я їй щиросердечно вдячний.

Минав час. Ми частіше зустрічалися. Зав'язалась розмова, а коли б у Липовій Долині побудувати принаймні допоміжний цех заводу. Молодь з райцентру виїздила. Роботи, цікавої для молодих рук, не було. У відділі промисловості обкому партії, перед керівництвом області я підіймав це питання. Щербаков сприйняв пропозицію з зацікавленістю. Його заслуга в тому, що він зумів переконати керівників Міністерства і області, що у Липовій Долині потрібно будувати цех.

Зробили розрахунки щодо забезпечення майбутнього цеху робочою силою, і всього решти, що потрібно для будівництва. В райцентрі виділили приміщення восьмирічної школи і територію шкільного двору з допоміжними будівлями. Отримали згоду керівництва області. Все це нелегко і не так просто давалося, як здається з першого погляду. Найголовніше, що в цьому, окрім зацікавленості керівників району, не менш був зацікавлений Щербаков.

І цех №12 по виробництву рамок почав працювати. Розпочали будувати виробничий корпус на 250 робочих місць з випуском 700 тисяч рамок на рік.

Щодо історії заводу, то на початку його створення на базі мажорочної фабрики, Харківським Раднаргоспом було прийняте рішення про реконструкцію і розширення заводу з річним випуском продукції до 30 мільйонів карбованців. Харківському проектному інституту ДБП-7 було доручено виготовити проектно-технічну документацію. Проектний інститут безапеляційно настоював на одноповерховій забудові. За проектом інституту під будівництво заводу потрібно було виділяти 20 гектарів землі.

Керівництво заводу та і міська влада не зуміли відстояти проектування багатоповерхове, на існуючих площах, з незначним їх розширенням. Тому проектування було припинено на стадії проектного завдання і передано в архів.

Перспектива розширення і будівництва нового заводу, практично, була закрыта, час упущений. Тим часом завод набирав сили, працював.

У березні 1962 року створюють відділ капітального будівництва, який очолив Козир Іван Олександрович.

В цьому ж році відновлюють триповерхове приміщення махорочної фабрики. На плечі молодого директора ліг не легкий, але почесний і приємний тягар - будівництво заводу, житла, тощо.

Тут і проявилися воля та уміння директора, підтримані громадськими організаціями. Будувати завод на своїй території, своїми силами. Колективом це було сприйнято з розумінням. Образно кажучи, майже кожен інженер, майстер, робітник отримали другу професію - будівельника, як мовиться, без відриву від виробництва, на будівництві свого заводу.

За рахунок капітального ремонту на місці примітивного складу махорки у 1964 році побудовано двоповерховий корпус, площею 2 тисячі квадратних метрів, для цехів №1 і №3, термічної дільниці, цеху комплектації і складу.

У 1965 році до нього прибудовано приміщення на два поверхи, площею 2,2 тисячі квадратних метрів, для цеху №1 і новий триповерховий корпус для цеху №8.

За цей період введено три 24-квартирних будинки на вулиці К.Маркса, 81 і 83, та вулиці Луценка, 11.

Вже на кінець 1965 року завод мав 9 тисяч квадратних метрів виробничих площ. (Нагадаю, 5 років тому було передано на баланс заводу 650 квадратних метрів виробничих площ). Працювало 1400 чоловік та 280 одиниць металообробного обладнання. АТС ставав провідним, перспективним, найбільшим підприємством Ромен.

У 1967 році завершується будівництво двоповерхового адміністративного корпусу і заводського клубу, завершена добудова до цеху №5. А в 1968 році побудовані приміщення для цехів №№ 6 і 8. Паралельно будувалося житло. За 1966-1968 роки споруджено 40-квартирний будинок по К. Маркса, 84, магазин «Ювілейний» по вулиці «Пролетарської солідарності», практично перебудований двоповерховий будинок на території заводу під поліклініку.

Прийняв дітей садочок «Сонечко». У 1969 році побудований 70-ти квартирний будинок по вулиці Луценка, 1, а в 1970 році заселений 16-ти квартирний будинок по вулиці Щучки. Споруд-



У кабінеті заводської поліклініки. За роботою - лікар Сосницька В.В.

дження, як виробничих, так і приміщень соціально-культурного призначення і житла здійснювалося великими темпами.

За вищеперерахованими будовами була невтомна праця колективу будівельників «Ромнипромбуду» і колективу заводу, особисто його керівника і громадських організацій - партійної, профспілкової і комсомольської. Відділ капітального будівництва з 1969 року очолив Крилов Вадим Андрійович.

Свій перший 10-річний ювілей завод відзначив вагомими здобутками. Досягнуті завдяки невтомній творчій праці робітників,

майстрів, інженерів, всього колективу заводу.

На урочистих зборах з нагоди ювілею серед кращих були названі ветерани-регулювальники: Тесля Євгеній Федорович, Ковган Віталій Пантелеймонович, Близнюк Віталій Іванович, Миколенко Анатолій Якович, Мома Григорій Ілларіонович, Лабутін Олександр Степанович, Ільчук Віктор Онисимович; монтажники і в'язальники схемного жгута: Приходько Зінаїда Павлівна, Радченко Людмила Іванівна, Сидоренко Октябрина Миколаївна, Жмак Любова Устимівна, Івашенко Катерина Миколаївна, Ждан Валентина Яківна, Дідок Любова Дмитрівна, Марченко Тамара Миколаївна, Багмет Євдокія Миколаївна; слюсарі-верстатники: Чорнобук Марія Зінов'ївна, Кононець Андрій Васильович, Бесараб Микола Михайлович, Нікон Микола Маркович, Куниця Борис Пантелеймонович, Синельников Віктор Семенович, Наумов Валерій Васильович, Анцибор Степан Васильович, Тютюнник Ілля Антонович, Цеглюк Микола Никифо-

рович, Корнієнко Іван Іванович, Ярошенко Борис Іванович, Куниця Олексій Миколайович, Шевченко В'ячеслав Федорович, Омельченко Віктор Григорович.

Серед майстрів названі: Зінченко Микола Сергійович, Кудрій Віктор Іванович, Замула Марія Опанасівна, Меєрзон Михайло Урцевич, Колонтир Петро Гнатович, Лисюк Петро Олександрович. Серед конструкторів, технологів, нормувальників були названі: Сав'юк Василь Георгієвич, Страшинський Ігор Дмитрович, Божко Борис Павлович, Шепель Володимир Іванович, Дмитренко Павло Гнатович, Шевченко Лариса Іванівна, Яценко Михайло Андрійович.

Відповідальні і вагомі були намічені плани соціального розвитку заводу на 1971-1975 роки, на 9-ту п'ятирічку. Про її здійснення говорять дані. У 1972 році стає до ладу нова котельня, яка працює на газу. Побудована компресорна. 1974 роком закінчено будівництво п'ятиповерхового корпусу, в якому розмістилися технічні служби і ще одна столова на 88 місць. Появився новий цех - цех товарів народного споживання.

Завод виробляє телевізійні антени, віконну фурнітуру.

Побудовано 16-ти квартирний будинок по вулиці К.Маркса, 41, гуртожиток на 286 місць по вулиці Урицького, 6 двоквартирних будинків, по 3-му Радянському провулку, який прозвали роменці «посёлок Щербакова».

У 1974 році завершено будівництво 70-тиквартирного будинку по вулиці Урицького, 6. Об'єм капіталовкладень, використаних на будівництво у 9-й п'ятирічці, склав 4,4 мільйона карбованців.

Така деталь. У 1961 році управління заводу складалося з 10 відділів: планово-виробничого, праці і зарплати, центральної бухгалтерії, технічного, технічного контролю, центральної лабораторії, енергомеханічного, матеріального і технічного постачання і збуту, кадрів і технічного навчання, капітального будівництва.

За роки 8-9 п'ятирічок створені відділи: 1972 рік - відділ механізації і автоматизації виробництва, відділ головного енергетика. На заводі помітно зростає запровадження нової техніки, передової технології, механізації і автоматизації виробничих процесів.

За п'ять років 1971-1975 було створено: 4 механізованих ділянки, 3 поточних лінії, 10 конвеєрів. Запроваджено 91 одиницю нестандартного обладнання, 38 контрольно-вимірювальних приладів, 18 одиниць стандартного автоматичного і напівавтоматичного обладнання, 3 автоматизованих механічних ліній, 3 напівавтоматизованих, 78 нестандартних приладів. Все це дало економічний ефект - більше 740 тисяч карбованців.

З 1961 по 1975 рік завод освоїв 70 виробів. У 1975 році завод випускав 33 найменування виробів з маркою АТС.

За роки 9-ї п'ятирічки об'єм виробництва виріс у 2,1 рази. Продуктивність праці зросла на 63,7 проценти. Вартість основних фондів зросла майже удвічі і склала на 1 січня 1976 року 5 мільйонів 630 тисяч карбованців. Від запровадження раціоналізаторських пропозицій отриманий економічний ефект - майже 650 тисяч карбованців. Середня заробітна плата склала 130 карбованців. За п'ятирічку нагороджено 49 передовиків виробництва орденами і медалями.



У цеху за роботою.

Значні зміни відбулися на заводі у 10-й п'ятирічці. Освоєно більше 10 мільйонів карбованців капіталовкладень. Введено 12 тисяч квадратних метрів виробничих площ. Вартість основних фондів склала 11 мільйонів 500 тисяч карбованців. Створений філіал науково-дослідного інституту. 177 сімей отримали квартири. Введено в експлуатацію гуртожиток на 450 місць.



На передньому плані - В.С.Щербаков.

За роки 11-ї і 12-ї п'ятирічок (1980 -1990 роки) особлива увага приділяється розвитку соціально-культурної сфери. Окрім того, що проходить модернізація, впровадження нових технологій у виробничі процеси, випускається якісно нова продукція. Споруджуються інженерно-лабораторний корпус, цехи енергетичний і тари, житло, дитячі садки. Особлива увага спрямовується на вирішення питань перспективи заводу і турботу про працюючих та підростаюче покоління. Спорудження заводом у селі Москалівці бази відпочинку та оздоровлення - цьому був наглядний приклад.



У дворі санаторію-профілакторію.

До послуг відпочиваючих - мебльовані, з усіма зручностями, номери для проживання, їдальня, будинок культури з кіноконцертною залом, бібліотека, човнова станція, спортивні майданчики, поліклініка, водо- і грязелікування, висококваліфіковані лікарі.

У 1989 році тут поліпшили здоров'я 902 особи, з них - 710 заводчан, і влітку відпочило 1200 дітей.

Надзвичайно вагомим внеском для створення умов підготовки висококваліфікованих кадрів стало спорудження навчально - курсового комбінату. Були побудовані навчальний корпус, гуртожиток і житловий будинок для викладачів та обслуговуючого персоналу. При комбінаті працював вечірній технікум і консультативний пункт політехнічного інституту.

Заняття спортом для молоді заводу стало потребою. Для цього були створені непогані умови.



Піонерський табір «Орбіта». 1984 рік.

За господарствами району для надання шефської допомоги закріплювали промислові підприємства міста. Завод АТС закріпили за колгоспом імені Мічуріна (село Голінка). Господарство - одне з найвіддаленіших від райцентру. Конкретно було вирішено надати дієву, практичну допомогу бригаді колгоспу села Залатиха. Це - найвіддаленіше село не тільки колгоспу, а й району.



Стадіон «Електрон». Приміщення спортивного корпусу.

Щоб показати підшефні володіння, поїхав з Щербаковим у Залатиху. Погода була непогана, дорогу до села керівники колгоспу Мічуріна прогрейдували. Але майже шість десятків кілометрів були відчутні. Щербаков раніше розвідав про село. Знав, що за бригадою закріплено 1250 гектарів землі, що робочих рук мало, практично, немає. Землі села межували з невеличким селом Романиха, Лохвицького району, Полтавської області і селом Лебединці, Срібнянського району, Чернігівської області. У селі говорили, що півні Залатихи співають на три області, це відповідало дійсності. Саме село розташувалося в урочищі Першотравневе, неподалік невеличкого озера Харланівщина. Селом протікав невеличкий струмок, який влітку пересихав. Звичайне, мале, безлюдне село сільської глибинки, тихе і непогане для творчого відпочинку художників, письменників.

Та ні дороги, ні інших умов для проживання і відпочинку такої категорії людей тут не було. Ті люди, що тут проживали, відчували незадовільну турботу про них - вона, практично, такою і була. Відвідуючи село Залатиху, переконувався, що при тому економічному стані господарства, який був, керівники не спроможні покращити там стан справ найближчим часом. І, якщо не надати допомоги містом, для такого села немає ніякої перспективи, якщо не гірше.

Побули у селі, подивилися, помріяли. Коли поверталися до Ромен, Щербаков під час розмови, з притаманною йому манерою, посміхаючись, запитав:

- За що мене так наказали?

Довго на цю тему ми говорили, планували, з чого розпочати, на що звернути головну увагу. Основне, що я зрозумів при тій поїздці у Залатиху, що директор заводу, при його зовнішньому вигляді незадоволення від такого доручення, проникся почуттям відповідальності за те, щоб зробити село заводським, а не просто бути шефом.

Досвід роботи у сільськогосподарському виробництві у нього вже був. Завод раніше, за своєї ініціативи, взяв невелику ділянку землі у селі Житньому, поблизу Ромен, побудував свинарник (за сучасною технологією утримання поголів'я), утримував біля сотні вуликів. Керівники заводу та й працюючі мали користь від свиноферми. Заводська їдальня була забезпечена м'ясопродуктами, у магазині продавали м'ясо свинини робітникам за нижчою ціною, ніж у магазинах і на ринку. Перед свинофермою могла бути непогана перспектива з виробництва свинини, при умові наявності зерна. Це можна було вирішити, освоївши Залатиху. Землі там непогані. Правди ніде діти, будували заводчани все господарським методом за рахунок різних джерел фінансування, про це знав один Щербаков, і в деталі він особливо нікого не посвячував. І, коли ми більш предметно вели розмову про Залатиху, про закріплення чи то передання земельних ділянок заводу (а це можна було вирішити лише через Київ і при підтримці обласної влади), Щербаков говорив, що кошти постараємося знайти. Для нього будівництво було основним в його роботі - як директора.

Він, напевне, на будівельних майданчиках бував більше, ніж в цехах заводу. Так при заводі зусиллями директора і його помічників був створений новий цех - сільськогосподарський. Колгоспників працездатного віку зарахували робітниками у штат заводу. Вирішили з оплатою. Через певний час побудували приміщення для зберігання техніки, підремонтували виробничі приміщення і соцкультпобуту, придбали техніку для обробітку ґрунту, посіву та збирання врожаю, проклали дорогу.

І Залатиха стала повноцінним цехом заводу АТС. Врожайілись поля, працювали люди. Були вагомі результати цієї роботи.

Спогади особисто мої про завод АТС, про його керівника були б не завершені, їх взагалі важко завершити при такій кількості інформації про завод, його людей і керівника, якби я не виклав лист.

Копію листа надав мені Біленко Володимир Григорович, котрий обіймав посаду директора заводу АТС після Щербакова і певний час був його заступником. Я йому за те щиро вдячний. Викладаю повний текст листа - в такій формі, за змістом, як його написали автори. Без змін. Звичайно, окремі цифри, факти, багато того, що викладене мною вище, повторюватимуться. Окремі - доповнюють спогади. Це мені приємно і радісно, що так думав і думаю не один я, з погляду керівника, а й багато роменців - тих, хто працював на заводі, бачив усе те, відчував, брав участь у здійсненні всіх задумів і планів. Тих, хто віддав багато своєї праці і вміння, спільно зі Щербаковим для заводу, міста і сіл району.

Лист, адресований міськкому голові

Миколі Кириловичу Калашнику та депутатам міської Ради.

Шановний Микола Григорович!

Шановні депутати міської Ради!

Подання.

Ми звертаємось до Вас від імені пенсіонерів і колишніх працівників Роменського заводу автоматичних телефонних станцій з проханням розглянути перейменування вулиці у нашому місті (любої на Ваш розсуд), а також міського стадіону - іменем В.С. Щербакова, встановити меморіальну дошку на його будинку.

Візьміть до уваги - В.С.Щербаков працював на заводі з дня його організації (1961р.) понад 35 років. Під його керівництвом колектив заводу досягнув величезних обсягів виробництва. Із 60-ти працюючих на тютюновій фабриці, яка була реорганізована в завод, виросло підприємство у 5 тисяч працівників. На заводі побудовано 38 828 кв. м житла, 58 тис. кв. м. промислових будівель, лагер для оздоровлення дітей на 320 місць, заводський профілакторій на 75 місць, учбово - навчальний комбінат з вечірнім технікумом, три дитячих садки

на 560 місць, 4 гуртожитки на 1166 місць, 11 житлових будинків у селах району, 4 магазини, 3 столових, заводоуправління з клубом на 375 місць, молочну кухню у місті на 2000 порцій на добу, добудівля РСШ №4 зі столовою, а також недобудовані будинки: 9-типоверховий по вул. Коржівській, 5-типоверховий по вул. Руденка (Дякувати Богу, що другі організації їх добудували), свинокомплекс по відгодівлі 2,8 тис. голів, теплиця 0,15 га, пасіка 200 вуликів.

Завод мав земельні угіддя для вирощування зернових, буряків для відгодівлі заводської ВРХ у селі Залатиха та свиней у селі Житньому.

Під керівництвом В.С.Щербакова на заводі освоєно 197 нових виробів продукції, в тому числі 37 виробів товарів народного споживання. Запроваджено більше тисячі одиниць сучасного обладнання, 451 одиниць спеціального технологічного обладнання, 126 автоматичних і напіваавтоматичних ліній і установок. Подано 2345 раціоналізаторських пропозицій, які принесли економічний ефект 5 мільйонів 753 тисячі карбованців (станом на вересень 1990 року).

Після трагедії на Чорнобильській АЕС у 1986 році завод прийняв, працевлаштував, надав житло, а також матеріальну допомогу (на кожного працюючого на заводі) і головне - моральну підтримку для 16 сімей з міста Прип'яті.

Вболіваючи за підготовку кадрів, був створений учбово-курсний комбінат по вул. Київській, де для підготовки і перепідготовки кадрів побудований навчальний корпус, майстерні, котельня, гараж, два гуртожитки готельного типу, столова з усіма елементами благоустрою.

У 1985 році на цій базі був відкритий вечірній технікум радіоелектронного приладобудування. Для цього була велика матеріально-технічна база.

На базі комбінату проводилася підготовка і перепідготовка кадрів станочників, наладчиків, слюсарів-ремонтників, фрезерувальників, токарів, операторів станків (верстатів) з числовим програмуванням управління, комп'ютерициків не тільки для заводу, а й для інших підприємств міста і сіл району. За п'ять випусків з технікуму отримали дипломи до 250 чоловік.

На базі навчально-курсового комбінату проходили навчальну практику студенти Вузів, зокрема, Сумського політехнічного інституту. У 1994 році відбулося укрупнення навчальних закладів, і наш технікум був ліквідований і переданий на баланс індустріальному технікуму. Це дозволило оснастити 15 кабінетів і лабораторію, а також відкрити нові спеціальності. Технікум був перейменований у політехнічний. На сьогодні успішно він функціонує, і в цьому - велика заслуга Щербакова В.С.

У Сумський політехнічний інститут було передано на баланс 16 одиниць роботів і маніпуляторів, 9 одиниць металорізальних верстатів.

Вагомі кошти були виділені для будівництва спорткомплексу і обладнання стадіону, де була сформована велика спортивна база для розвитку спортивних навиків заводської молоді.

Завод утримував футбольну команду, тренерів. Футбольна команда постійно займала призові місця у зустрічах з командами інших міст. Більше трьох сотень заводських спортсменів радували колектив своїми спортивними досягненнями, серед них - 12-тиразовий чемпіон світу.

У розпорядженні заводської молоді було до сотні спортивних велосипедів, мотоциклів, 50 палаток для туризму. На річці Сула для відпочинку був обладнаний пляж і закуплено декілька десятків човнів і катамаранів. На заводі була художня і технічна бібліотека, з фондом понад 85 тисяч книг.

Великий колектив художньої самодіяльності кожного року поповнювався не тільки талановитими людьми, а й різними музичними інструментами. Художня самодіяльність, духовий оркестр, естрадний оркестр були у місті краєцями. У молоді була можливість навчатися грати на піаніно, струнних інструментах. У створенні всього на заводі вкладена велетенська праця В.С.Щербакова.

Доцільно сказати, що на заводі формувалися і такі кадри, що обіймали керівні посади на інших підприємствах, в організаціях міста, області. Впливом на їхні організаторські здібності був приклад діяльності В.С. Щербакова.

У 1974 році за рішенням Міністерства засобів зв'язку десять кваліфікованих регулювальників р.т. апаратури заводу рік працювали по встановленню системи телефонного зв'язку на території міста Москви і у Кремлі. Це говорить про те, що на нашому заводі рівень кваліфікації спеціалістів був високий.

В.С.Щербаков постійно проявляв велику турботу оздоровленню працівників заводу. Для цієї мети на заводі побудований великий двоповерховий корпус заводської поліклініки. Для її оснащення було закуплено найкраще медичне обладнання. Набраний штат лікарів і медсестер. Обладнані такі кабінети: терапевтичний - 2 лікарі, стоматологічний - 1 лікар, зубо-протезний - 1 лікар, лор - 1 лікар, окуліст - 1 лікар, нарколог - 1 лікар, гінеколог - 0,5 ставки лікаря, голкотерапія - 1 лікар. Працювала санлабораторія. У поліклініці і профілакторії села Москалівка було лікування: УВЧ, електрофорез, дарсенваль, диодинаміки. Установки: озокеритові, парафінові, кварцеві. У профілакторії: грязеві ванни, ванни «солярі» (лікувальну грязь завозили з кутортів м. Одеса). Була кімната для процедур з різними духмяними лікувальними травами, інгаляціями. Різні підводні душі, душ «Шарко», басейн, велика сауна. Працювали три кваліфіковані масажисти. Обладнана кімната для спортивної гімнастики. Два рази на рік проводився обов'язковий профогляд працівників заводу. Наші працівники, а також працівники других підприємств мали можливість з жовтня по березень місяць відпочивати і лікуватися у профілакторії.

На заводі була створена кімната психологічного розвантаження. Для її оформлення адміністрація запросила спеціалістів з Москви. Кімната була обладнана красивими меблями (крісла, шафи, стели, вазони живих квітів, які були завезені з ботанічного саду з Литви, два магнітофони з дисками гарних мелодій, десятки дисків з записами екзотичних записів природи, декоративних дерев, рослин, квітів і таке інше). Для зняття фізичної напруги сюди приходили працівники заводу, які працювали у шкідливих умовах (гальваніка, малярі цеху, монтажники р.т. апаратури, штампувальники та ін.) В обідню перерву, щоб відпочити, послухати індивідуально спеціа-

льні музичні записи, подивитися на екрані чудові пейзажі та випити чаю, завареного на різних травах (фіточай). В цій атмосфері працівники відпочивали, це позитивно впливало на їх самопочуття. Таких кімнат психологічного розвантаження не було ні у місті, ні в області (на ту пору на обладнання кімнати було затрачено 55 тисяч карбованців). Кілька разів кореспонденти знімали це для телебачення.

Ідеї В.С.Щербакова, нові технології і економічні рішення були направлені для поліпшення умов праці на заводі.

Новиною для нашого міста було відкриття відділу нарахування заробітної плати і здійснення всіх інших операцій по розрахунках бухгалтерської і економічної системи на заводі принципом автоматизованої системи управління (відділ АСУП), кожний працюючий на заводі одержував лист-розрахунок з точним розписом своєї заробітної плати (різних відпусток, лікарняних, виплат, премій і т.ін.). Для послуг працюючих було виділено приміщення на заводі для відділу ощадбанку (147/021), а також промбанку.

Всі працюючі одержували книжки для грошових вкладів, одержання зарплати. Для послуг працював також цех по ремонту побутової техніки, музичних записів, фотографії, ремонту взуття, швейна майстерня по ремонту і пошиву одягу і спецодягу, цех для прання білизни. Працювала перукарня з відділом для жінок і чоловіків.

Повсякденним піклуванням В.С.Щербакова було збереження і закріплення кадрів на заводі. Для цього розроблялися різні стимулюючі заходи. Одним із них В.С.Щербаков запропонував слідуючий захід, який потім обговорили і затвердили на засіданні парткому, завкому профспілки, раді трудового колективу. Це присвоєння звання «Заслужений ветеран праці заводу». Звання присвоювалося працівникам заводу, які своєю працею не менше 30 років, активною участю в громадській роботі досягли значних успіхів. (Всього на заводі було присвоєно це звання 25 чоловікам). А також положення, яке давало змогу при виході на пенсію працівникам, які пропрацювали 25 років бездоганно, досягли успіхів, брали активну участь в громадській роботі, повинні одержати річну середню заробітну плату.

За дострокове виконання виробничих планів і соціалістичних зобов'язань завод неодноразово заносився на міську і обласні Дошки Пошани. А в XI-й п'ятирічці - двічі на республіканську Дошку Пошани.

За високі виробничі показники завод майже постійно тримав перехідні Червоні прапори міста і Перехідний вимпел області. За високі трудові досягнення у період функціонування заводу одержали високі нагороди ордени -30 осіб, 50 - були нагороджені медалями. Краща робітниця цеху, передовик виробництва Надія Іванівна Доленко була обрана депутатом Верховної ради УРСР, а начальник відділу механізації і автоматизації Марченко Володимир Романович тричі обирався депутатом Верховної ради України. Більше 20 робітників обиралися депутатами міської та облради. Багато років працював на заводі Герой Радянського Союзу Мусієнко Петро Андрійович - він очолював транспортний цех. Працювали довгі роки на посаді директора стадіону Юрій Некроєнко, Юрій Дрозденко, Микола Іващенко. Вони внесли достойний внесок в розвиток спорту. А от що характерно, нікому в голові не приходила «геніальна думка» назвати стадіон їхнім славним іменем.

В.С. Щербakov піклувався не тільки за працюючих на заводі, а й щоб сільська молодь теж змогла вибрати собі роботу, крім с/х робіт.

Він запропонував збудувати цех у с. Л. Долина (2435 кв.м., працюючих до 100 чоловік).

Для людей, які відбували покарання за незначні злочини, у с. Перехрестівка також була відкрита дільниця по складанню і регулюванню деяких вузлів радіотелефонної апаратури. Партійні органи одобряли ці заходи.

Велику допомогу завод вніс у розвиток с/г виробництва в районі.

Постійно у двох господарствах наші працівники допомагали вирощувати і збирати овочі (помідори, огірки, кабачки, буряки, моркву, цибулю), а також збирати зернові культури і заготовляти корм для тварин. У літню пору майже по 300 чоловік виїздили працювати у поле. Надавали допомогу в ремонті с/х техніки. Направляли в господарства тракторис-

тів, зварювальників, електриків, токарів, слюсарів. Заводські художники постійно оформляли стенди по соц. змаганням.

Щербаков В.С. починав і закінчував роботу, обходячи і об'їжджаючи всі заводські території, всі новобудови. Він працював з неймовірною енергією, для вирішення особистих справ у нього часу не було. А от справи колективу тримав на особистому контролі. Він постійно брав активну участь в громадській роботі міст, неодноразово обирався членом бюро міськкому компартії, членом виконкому міськради, депутатом міськради, членом ради директорів промислових підприємств міста, членом президії ветеранів праці міста, був обраний на 28 з'їзд партії.

В.С. Щербаков умів по-діловому будувати взаємовідносини з працівниками заводу і керівниками міста, області, міністерства. Об'єктивно оцінював роботу підлеглих. Був у любых ситуаціях витриманим і урівноваженим, компетентним у своїй справі, високоерудованим. Його особиста скромність, духовна чистота, мудрість, порядність, наполегливість, відданість і відповідальність перед колективом і громадськістю створили йому непідробний авторитет. За плідну, бездоганну працю В.С. Щербаков нагороджений двома орденами - «Трудового Червоного Прапора», «Дружби Народів», ювілейною медаллю, нагрудним знаком «Почесний радист СРСР», «Заслужений машинобудівник УРСР». Із 6-ти працівників заводу - передовиків соцзмагання був нагороджений знаком «Відмінник соціалістичного змагання Міністерства промисловості засобів зв'язку і ЦК профспілки радіоелектронної промисловості». Рішенням Ради колективу, профкому заводу, парткому йому було присвоєно звання «Заслужений ветеран праці заводу АТС». Міськвиконком удостоїв його звання «Почесний громадянин міста Ромни».

Трудова діяльність В.С.Щербакова - яскрава, неповторна сторінка історії нашого древнього міста, які треба наслідувати.

Шановний Микола Кирилович, депутати міськради!

Просимо Вас розглянути на засіданні сесії наше подання, задовільнивши його так, як ми не згодні з тим, що заводський

спортивний комплекс незаслужено названий іменем В. Окіпного.

Це несправедливе рішення колишнього очільника міста викликало величезний подив, обурення і гнів у мешканців міста і особливо в колишніх працівників заводу.

(До нашого подання приєдналося 1000 сімей, заяви з підписами, телефонами в міськраді).

З повагою до Вас - колишні працівники заводу:

Біленко Володимир Григорович - директор заводу АТС,

Максименко Лідія Яківна - начальник відділу кадрів, «Заслужений ветеран праці заводу АТС»,

Чередніченко Віктор Федорович - директор навчально-курсового комбінату, директор технікуму,

Некроєнко Юрій Володимирович - директор стадіону, голова парткому,

Федосов Віктор Петрович - токарь,

Форисюк Віктор Йосипович - куратор,

Беглецов Валентин Володимирович - начальник цеху.

Коли я передруковував на сторінки спогадів вищевикладене подання, (копія його написана від руки) я був гордий від того, що у спогадах, пригадуючи про завод, про Щербакова, з котрим пліч-о-пліч працював майже 10 років, не знаючи про це подання, написав, коли він очолив завод, що Щербаков став Роменчанином. Великим Роменчанином при його непоказній зовнішності. Народжений для творення добра людям. І радий, що так думає більшість роменців.

Коли працював над спогадами, доводилося знайомитися з багатьма документами, особливо з історії підприємств міста. Пройшов немалий відрізок часу, забулося. Коли працював, не було часу занотувати, були інші невідкладні справи. По-правді, і не думав, що появиться така потреба. Під час написання спогадів звертався до багатьох колишніх керівників, і нині окремі працюють, з котрими працював у 1980-1990 роки. Писали листи, висилали фото, телефонували... Я їм вдячний за допомогу.

Роменська швейна фабрика

Про швейну фабрику викладаю так, як на моє прохання написала мені у листі Тетяна Федорівна Бичковська. Що можу краще написати від неї? Ось що пише Тетяна Федорівна:

«Шановний Олександрє Васильовичу, вибачте мені, коли щось не пригадала. Адже пройшли роки, вже підзабулося. Фабрики, на превеликий жаль, вже немає. Але я дуже вдячна колективу і керівникам підприємства, що дали мені можливість відчувати себе людиною. Я дуже любила свою фабрику, де пропрацювала 32 роки. У моїй трудовій книжці записано: прийнята і звільнена. Роменська швейна фабрика була заснована у лютому 1944 року. Починаючи з 1952 року, під керівництвом директора Бадиви Семена Свиридовича, фабрика будувалася господарським способом. Налічувалося 16 бригад, які працювали у трьох цехах. Шили фуфайки, жіночі х/б костюми і плаття, дитячі пальто. З 1971 року фабрика перейшла на пошиття дитячого пальто. Їх пошивав перший цех, а другий і третій - костюми для жінок з пальтової тканини. Фабрика міцніла, як технічно, так і кадрами. Виробничі цехи оснащувалися новим обладнанням. З 1974 року фабрика перейшла на пошиття дитячого пальто. З 1975 року фабрика стала Роменським виробничим швейним об'єднанням, куди входили Роменська і Конотопська фабрики. Господарським способом колектив фабрики побудував дитячий садочок «Золота рибка». Його колектив очолювала довгі роки Жеребко Г.А. На фабриці було 1200 чоловік працюючих.

Колектив славився своїми кращими майстринями. Серед них були орденоносці - Грибовод Ганна Данилівна, Міщенко Валентина Тихонівна, які були нагороджені найвищою нагородою того часу - орденом Леніна.



Бичковська Т.Ф.



***Кращі працівниці фабрики: Беркун Н.М., Жогло В.І.,
Громенко В.В., Сидоренко Л., Бичковська Т.Ф., Вахтерева.***

200 чоловік за сумлінну працю нагороджені орденами і медалями. Серед них: Гарлика Л.П., Ермолович Г.М., Міняйло Т.С., Охріменко Н.Г. Директорами працювали: Бади́ва С.С., При́щенко Г.І., Ступницький А.М., Климнюк А.І. Вони відійшли у вічність. Але плоди їхньої праці залишилися у пам'яті тих, хто з ними працював, у пам'яті роменчан».

Я вдячний Тетяні Федорівні за такий спомин про фабрику, про її працівників і керівників.

Витоки гардинно-тюлевої фабрики беруть початок з приміщення колишнього магазину в Торгових рядах, що по вулиці Шевченка, де у 1924 році розмістилась панчішна фабрика під назвою «Чулкоткань». Вона була оснащена 30-ма ручними машинами і виробляла 500-600 пар панчіх за 1 день.

У 1932 році фабриці було передано для розширення корпуси колишнього парового млина купця Калугіна. Будівлі млина через певний час були використані для розширення нового виробництва, текстильно-галантерейної фабрики. Тодішня текстильно-галантерейна фабрика виготовляла великий асортимент текстильних та галантерейних виробів.

З середини 50-х років почався новий період у житті підприємства. Поступили нові в'язальні машини для виробництва гардинного бавовняного полотна, виготовлені Ленінградським заводом «Вулкан». З цього часу підприємство змінює виробничий профіль і нарощує виробництво тюле-гардинних полотен.

1975 рік увійшов у історію підприємства, як період другого народження і оновлення.

Збудовано новий виробничий чотириповерховий корпус, оснащений модерним високопродуктивним закордонним та вітчизняним обладнанням, інші допоміжні будівлі, потужну котельню на газовому опаленні.

Після реконструкції фабрика перейменована у гардинно-тюлеву і випускала гардинно-тюлеві та мереживні полотна. Вагомий внесок в оснащення фабрики новим обладнанням, організації трудового колективу, стабільності в роботі і випуску нового асортименту продукції вніс директор фабрики Лакіза О.В.

Помітним періодом у житті трудового колективу були дружні відносини з колективом фабрики «Піонер» міста Бяла Слатіна, Врачанського округу, Народної республіки Болгарія. Було налагоджено між колективами змагання і вивчення досвіду, обмін делегаціями, що мало позитивні наслідки.

З жовтня 1991 року трудовий колектив ГТФ перейшов на орендні відносини з тодішнім Міністерством легкої промисловості, створивши організацію орендарів.

На початку 1994 року підприємство було приватизоване.



С.І. Барабаш - краща робітниця в'язального цеху фабрики.



Після зустрічі в міськкомі партії з делегацією представників фабрики «Піонер». Зліва направо. Перший ряд: перекладач, Петрова Л.О. - секретар паторганізації ГТВ, пані Лілія- головний інженер фабрики «Піонер». Другий ряд: пані Мілка- голова профспілки фабрики «Піонер», автор, Дано Данов- директор фабрики «Піонер», Нелін О.П.- секретар міськкому, Майборода Ф.А.- голова міськвиконкому. Третій ряд: Невороха В.І. - голова профспілки ГТФ, Будакова В.Ф. - зав. відділом пропаганди міськкому партії, Одягайло Ф.С. - зав. загальним відділом міськкому партії, Лакіза О.В - директор ГТФ, Ромащенко О.І.- зав. відділом промисловості і транспорту міськкому партії.

Пригадуючи про роботу закладів охорони здоров'я, слід сказати, що місто, в порівнянні з іншими районами області, було у кращому стані. Якщо на кінець 1988 року на 10 тисяч населення у області було 32 лікарі і 108 осіб середнього медичного персоналу, то у Ромнах відповідно - 51 і 148. Проте, у селах нашого району цей показник був значно нижчий від середньоо-

бласного. Потрібно наголосити, що сільські мешканці користувалися послугами центральної районної лікарні, яка розміщалася у місті і мала 725 лікарняних ліжок.

За XII п'ятирічку було освоєно капіталовкладень 573 тисячі карбованців. На XIII п'ятирічку заплановано освоїти капіталовкладень 9,2 мільйона карбованців, з них - на будівельно-монтажні роботи - 7,1 мільйони. Планувалося будівництво: лікувального корпусу обласної №1 психіатричної лікарні, тубдиспансеру, пологового будинку ЦРЛ, дільничної лікарні у селі Пустовійтівка та лікарняних амбулаторій у селах Бобрик та Сміле.

На кінець 80-тих років у селах району діяло 9 дільничних лікарень, 4 амбулаторії і 58 фельдшерсько-акушерських пунктів.

Наявність ФАПів відповідала нормативним показникам по кількості. Були такі нормативні показники. За 1980-1990 роки були побудовані ФАПи у селах: Гаї, Герасимівка, Залатиха, Кашпури, Олексіївка, Чеберяки, амбулаторія у селі Заруддя та поліклініка у Глинську. Проте, окремі лікувальні заклади не відповідали якісному показнику по площі, облаштуванню, були у пристосованих приміщеннях.

Тому було включено у план на XIII п'ятирічку побудувати 13 пунктів, в окремих створити кращі умови для їх роботи. Заплановано було це здійснити у селах: Андріївка, Бобрик, Малі Бубни, Житнє, Москалівка, Великі Будки, Володимирівка, Хрещатик, Овлаші, Борозенки, Герасимівка, Красне, Королівщина і Хоминці.

Потрібно підкреслити, планувалося те будівництво, під яке виділялися кошти. Кошти виділялися як з державного бюджету, так і за рахунок господарств, які вкладали власні надходження.

Для забезпечення розвитку охорони здоров'я з перспективою, яка б відповідала новим умовам і вимогам як у районі, так і у місті, були розроблені багатогалузеві програми «Здоров'я» на 1989-1995 роки. Програми охоплювали широкий спектр питань, зокрема: розвиток форм диспансеризації, аптечної мережі, забезпечення кадрами, будівництво і облаштування лікувальних закладів, охорона навколишнього середовища, боротьба за здоровий спосіб життя, зміцнення здоров'я та ряд інших питань. Для здійснення контролю за виконанням програм при виконко-

мах були створені координаційні ради, які очолювали заступники голів виконкомів.

Якщо вести розмову про дитячі садочки, то потрібно відмітити, що у районі їх було 49 на 2710 місць. Дітей дошкільного віку було 2150. Садочки будувалися з перспективою, проектна їх потужність не освоювалася. Але у багатьох селах їх не було.

У 1986 році ввели нові дитячі садки у селах Довгополівці і Гаях, у 1987 році - у Плавинищах і Миколаївці, у 1988 році - у Погожій Криниці, у 1989 році - у Гришиному і у 1990 році - у Мокіївці.

У місті садочків було 17 на 2837 місць, а було 3600 дітей.

Наслідки 70-тих років з питань визначення перспективних і неперспективних сіл дали про себе знати. У восьмидесятих роках це було дещо припинено. Що таке «відсутня школа у селі»? Чи могли там залишатися молоді сім'ї? Але процес пішов, як говорили лідери тодішньої країни, і зупинити його було вже неможливо. Невтішні наслідки того відлуння бачимо і в сьогоденні, але у іншій формі і при інших умовах.

Спрямування діяльності органів місцевої влади і керівників - як господарських, так і інших підрозділів у восьмидесяті роки було на те, щоб не тільки на центральній садибі, а й у решті основних сіл були: школа, дитячий садок, лікарня, або ФАП, Будинок культури, чи то клуб «Спутник», бібліотека, магазини, пункти заготівлі лишків сільгосппродукції, заклад побутового обслуговування, чи комплексний приймальний пункт. Власне, те, що необхідне для життя на селі. До цього обов'язково добавлялося будівництво житла, шляхів, благоустрій населених пунктів.

На 1 січня 1989 року в районі було 133 населених пункти. 3 них з числом мешканців: до 50 осіб - 28 сіл,

від 51 до 100 осіб -13 сіл,

від 101 до 500 осіб - 53 села,

від 501 до 1000 осіб -25 сіл,

більше 1000 осіб -14 сіл.

Населення у районі на початок 1985 року було 59700 осіб.

На початок 1988 року - 56700 осіб.

У місті - відповідно - 1985рік - 53100 осіб,

1988 рік - 54000 осіб.

За 1988 рік натуральний приріст населення у місті був плюс 3,7 %. У районі населення зменшувалося, і натуральний приріст був мінус 7,6%.

Причини були суб'єктивні і об'єктивні. Тема - занадто складна, і я не ставлю цілі її розкривати, розглядати різносторонньо. Тим більше, що багато дечого і самому до кінця незрозуміло. Тому викладаю фактичний стан справ. А дослідники, фахівці, сподіваюсь, для користі загальної справи, з часом дадуть відповідь. Але то вже будуть історичні факти того, що відбувалося і відбувається, які мало вже, чи то зовсім не вплинуть на стан справ. Хіба що змусять замислитися.

Користуючись цифрами-показниками, що відображені у соціально-економічному паспорті по місту і району за 1985-1989 роки, викладаю їх на сторінки спогадів.

Доречно нагадати, що шлюбів у селах району зареєстровано у 1985 році 404, а у 1988 році - 324. У місті у 1985 році - 426, а у 1988 році - 502.

Довідково. На 1.01.1989 шкіл у місті було 13. Учніських місць - 7060. Учні у місті було 7890. У другу зміну навчалося 830 учнів.

Шкіл у районі було 56, майже на 13 тисяч учнівських місць, а учнів - 5490.

У місті було 11 клубів, із загальною кількістю посадочних місць 3417 (на 1 тисячу населення - 59, рекомендований показник - 40), сільських клубів і Будинків культури налічувалося 85, на 21416 місць. (Кількість населення на 1 приміщення 635, рекомендовано - 300 осіб).

Інтерес викликають наслідки роботи торгівлі, побутового обслуговування населення, заощадження коштів населенням, споживання продуктів, показники, які дають, чи то показують